

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Doktorandské studium

DISERTAČNÍ PRÁCE
Sexuální zneužívání zdravotně postižených

Autor: PhDr. Jarmila Novotná, Pardubice
Recenzent: Prof. Anna Hogenová, Filozofická fakulta
Praha

Obsah:

strana 6-8

Úvod k disertační práci

Volba tématu

Ilustrace tématu a případy ze života

Provázanost filozofie výchovy s cílem tématu

Citace z pedagogické antropologie

Motta

strana 9-15

Kapitola 1. Rozsah a hloubka sexuálního zneužívání

1.1. Případy z běžné praxe

1.2. Incest

1.3. Domácí násilí podle statistik

1.4. Světový den proti domácímu násilí

1.5. Legislativa a soudnictví k domácímu násilí

strana 16-31

Kapitola 2. Viníci a spoluviníci a trest

2.1. Sexuální násilí na dětech

2.2. Nedostatečnost trestů

2.3. Rozvody, manželství a vliv na děti

2.4. Útěky dětí, šikana, brutalita v médiích

2.5. Násilí vítězů v bojích, touha po moci

2.6. Násilí v kultuře (literatura, film, divadlo, atp.)

2.7. Vědecké zkoumání Sigmunda Freuda

2.8. Nedostatečnost výuky dětí a adolescentů

Strana 32-37

Kapitola 3. Muži agresori a zákon

3.1. Nerovnoprávnost žen

3.2. Souvislost s týráním dětí

Strana 38-45

Kapitola 4. Lidská sexualita

4.1. Stanoviska biologů, moralistů, demografů

4.2. Areté a láska

4.3. Sex jako historický fenomén

4.4. Sex v současnosti

4.5. Doporučení psychoterapie

Strana 46-65

Kapitola 5. Filozofie těla a pohybu

5.1. Intencionalita podle E. Husserla

5.2. Kritika v Patočkově díle Kritiky

5.3. Stanoviska Heideggera, Spinosy, Freuda, Herakleita, Descarta, Parmedinase, karteziánů, Pontila, Gadamera, Platóna.

Strana 66-72

Kapitola 6. Hermeneutika

6.1. Cíl zkoumání

6.2. Hermeneutické elementy

6.3. Patočkova stanoviska

Strana 73-76

Kapitola 7. Kritický idealismus Kanta a jeho vliv na vědecké myšlení dnes

7.1. Kantův pohled na svět

7.2. Kantova Kritika praktického rozumu

Strana 77-82

Kapitola 8. Jinakost druhého

8.1. Výklad Emmanuela Levinase

8.2. Lidské vztahy mezi postiženými

8.3. Obecný rys světa: Jinakost

Strana 83-87

Kapitola 9. Areté – cíl snažení člověka

9.1. Patočkovovo pojetí

9.2. Areté jako cíl hendikepovaných

Strana 88-91

Kapitola 10. Gnozeologie a ontologie

10.1. Antické pojetí Sokratovo Platónovo, Xenofontovo

Strana 92-94

Kapitola 11. Mýtus a logos

11.1. Patočkovovo uznání pro mytického člověka

11.2. Zlo už v antických bozích

Strana 95-105

Kapitola 12. Filozofie života

- 12.1. Dle Henryho Bergsona
- 12.2. Dle Martina Heideggera
- 12.3. Dle Jana Patočky
- 12.4. Dle Karla Jasperse
- 12.5. Dle Jean-Paul Sartera

Strana 106-108

Kapitola 13. Stoicismus a etika

- 13.1. Stoicismus z doby helénské
- 13.2. Obrat v lidském myšlení: metafyzická filozofie

Strana 109-116

Kapitola 14. Hendikep

- 14.1. Hendikep a rehabilitace
- 14.2. Stud a vina hendikepovaných
- 14.3. I stáří je hendikep
- 14.4. Narušená identita hendikepovaných
- 14.5. Sexualita hendikepovaných, neprobádanost

Strana 117-118

Kapitola 15. Závěr

- 15.1. Význam filozofie výchovy

Strana 119-123

Bibliografie

Úvod k disertační práci:

Volba tématu

Téma disertační práce souvisí s mou profesí, ve které jsem poznala u svých pacientů vedle hlavních rozhodujících tělesných hendikepů ještě jiná traumata, a to traumata duševní. Hendikepy tělesné snažila jsem se odstraňovat, pokud to bylo možné, nebo jejich účinky na pacienta minimalizovat, pokud odstranění možné nebylo. Traumata duševní nebyla přirozeně předmětem mého rehabilitačního léčení, ale brzy jsem pochopila, jak úzce a bezprostředně ovlivňují mou snahu o vylepšování tělesné kondice mých pacientů. Správněji pacientek, neboť se to týkalo převážně žen. Byla jsem ale bezradná a často doslova zoufalá, protože jsem nedovedla pomoci. Spokojené, pohodové pacientky dělaly v léčení pokroky menší či větší, ale ty pacientky, které byly postihovány i duševně ve svém zázemí, pokroky v léčbě nedělaly žádné, nebo nepatrné. Hledala jsem cesty, jak najít přijatelné východisko. Ve svém hledání jsem objevila ve filozofické literatuře skvělá díla autorů Radima Palouše, Naděždy Pelcové, Anny Hogenové, Zdeňka Kratochvíla a dalších (viz Bibliografie této práce) a pochopila jsem, že v jejich myšlenkách je i vysvětlení pro mne, proč určitý lidský jedinec se dokáže chovat zručně ke svému partnerovi. "

Tak jsem došla k závěru, že filozofie jako věda exaktní může hojit mé duševní trauma nad mými pacientkami tím, že budu zřetelně chápat příčiny a nutné následky abnormálního jednání některých jedinců. Filozofie naprosto přesně na základě přesných fakt a zjištění, tedy exaktně, mně zanalyzovala i tu moji problematiku s pacientkami tělesně postiženými. A to byl základ mého rozhodnutí všechny mé poznatky mého filozofického bádání inkarnovat do mé disertační práce. Na téma asi neobvyklé, ale podle mého soudu nanejvýš naléhavé, žádoucí, s přesahem do mnoha jiných vědních oborů (např. sociologie, etika, morálka, pedagogika, sexuologie, atp.).

Vděčím tedy citovaným autorům filozofických děl, že jsem problém uchopila od samé podstaty.

Doufám, že všichni, kteří moji práci budou studovat a eventuálně hodnotit, pochopí mou snahu, aby moje práce nebyla jen rozborem situace, ale jakýmsi naléhavým výkřikem o pomoc při řešení obtížných případů zneužívání hendikepovaných. Můj výkřik o pomoc by měl dolehnout ke všem orgánům a organizacím, ke společnosti, i ke každému občanovi, k sociálním pracovníkům, i k laikům, aby nikdo nebyl netečný k případům zneužívání hendikepovaných

Ilustrace tématu a případy ze života

Ve své práci uvádím některé případy, které jsem poznala podrobněji a věrohodně. Tyto příklady jsou v mé práci drsnou ilustrací toho, kam až lidská bytost dokáže zajít ve svém zlém působení a bezohlednosti vůči druhým. Případy se snažím spojit s vynikajícími filozofickými úvahami teorie.

Nepříliš radostné jest konstatování Radima Palouše v knize Dobrodružství života vezdejšího, když říká: „Zajisté v technice výrobní sféry se dějí věci dříve reálně netušené, vyhrazené kdysi fantastickým románům typu science fiction. Avšak nedostavila se ohrožení a nebezpečnost dosud neznámá? Poškozené ovzduší, znečištěné vody, limitované tradiční surovinové zdroje? Další věky třetího tisíciletí nebudou érou ráje na zemi. Kromě všeobecných osudných chvil lidstva, fauny a flóry zůstanou v „malých“ lidských životech jednotlivá větší či menší osobní zklamání, rodinné tragédie.“ Je už domácí násilí a zneužívání tělesně postižených první předzvěstí rodinných tragédií?

Provázanost filozofie výchovy s cílem tématu

V úvodu ke své práci musím zdůraznit jeden významný aspekt, jak by mělo být dosaženo nápravy v uváděné problematice. Jsem si totiž vědoma, že lidem jako součástí přírody je schopnost a potřeba agrese vrozena. Dějiny lidstva i osudy jednotlivců poskytují nepřehledné množství důkazů. Člověk se však snaží nejen přírodu svým stále se rozvíjejícím intelektem ovládnout, ale také se eliminovat od negativních přírodních pudů na úroveň skutečného Homo sapiens. Není to snadné. K tomu je totiž nutná dokonalá vzdělanost, perfektní výchova a modelování povahových rysů člověka od samého dětství. V tomto ohledu však není stav příliš uspokojivý. V mé práci se to ukazuje na zjištěných případech z praxe, ze kterých nekompromisně vystupuje, že musí být nejužší provázanost filozofie výchovy s praktickým působením na každého jedince. Současná úroveň jedinců jest však velmi různorodá. Co se týče étosu jest u někoho vysoká, u někoho střední a u mnohých nepatrná až žádná. Velkým úkolem filozofie je, aby cílevědomou výchovou při použití všech možných didaktických prostředků dosáhla etického vzestupu člověka. Majákem ve tmách může být kniha Filozofická a pedagogická antropologie od Naděždy Pelcové, z níž cituji její závěrečnou úvahu ze strany 195.

Citace z pedagogické antropologie:

„...žádná teorie výchovy není možná bez metodologie, bez vymezení základních předpokladů, z nichž vycházíme, bez vytýčení cest, které se naskýtají a bez specifikace našich možností. Výchova zredukovaná na metodu zacházení s člověkem k dosažení cíle je odsouzena stát se jen nouzovým řešením postupně se naskýtajících problémů, tedy zůstat setrvale v krizi.“

Tak tedy, filozofové, do díla!

Myslím, že úvod mé disertační práce zakončím nejvýstižněji citací opět z knihy Naděždy Pelcové Filozofická pedagogická antropologie, odstavec II, 4c – Člověk jako myslící subjekt, strana 33.

„Činnost člověka v takto pojatém světě už není antické techné, konání harmonující s pravdou věcí, není ani službou, pokračování díla božího, je chápána především jako re-konstrukce světa pojatého jako mechanismus. Existenciálně, prakticky přes zkušenost třicetileté války, je novověký svět vnímán nikoli jako apriori dobrý, krásný a pravdivý, nebo jako prostoupený boží vůlí, svět je labyrint, místo, kde můžeme zabloudit a ztratit se...“

Kéž by těch bloudících a ztracených bylo co nejméně!

Motta:

„Člověk jako rozumná bytost si uzurpuje privilegované postavení a ze své vědomé subjektivity čerpá legitimitu pro neomezené panství nad celým světem...“

„Schopnost být individualitou, schopnost být svoboděn je představována také jako schopnost být vlastním pánem, ovládat sám sebe, ukázněvat své myšlenky, zpytovat své svědomí, vychovávat a ukázněvat sám sebe.“

Naděžda Pelcová, Fil. antropologie a pedag.,
strana 36 a 38

„Přirozený lidský život a přirozený svět jsou obdařeny jakousi neuvěřitelnou možností vykračovat přes všechna naprosto pravděpodobná zhroucení vždy k novým pokusům udržet se, vystát krize a kolapsy a pokračovat přes nejhlubší ztroskotání přece jen dál.“

„Svědomí je osobním vztahem k druhým lidem a bytostem.“

Radim Palouš, Světověk a Časování, strana 47
a 191

„Ach nebuďme slepí, a vizme, že člověk všeliké harmonie, všech mravů a ctností kořeny v sobě má, jen kdyby z těch kořenů ratolesti vyvodit uměl. (Komenský, Didaktika, strana 34)“

Radim Palouš, Ars docendi, str. 67

Kapitola 1.

Rozsah a hloubka sexuálního zneužívání zdravotně postižených

1.1. Případy z běžné praxe

„Zlo je pouze nedostatek dobra“

Tomáš Akvinský

Schopnost a potřeba agrese je lidem vrozená. Je to nástroj sebezáchovy, od původu neutrální. Znaménko plus nebo minus mu uděluje až lidská kultura.

Výchova je dlouhodobý proces, chyby ve výchově jsou vepsány do dětských duší navždy. Léčení excesů ve výchově je proces většinou krátkodobý, omezující se jen na konkrétní chyby ve výchově a jejich často katastrofálními důsledky. Vyplývá z toho jednoznačně, že je třeba, pokud se týká námahy, klást důraz na výchovu a předcházet tak všemu krutému násilí. Pedagogické působení na lidského jedince od nejútlejšího věku je rodinná smysluplná cesta k tomu, aby byly v lidech potlačeny jejich přírodní pudy. Buďme tedy vychovateli a až následně léčiteli.^{1, 2, 3, 4}

V souvislosti s výchovou je důležitá empatie, tedy schopnost vžívat se v rámci bezprostřední komunikace s druhým člověkem do jeho duševního stavu. Výstižně to říká Naděžda Pelcová ve své knize Filozofická a pedagogická antropologie. Cituji:

„Smyslem empatie je poznat prostřednictvím vcítění duševní život druhého a fakticky mu pomoci. Umožňuje poznat toho druhého tak, jak to pro něj samotného není možné, a to i tehdy, jde-li o člověka vzdělaného, schopného introspekce a sebereflexe.“

Když jsem v roce 1969, po absolvování tehdejší SVŠ, měla rozhodnout, kam dále, co studovat, měla jsem absolutní jasno. Chtěla jsem být rehabilitační pracovnící! Tak nás tehdy nazývali. Přes nátlak mých skvělých pedagogů a hlavně tatínka, kteří chtěli, abych šla studovat medicínu, „protože jsem měla samé jedničky“, jsem se přihlásila na studium rehabilitace. Zdálo se mi, že tak spojím svoji lásku gymnastiku s medicínou. Skutečnost však byla zcela jiná, ale můj obor byl přesto zvolen zcela správně.

Celý život, ohromná dřina, které jsem prožila, byly smysluplné a hlavně přivedly mne k postiženým občanům, lidem, kteří tehdy ještě neměli tzv. šanci žít své životy jako ostatní občané. Cítím se dosud i jedním z průkopníků, kteří bariéry mezi

1 Palouš Radim, Ars docendi, strana 37

2 Hogenová Anna, Areté, strana 22, odst. 8, strana 31, odst. 2

3 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 115, odst. 1

4 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědomí, strana 28-39

vozičkáři, zdravotně postiženými lidmi a zdravou populací, začali bourat. Spolu s jedním z nich, Michalem Haštem, jsme začali organizovat letní vozičkářské tábory. Jen stěží si člověk dovede představit, kolik práce to znamenalo. Kolik dřiny, kolik smutných, ale i veselých příběhů. Přidávali se další a další lidé, každý rok jiný tábor s denní rehabilitací a pestrým programem. Tábor se jednou konal i ve Švédsku, jindy na Slovensku. Moji kamarádi poznali nejen spoustu nových míst, ale i vzájemně sebe. Nepatrný zlomek lidských trápení jsem se snažila odhalit již ve svých jiných pracích, to když jsem psala o sexualitě vozičkářů. Byla jsem za to vyznamenána tehdejším premiérem Milošem Zemanem prvním místem v soutěži prací o zdravotně postižených občanech. Postupně jsem při své práci odhalovala třinácté komnaty mnohých kamarádů. Sexuální zneužívání, týrání, bití a mnohdy otřesné podmínky života zdravotně postižených lidí mne zasáhly a výběr tématu této práce tak byl velmi snadný.

Výpověď Jany A.

Když jsem se narodila, šel můj fotr zrovna do kriminálu. Nikdy jsem ho nepoznala. Máma si hned vzala „jinýho grázla“. Třískal mámu i mě. Mlátil nás obě hlava nehlava. Zneužívat mě začal asi v 5ti letech. Máma to věděla, ale on šukal i ji a občas jí dával prachy, tak dělala, že to neví. Nikdy jsem to nikomu nevyprávěla, protože jednou mně máma řekla, že když ceknu, půjdu do děčáku. Občas ve škole se nějaká učitelka ptala, od čeho mám modřiny, lhala jsem, že dělám karate. Asi bych se i učila dobře, ale já stále myslela na to, jak mě to zvíře osahává a strká všude ty svoje pařáty, ostatní si seděli a byli šťastní! Bála jsem se těch ran, hrozně, ale to jeho odporný funění. Ty rány byly taky hrozný. On mámu mlátil, když jsem nebyla doma a mě, když nebyla doma ona. Bylo to prase.

„Tebe fotr taky někdy mlátil?“

„Ne, mě tatínek ani maminka nikdy neuhodili, ani moje dvě sestry, ne nikdy nás nemlátili.“

„Co je to za blbost? Ani facky, nic?“

„Ne, ani facky, nikdy.“

„Ty taky svoje děti nemlátíš?“

„Ne, nikdy jsem svého syna a dceru ani já ani můj muž neuhodili. Dnes jsou už dospělí a mají svoje děti.“

„A mlátí je?“

„Ne, nikdy.“

„Ježíši, ty nejsi normální!“

„A znásilnil tě někdo?“

„Ne, neznásilnil.“

„Tak to víš hovno! Já jsem začala fetovat v 11 letech. To se to s tebou pak hned veze, byla jsem několikrát na nějakým léčení, je to ale nanic, ta „bolest“ v tobě je..., tebe nikdo nemlátil, nikdy tě nikdo nemlátil! Ani neznásilnil! Tak drž hubu!, co můžeš vědět, proboha, drž hubu!, co ty víš! Komu pomůžeš? Drž fakt hubu!“

Naše netečnost k násilí je spoluúčastí na násilí. Je to i důkaz chyby v naší výchově. Až budeme cítit, že násilí na druhém, navíc postiženém, je násilí páchané na nás samých, pak bude obrana jednodušší, bude totiž obranou společnou, všeobecnou a maximálně účinnou. Pak bude jen vychovávat a nikoli léčit!

Nad zákony dominuje morálka, ta je do zákonů promítnuta, proto preferujeme morálku, ke

keré nás cílevědomě vede dokonalá výchova.^{5, 6}

Zodpovědní jsme všichni...

Musí být člověk psychologem, psychiatrem, sociální pracovnící, sociologem, lékařem nebo terapeutem závislostí, aby se vžil a lidsky i odborně dokázal posoudit a pomoci lidem týraným, zneužívaným, zanedbaným a ve své samotě opuštěným? Stačí empatie, ochota naslouchat, být zpovědníkem? Je možné bojovat proti šířícímu se násilí a zlu ve všech podobách po všech světadílech? Je nutné sdílet stejné osobní zážitky s postiženým člověkem?

Pomoc může a musí být na všech úrovních možných státních i nestátních organizací. Především legislativně musí být jasné, co je a co není možné, co je trestné, musí být potrestáno, kdo může pomoci, ať pomáhá, koho jest to povolání, ať pracuje ze všech sil, na sociálních odborech, v psychologických poradnách, v psychiatrických ambulancích, v terénních podmínkách, stejně jako v léčebnách závislostí i charitativních organizacích. V takovém úhlu pohledu považují své povolání fyzioterapeuta za dostatečně vhodné k mapování bolestného problému násilí a zneužívání zdravotně postižených občanů. Píšu pro všechny, kterým není osud druhých lhostejný.

Je především nutné si uvědomit, že léčba a pomoc jedinci týranému a zneužívanému je nemožná jako jedinci. Vždy se musí odborník, ještě lépe terapeutický tým, zaměřit na celou rodinu, rodinné podmínky a vztahy jednotlivých členů rodiny. Povinností každého je oznámit nebo alespoň upozornit na podezření z týrání či zneužívání. Je to povinnost nejen občanská, ale především lidská. K tomuto oznámení by mělo dojít i tehdy, když si to týraný a zneužívaný jedinec nepřeje, jsem o tom přesvědčena.

Je neuvěřitelné a nelogické, že mnohdy nechce nic oznámit ani týraný a zneužívaný jedinec, ale ani například jeho matka, která si týrání a zneužívání je plně vědoma. Často jde o týrání či zneužívání dítěte či seniora, nebo jiného člena rodiny s hendikepem.

Zneužívání a týrání má rozličný charakter. Ve všech z nich je však společným rysem skutečnost, že s bezmocnými je špatně nakládáno, že nefunguje normální ochrana, kterou by člověk předpokládal ve vztahu k těm, kdož jsou zranitelní z titulu svého věku či pohlaví, postižení a tudíž znevýhodnění (staří i mladí), a že ve skutečnosti je to naopak.

Intrafamiliární násilí vždycky komplikuje další možné vztahy a soužití rodiny jako celku, znovuoobnovení funkčnosti rodinného celku je pak náročným úkolem. Pomoci mohou Dětská krizová centra, interdisciplinární týmy, provádějící detekci, diagnostiku a terapii dítěte i celé rodiny postižené tímto syndromem. A tělesné i psychické týrání má své zákonné tresty! Variace na téma rodinné násilí jsou široké. Zahrnují těžké fyzické tresty i týrání, sexuální a citové týrání, vydírání, ale i stresující prostředí, které samo o sobě téměř vždy, v uzavřeném kruhu rodiny, podporuje násilné jednání. Patří sem i odpírání lásky, zanedbávání péče o hygienu příbytku a hygienu vůbec, zakouřené prostředí pro děti v rodině, hlučné prostředí i drogy jakékoliv, agresivitu. Lze tedy říci, že kvalita vztahů mezi jedincem, rodinou, ale i společností ovlivňuje zásadně i souvislosti rodinného násilí. Agresor, kterému je však zároveň rodinné klima důvodem a ospravedlněním jeho konání, má na tomto stresujícím prostředí svůj zásadní a největší podíl.

Léčení alkoholismu je drahá záležitost, ne vždy efektivní. Jeho kořeny tkví ve výchově a klimatu rodiny.

1.2. Incest

Příběh paní W.

„Vdávala jsem se z veliké lásky, můj muž byl velice krásný člověk. Vzpomínám, jak se na

5 Kratochvíl Zdeněk, Filosofie živé přírody, strana 126

6 Hogenová Anna, Areté, strana 70-76

svatbě hodně opil a v té „opici“ mě stále objímal a říkal, že jsem jeho zlato a že normálně nepije, ale svatba je důvod! Mám cukrovku, pracuji jako kuchařka, děláme ve třech 700 obědů denně, dva až tři učni nám někdy pomáhají loupat brambory. Mám tři děti...“ a maličká kulatá paní ve věku menopauzy se rozpláče, dcera je už 4 roky ve Spojených státech, uklízí v supermarketu, ona jediná má střední školu, další děti jsou jen vyučené, ale jsou hodné. U nás nebyly nikdy peníze, spotřeboval je můj muž na cigarety a chlast. Nyní je už roky v invalidním důchodu na záda. Tak dlouho chodil po doktorech, až mu tu invalidku dali. Doma skoro není, má partu dalších pěti nebo šesti opilců, taky invalidních důchodců a ti se denně scházejí kolem 10té v hospodě v Polabinách. „Domů chodí nacamranej až třeba večer v 11 hod.

Každý den, v létě nevynechá nikdy, v zimě se mu občas nechce do mrazu“. „Kde bere peníze na to pít?“, ptám se. No, má ten invalidní důchod a občas ho, a tu jeho partičku, zavolají z nádraží na skládání vagónů, už je znají a chlapi rádi jdou, jsou za to slušné prachy, které se hned zase propijí. „Jak může invalidní člověk se zády skládat uhlí, brambory či cosi z vagónů?“, žasnu. To nikdo nekontroluje, dělají to tak všichni, malá žena se směje, všichni „invalidi“ na nádraží pomáhají.

„Čím je váš muž původně, kde pracoval? Už od revoluce (sametové) nepracuje, je mu 46 let a dělal v Semtíně pomocnou sílu, několikrát ho vyhodili, protože se opil. Já mám plat necelých 7 tisíc, on mně někdy něco dá, ale vzápětí to zase sebere, ať si peníze schovám kamkoliv. Je to hrozný život, druhá dcera se brzy vdala, aby vypadla z té naší rodinné hrůzy, má hodného muže a krásného chlapčeka. Dostali byt na Dukle, její muž maká, ona je na mateřské. Syn se vyučil truhlářem a pracuje v Praze, vždycky mně přiveze nějaký dárek a dá i trochu peněz. Dcera, co je v USA také posílá trochu peněz. „Mám hodné děti...“, maličká, hodně obězní žena se znovu rozpláče. „Nedovedete si představit, co je to za život s takovým opilcem, pokračuje žena a pak již jen pláče“. „Proč jste mně to vyprávěla?“, ptám se. Vaše kolegyně mně říkaly, že píšete o znásilnění, mě ten člověk znásilňoval mnohokrát, pláče. „Který člověk?“. Můj muž. Většinou opilý, většinou s fackama, mnohokrát“. „Ale to je trestné, zažalovala jste ho?“. „Ne, dětem to zapírám, podle modřin mě někdy podezírají a ptají se, ale nevědí to.“ „Co chcete dělat?“. „Nic, co mohu? Ono to je snad i lepší, že už je to jasné“. „Co je jasné?“. Začalo to dávno, jeden porod, druhý porod, třetí porod, práce, starosti, pleny, vaření, děti. Muž se tehdy občas motal alespoň na naší minizahrádce, co máme u kolonky. Všechno bylo na mě. V učilišti jsem začala pracovat po mateřských, jsem vyučená kuchařka. Je to hrozná dřina, doma pak děti, domácnost. Muž ztratil zájem i o děti anebo se snažil o nějaké opilecké vtípy, kterým se měly smát. A pak jsem to zjistila, měl jinou paní, milenkou. Nedovedete si představit, co je to za bolest, žijete s tou bolestí, udřená, ponížená, pátráte, která to je, atd., hrozně to bolí, stále, přišly takové psychické problémy, z toho další potíže se srdcem, atd. Už to asi skončilo, po třech letech, já s tím ale žiju stále. Tomu člověku vařím, peru, žehlím, dala jsem nádherné děti. Bolí to více než jeho opilství, přiblblé řeči i znásilňování. Ta zrada na mé dřině pro rodinu a děti, ta je zoufalá. Ale to jsem vám nepřišla říci.

Jsem překvapena a ptám se: „Co jste mně přišla říci?“ Žena nemůže mluvit a pláče dlouhé chvíle. Vysmrká se, ale mluvit nemůže dál. Nejsem psycholog, nevím si rady a tak jen lidsky hladím ženu po ruce. Konečně promluví – on znásilnil i naši dceru, tu, co je teď v Americe. Pláč se hrne a já hladím ruku, chce se mně také plakat. Proto odešla, pokračuje žena, nikdy se nevrátí, je to jako by vám vytrhli srdce z těla, co jsem zavinila, co jsem si to zasloužila, co si pomůžete, když se to oznámí na policii, půjde sedět, stát ho bude žít dál, ale ta bolest, kterou udělal mé holčičce, ta se nikdy nespraví, nikdy, ona byla ještě panna, já byla tři dny v nemocnici, chtěla jsem ho zabít, ale kde bych vzala sílu fyzickou i lidskou? Jsem vina, s tím žiju, znásilňoval mě, mohla jsem vědět, že to zkusí i na moji holčičku, nenapadlo mě to, já jsem vina, hrozně to bolí, nepřestává to nikdy, je to se mnou každou vteřinu, žiju neživot. Moje holčička je v Americe, nevím, jak žije, možná ani ne dobře, ale neřekne mně to, protože mně nechce dál zraňovat. Chtěla bych ji mít tady, ale ona se už nechce vrátit. Vědí to i děti, mlčíme všichni. Znáte naše soudy? Tu bolest ještě promílat a vysvětlovat krok za krokem? A kde vzít peníze na roky se táhnoucí soudy? Čekáte na smrt, takový je to život. Jen čekáte na smrt. Ta vás vysvobodí.

Tedy za smrt se neplatí! Ta je zdarma, s dodávkou až do domu, a je to zaručený lék proti

všem bolestem. Je to antipól výchovy k plnému životu.^{7, 8, 9}

1.3. Domácí násilí podle statistik

Statistiky říkají, že z deseti napadených a znásilněných žen v ČR je agresorem z 50% vlastní manžel napadené a znásilněné ženy a z 96% jsou zneužiteli dětí rodinní příslušníci. V roce 2007 bylo v ČR odhaleno 7000 nových případů sexuálního zneužívání dětí!

Statistiky z Velké Británie zaznamenaly v roce 2005 4500 znásilňovaných a zneužívaných dětí. Agresory a zneužiteli jsou z 98% členové rodiny. Odborníci z Británie předpokládají, že počet neodhalených zneužívání může být až 3x vyšší než známé číslo agresí odhalených.

Co je to v člověku za hrůzné a temné touhy, když ohrožuje život a vývoj malého tvorečka, nevinného dítěte, zraňuje jeho duši, znásilňuje jeho vědomí, znásilňuje svoji „vlastní krev“?

Společnost produkuje normy, práva, postoje a hodnoty týkající se rodiny, zajišťuje kontrolu, velí disciplínu, přiděluje standardy. Rodina vytváří interakce a významy, týkající se násilí, založené na tom, co je akceptováno společností. Rodina také vychovává a zařazuje do společnosti. Jedinec pak vykonává či přehlíží násilný čin, přizpůsobuje se nebo nepřizpůsobuje společenským normám, hodnotám a postojům týkajících se násilí, resp. souvisejících rolí a chování, nebo vystupuje proti nim. "

Rodinné násilí je často spojováno s určitými strukturálními pojmy, jako např. společenská třída, kultura či hodnoty. Pracovníci z oblastí pomáhajících mají tak větší a pravděpodobnější odhad výskytu a odhalení těchto trestných činů. Nejsou však známa statistická šetření, která by prokázala, že větší pravděpodobnost výskytu násilí a zneužívání je v rómských rodinách nebo rodinách s nižšími příjmy, či v rodinách s nižším vzděláním, atd. Zdá se však, že „slabost“ jedince z pohledu nízkého věku, bezbrannosti mentální či zdravotního postižení a tím znevýhodnění, stejně jako násilnická povaha trýznitele, jsou hlavními faktory, které neovlivní ani věk pachatele, ani jeho IQ, dokonce ani jeho vzdělání.

Někdy se zdá, že lidé z tzv. vyšších společenských tříd navíc disponují daleko větším množstvím nástrojů, s jejichž pomocí si udržují odstup od sociálních institucí a dokáží využít institutů jiných, např. práva, medicíny, médií ke zpochybnění pro ně nepříznivého označení či stanovené diagnózy.

Mnohdy násilí a zneužívání bezbranného jedince trvá dlouhé roky, neboť zneužívaný člen rodiny bere ohledy na matku s obavou, že by mohlo např. dojít k rozpadu i druhého manželství matky nebo by rodina přišla o finanční částku, kterou agresor přispívá na chod domácnosti, apod. Oběť je na násilníkovi závislá. Týraní a zneužívání jedinci mají dokonce mnohdy i výčitky, pocity viny a odpovědnosti za to, že o ně otec nebo otčím jeví tak velký zájem.

1.4. Světový den proti domácímu násilí

Máme tady ovšem Světový den proti domácímu násilí! Skvělé, 1 den jsme celosvětově proti násilí. Celé roky však násilí propagujeme v televizi, filmech, v knihách, v občanském životě, v politice tuzemské i mezinárodní. Tedy v jednom dni chceme napravit to, co celý rok kazíme. Taky „skvělé“!

Domácí násilí, tak časté v českých rodinách, je statisticky vyjádřeno 37%. Ve 37% rodin dochází k domácímu násilí! Tyto statistiky se podobají ve všech evropských rodinách. 90% týraných jsou ženy. Většina z nich agresora nenahlásí, dokazování násilí je vyšetřováno laxně, důkazem nebývá ani lékařské ošetření po napadení útočníkem. Násilí se stává trestné až po udání na policii. Jen každá 3. žena toto násilí oznámí a to většinou až po mnoha opakovaných útocích. Známá jsou zranění žen bitím, úmyslným politím vařící vodou, zamknutím v komoře bez WC,

7 Hogenová Anna, Areté, strana 77-82

8 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědomí, strana 108-110

9 Petříček Miroslav, Úvod do (současné) filozofie, strana 85-86

zlomené končetiny i kosti lebeční, zbití do bezvědomí, opakovaná znásilnění, atd. Násilí na matce je vždy i násilím na dítěti!! (podle WHO). Mělo by být trestáno 2x!

25. listopad se stal světovým dnem domácího násilí. Chápu ho jako výzvu směrem k veřejnosti, která by neměla domácí násilí tolerovat. Dynamický nárůst domácího násilí má však stále stoupající tendenci, chce se říci nezadržitelně stoupá.

Dlouhodobé traumatogenní dynamické dopady zneužívání na vnímání týraných a zneužívaných obětí zcela změní pohled na sebe sama, na vztahy mezi muži a ženami, na sexualitu jako takovou a především na sebereflexi. Někteří autoři hovoří v těchto případech o vytvoření rozpolcené mnohočetné osobnosti.

1.5. Legislativa a soudnictví k domácímu násilí

Dříve se o týrání, zneužívání a znásilnění nemluvilo, nyní lze obrazy domácího násilí vidět i v v televizních zprávách, číst denně v novinách a časopisech. Na jeho řešení se však mnoho nezměnilo. České soudy a vyšetřovací orgány jsou pomalé a než se „vyšetří“ jeden případ týrání a znásilnění, žije žena s agresorem dále, znovu mlácena a týrána. V roce 2006 podepsal prezident ČR (konečně!) zákon, kdy může policie násilníky z domácnosti ihned odvést s následným zákazem vstupu do domácnosti. Je to pokrok, dříve agresory nebylo možné žádným způsobem z domácnosti vykázat. Důvodem nemožnosti vykázat agresora z bytu byla celé roky lidská práva pro agresora!

Kapitola 2.

Viníci, spoluviníci a trest

Léčení duše je složité, bolestné a někdy nemožné. Výchova je jednodušší, neboli a vždy je možná!^{10,11,12}

2.1. Sexuální násilí na dětech

Příběh Ondry, 9. září 2005

V bezbariérovém gigantickém paneláku na kraji Prahy jsou separováni zdravotně postižení lidé v dobře zařízených prostorných bytech s elektronickým otvíráním garážových dveří, s koupelnami velikosti obýváku, neboť se počítalo s manévrováním vozíku, s nádhernými balkony, atd. Nezdá se šťastným řešením problematiky bydlení těžce zdravotně postižených jejich kumulace do jediného gigantického domu, ale architektonicky je dům pro vozíčkáře postaven dokonale. Aktivita mladé, od narození těžce postižené ženy, říkáme ji Kát'a, která v domě žije, přinesla pro všechny obyvatele domu další výhody. Tato žena založila v domě občanské sdružení a dnes mají obyvatelé domu její zásluhou i asistentské služby, rehabilitační péči, pedikúru, půjčovnu knih, pořádají výlety, atd.

V jednom z bytů žije těžce tělesně a lehce mentálně postižený chlapec, dnes již 17letý, říkáme mu Ondra, vypráví Kát'a a pokračuje: „Přistěhoval se s matkou a otčímem již před pěti lety. Jak matka, tak otec jsou velmi prostí lidé, vědí obyvatelé domu, a také to, že vlastní otec chlapce od útlého dětství zneužíval. Nějak se to prořeklo, když se rodina přistěhovala, ostatně, byl to i důvod, proč odešli matka a syn z původního bydliště. Dnes všichni vědí, že totéž dělá i otčím chlapce. Zdi a hlavně balkóny „mají uši“. Matka však kategoricky popírá všechna obvinění, přísně hlídá, kdo by do bytu měl vejít a je to i důvod, proč nevyužívá velmi laciné asistence mladých mužů, kteří ostatním pomáhají s úklidem, koupáním postižených, vynáškou odpadků a nákupy. Anonymně někdo sdělil skutečnosti, které jsou slyšet z bytu rodiny a přišla sociální pracovnice. Nic závadného nenašla a matka nařčení kategoricky popřela.

Sama jsem chtěla s chlapcem odvážně mluvit a pozvat ho na letní vozíčkářský tábor. Přes kukátko mně matka sdělila, že o tábor nemají zájem, dovnitř ona prý pouštět nemůže nikoho... S chlapcem nikdo ven nikdy nevychází.

23.ledna 2006

Po delší době navštěvuji panelový dům na okraji Prahy v bezbariérovém domě. Těším se na milou pohostinnost svých přátel i povídání o novinkách. Jsem netrpělivá a mám připravené otázky na Ondru. Není jich třeba. Kat'a vypálí své „hlášení“ dříve, než se ze slušnosti zeptám já. Z bytu, kde žije Ondra se svojí matkou a otčímem se několikrát týdně ozývá dlouhý pláč a nařikání, který ani stěny neztlumí. Navíc, jako novinku oznamuje, že pláče i matka Ondry, protože je mlácena oním surovcem, domnívají se obyvatelé domu.

Jako hlava Občanského sdružení, napsala Kat'a dlouhý dopis s popisem událostí, které straší v domě pro zdravotně postižené. Dopis odeslala na sociální odbor příslušného místa Prahy. Dostavila se pracovnice, která se však do bytu rodiny nedostala. Přes dveře (opět) matka tvrdila pracovníci, že se jedná o pomluvy a dveře neotevřela. Sociální pracovnice pak vysvětlila Katě, že kdyby byl pravděpodobně týraný a zneužívaný chlapec nezletilý, (a to on donedávna byl a stejně se nic nedělo ze strany sociálního odboru, který situaci zná již velmi dlouho), mohl by ho soud dát do dětského ústavu, ale on je již plnoletý a tak ho odebrat nemohou. „Vloni plnoletý nebyl a nikdo mu nepomohl!“ oponuje Kat'a. Nikdo to ale nežaloval, vysvětluje pracovnice, a matka při našich návštěvách vše popírala, dovnitř nás nikdy nepustila, doplňuje.

Občan tomu nerozumí, tam se týrá postižený člověk, bezbranný tvor, ale ono je to jedno, a

10 Palouš Radim, Ars docendi, strana 67-67

11 Hogenová Anna, Areté, strana 19-21

12 Hogenová Anna, Pohyb a tělo, strana 110-115

berou za to peníze, asi to nevadí, dodává Kat'a, ale hned zase pokračuje, ten táta, tedy otčím, není prostý člověk, jak jsme ti říkali, je to vysokoškolsky vzdělaný grázl. Ta sociálka to říkala, opravdu, na 100 procent to vědí, má vysokoškolský diplom. Odcházím od svých přátel s rozpaky, kdo pomůže Ondrovi, když ti, které platí stát, tedy my všichni, nepomůže. Je to liknavost úřednic nebo špatné zákony? Co mohu udělat já? Za dveřmi si obouvám boty a dveře vedle se také otvírají, mí přátelé hromadně gestikulují, abych se podívala, tam se děje ta hrůza, ale klika vedlejších dveří se již rychle zavírá, to prý vždy, když se zjistí, že na chodbě někdo je. Myslím na větu, kterou úřednice vyslovila: "Nikdo to nežaloval." Kdo to měl být, snad otčím hoch, sám agresor? Nebo usouzená matka, ano ta měla vše už dávno říci, proč to neudělá? Čeho se bojí? Mám právo ji odsoudit? Tají ještě něco dalšího? Měla bych jít sama znovu na příslušný referát sociální péče a žádat o pomoc pro hoch, kterého jsem nikdy neviděla? Nestáčí opakovaná upozornění obyvatel domu? Půjdu tam a řeknu: Jsem z Pardubic a občas navštívím bezbariérový dům a všichni kolem říkají, že v tom a v tom bytě je týrán a snad i zneužíván postižený chlapec? Je to zbabělost, že za těmi sociálními pracovníci nejdu? Jak mám vědět, zda je to všechno tak, jak mi přátelé říkají? Věřím jim, ale svědek křiku a pláče jsem nikdy nebyla. Jedná takto každý? Skrývám se i já za nějaká "ale"? Napadá mě další myšlenka – co dělá matka, když její syn křičí a je zneužíván? Schová se do skříně, aby to neslyšela? Co musí ta žena vydržet, vytrpět, proč v tomto vztahu zůstává? Lze jí pomoci či odsoudit, mávnout rukou a říci si: je to její věc? Jak se chovat tváří v tvář tomuto násilí a desítkám dalších, které potkáváme na ulicích, v parcích, v sousedství?

Jaká je výchova budoucích otců a matek v rodinách alkoholiků? Vinna je společnost? Lze vinit společnost, která nepřipravuje budoucí otce a matky na své rodičovské role? Je výchova otců a matek obrazem jejich dětství? Tedy, nemohou za to agresori, když násilí na nich v dětství páchané opakují na svých dětech!? Je to naše doba nebo věno předků, kteří krutost pojímali z jiných perspektiv a úhlů než my dnešní lidé?

Co právo první noci středověkých feudálů? Co harémy, plné mladičkových dívek, na které byly jejich rodiny hrdé a dosud v některých koutech Země jsou, neboť byly ve svých 12ti letech vybrány pro potěchu sultánům a jejich pobočníkům? Co transkulturní zvyky i dnešních kmenů po celé planetě? Třeba u indického horského kmene Lapšů je naprosto obvyklým způsobem iniciace pohlavní styk dospělých mužů s dívkami od 6ti let věku. Je při tom zajímavé, že bez jakýchkoliv negativních následků pro jejich další vývoj. Některé tichomořské národy provádějí felaci spojenou s polykáním semene bojovníků malými chlapci, což je považováno za způsob zvyšování jejich maskulinity. U některých jiných kmenů je za incest považován pohlavní styk s bratrem matky, ne však s vlastním otcem. A ještě jinde jsou zvykem incestní styky, ač normálně nepřístupné, součástí některých náboženských rituálů.¹³

V podmínkách evropských i amerických se takové rituály dějí tajně. Jsou spojeny s násilím, které je vždy jejich součástí.

2.2. Nedostatečnost trestů

Násilí je vždy agresivní, bezohledné, výchova je naopak mírumilovná, nenásilná. Co má šanci vítězit? Zatím vítězí všeobecné násilí, snad trpělivost ve výchově dosáhne jednou změny.^{14,15}

Všudypřítomné násilí prostupuje životem nás všech, občanů 21.století. Historické dokumenty a prameny starověku i novověku rýsují společnost krutější a násilnější než si my, dnešní obyvatelé planety, dokážeme představit. Vyprávění o krutém a nelidském týrání našich předků posloucháme či čteme se zatajeným dechem, šťastni, že „toto barbarské období“ už má lidstvo za sebou.

Je naše století mírnější ve svých trestech pro násilníky, vrahy, zloděje, podvodníky a

13 Weiss Petr, Sexuální zneužívání, pachatelé a oběti, strana 9

14 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 23-27

15 Kratochvíl Zdeněk, Filozofie živé přírody, strana 67, odst. 3 až strana 68

výtržníky? Rozhodně nikdo z trestaných nemusí podstoupit natahování na skřipce, vytrhávání jazyku, drcení palců nebo trestanecké tábory s nedostatečnou stravou, 12tíhodinovou dřinou a bičováním při nekázni. V našem státě dokonce trest znamená povalování se po kavalcích a humanitní přístup pro vrahy, tyrany, násilníky, zloděje, sexuální trýznitele a agresory rodin, kteří všichni mohou navštěvovat kroužky tenisu, vaření, truhlářství, malování, vyšívání, atd. Délka trestu je vyměřena soudem, zákon však odsouzeným za zdmi věznic nepřikazuje práci a tak všichni poctiví a pracovití lidé financují podvodníkům, vrahům a agresorům jejich pobyty ve věznicích. Nejedná se o luxusní hotely, navíc, odloučení od rodiny, okolního světa a nicnedělání je jistě trestem nejvyšším.

Stalo se trendem o odsouzených informovat veřejnost nejen v bulvárních novinách a časopisech, ale i solidních novinách a veřejnoprávních televizích. Zvláště sexuální násilníci jsou v těchto médiích „oblíbení“ a dá se říci i bez uvozovek oblíbení nebo rozhodně alespoň populární. Za některé zneuživatelé se dokonce staví a podepisují i známí umělci, herci a zpěváci. Snad netuší, co je to zneužívání nezletilých či mladistvých...

Je jedna z typických vlastností člověka agresivita a násilí? Zdá se, že ano. Je nám od přírody dáno jít si za svým cílem, utrhnout nejlepší a největší kus masa, bránit svoje území a dům, vraždit nepřátele a ukájet své potřeby. Lze pozorovat agresivitu již u dětí v batolecím věku. Agresivita musí být korigována výchovou rodiny i společnosti. Zloba dítěte se nesmí odrážet od zvyklostí v rodině, kde mnohdy řev, úspěchanost, nedostatek času a nevlidnost i podrážděnost jsou zrcadlem pro dětské členy takové rodiny. Nedaří se mnohé v některých rodinách. V rodinách, které selhávají na spěchu, obstarávání a ubohosti televizní zábavy, hrnoucí se do všech domácností z mnoha kanálů. Matky s dětmi civí na vymyšlené zápletky, ubohé a srdcervoucí příběhy, televizní agresivitu, vraždy, násilí, ubohost, která někdy překračuje meze pochopení. Stále dokola. Mrzuté a ustarané matky, otrávení a nervózní otcové, pivaři nebo přetížení manažeři či podnikatelé. Nedostatek finančních prostředků a hory potravin ze supermarketů. Vyhazování peněz za nesmyslné hračky a neochota pohladit dítě, vzít ho do náruče, vyprávět pohádky a učit nádhře přírody, poslouchat ticho a číchat ke kytičkám, poslechnout si Mozarta, vyrazit na výlet, ukázat hory, lesy a vodní toky, říčky a studánky. Rodiče nemají čas na své dítě a zaměňují mnohdy výchovu za množství kroužků, které děti musí navštěvovat.

Společnost a stát selhává ve svém komplikovaném systému politikaření a demokracii pro všechny a nikoho. Škola - základ života, má mnoho svých problémů a ještě k tomu by měla učit děti slušnosti a toleranci?! Navíc, základy slušnosti, pracovitosti a vztahu k druhým, bezbranným, slabým a opuštěným, musí přijít z rodiny! Nebojím se opakovat: dnešní rodinu charakterizuje v mnoha případech spěch, netolerance, rozvod a nezvládnutí výchovy z únavy rodičů. Mnohdy chybí i opravdová láska. Všem chybí čas. Stresovaní rodiče, možná nezralí rodiče, snad i pod vlivem své vlastní výchovy, děti běžně bijí a trestají krutými výprasky. Veselé vyprávění u piva – škoda každé rány, která padne vedle...

2.3. Rozvody, manželství a vliv na děti

Násilím na dětech je i sám akt rozvodu, kdy je dítě svěřeno jen otci nebo jen matce, nebo jedno dítě jednomu a druhé dítě druhému rodiči tak, že sourozenci ztrácejí svého bratra, či sestru. To není násilí? Každé čtvrté dítě v České republice žije v neúplné rodině, tj. většinou u matky (90%), soudci při rozvodu dávají přednost při svěřeni dítěte do péče matce. Znamená to, že téměř půl milionu dětí v ČR vidí svého otce jen pár hodin týdně. Česká republika je v rámci Evropské unie na špici co do počtů rozvodů.

V roce 1960 končilo rozvodem okolo 16 % manželství v tehdejší Československu. Na konci 80. let to bylo již 37 % manželství, která v ČR skončila rozvodem. V roce 2004 se dostala Česká republika na samý vrcholek evropských statistik svými 49% rozvodů na počet manželství uzavřených. Lidé se nejvíce rozvádějí ve třetím až pátém roce manželství, průměrná délka manželství do jeho ukončení rozvodem je 12,5 roku. Ročně ztrácí rozchodem rodičů 30 tisíc dětí jednoho z rodičů. Zhruba 20% mužů i žen se rozvádí nejméně 2x. Opět průměrně, muži se rozvádějí kolem 40 let, ženy ve 37 letech. Ve dvou třetinách případů podávají žádost o rozvod ženy.

Nejčastější příčina podání žádosti k rozvodu je netolerance, alkohol, nevěra, násilí. V jakém

prostředí žijí děti alkoholiků, násilníků a nevěrníků, at' je agresor muž či žena?

Odborníci jednohlasně již mnoho let mají v problému jasno: Z násilnických rodin vyrůstají agresori, násilníci, vrazi nebo alespoň nevyrovnaní jedinci, kteří na přídi svých osudů již navždy nesou traumata dětství. Ostatně, zevšedněly zprávy o zavražděných dětskou rukou, i noviny běžně informují tučnými titulky: „Malý vrah dál utíká z ústavu“, „Dětský násilník okradl stařenku“, atd. Jediný týden sledování „seriózních“ novin by zaplnil stránky výpisky o dětské kriminalitě! Přibývají i hrůzné zprávy hlavně z Belgie, Francie a dalších západních zemí, kdy rasové vraždy konají adolescenti, vysvětlující následně své vražedné činy sledovým klidem, „byli na nesprávném místě v nesprávnou chvíli“ (ti zavraždění). Mrtvé dvouleté dítě, mrtvá chůva z Mali. Na nesprávném místě, ospravedlňuje se mladý neonacista Hans Van Themsche. Návist k Afričanům, Číňanům, vůbec přistěhovalcům z východu kráčí západem. Není to jistě jen otázka výchovy, ale je to i společenské klima, kdy podřadné práce a za málo peněz jsou pro přistěhovalce, a „nebudou se tady roztahovat a ukazovat, kdo se má na ty ksichty dívat“. Krutost rasismu je jeden z nejožehavějších problémů současného světa! Zatím žádná země nenašla míru řešení migrace z východních zemí a Afriky. Násilí pokračuje. Jsou mladí násilníci s rasistickými hesly a vrazi z rozvrácených rodin? Kdo vede tyto děti k rasistickému pohledu a vraždám? Společnost, společenské klima, rodina. Najednou můžeme mluvit o běžném násilí, každodenním násilí, obvyklém násilí, současném násilí. A i když každé násilí je zdánlivě z jiného důvodu, zůstává násilí násilím.

Tedy, ani společenské klima není oporou rodin, není vychovatelem budoucích rodičů, není tolerantní ani vlídné, není dokonce ani spravedlivé a vstřícné. Jaké je? Co je typické pro dnešní dobu? Imbecilní úsměv reklamy! Indiskrece povýšena do řádu ctností. Totalita masových médií. Zapomenutí přírody! Ztráta přirozenosti světa nahrazena byrokracií, svět mobilních telefonů a PC. Zaklesnutí u věcí. Touha po tom, co nepotřebujeme. Ztráta kořenů. Nedostatek lásky. Absence přírody, chybějící pohled do krajiny, ztráta zelených ploch, zelených lesů a luk, absence pohybu nahrazena rychlejšími a dokonalejšími auty. Oko za oko, zub za zub.

2.4. Útěky dětí, šikana, brutalita v médiích

Jenom ohromný rozměr rodičovské lásky může obejmout růst a dospívání dítěte v sebejistého jedince, plného lásky.^{16, 17, 18}

„Hlava jedné, asi čtyřleté holčičky, je mateřskou fackou zvráceně ozvěnou vzadu a na okamžik bezmocně rotuje jako vyskakující panáček, který ztratil rovnováhu a teď se hrozně snaží dostat zpátky do stoje. Hlava dítěte konečně sedí zase rovně jak se patří a vydává ze sebe strašné zvuky, načež je netrpělivou ženou okamžitě zase vystřelena z klidového stavu. Hlava dítěte je teď už označena neviditelným inkoustem, počítá se s ní na mnohem horší věci. Ona žena musí nosit těžké tašky a nejrady by byla, kdyby dítě zmizelo někde pod mříží kanálu. Aby mohla dítě týrat, musí totiž pokaždé na přechodnou dobu postavit tašky na zem, a to jí vynucuje další pracovní výkon. Zdá se však, že jí ta trocha námahy stojí za to. Dítě se učí jazyku násilí, ale neučí se rádo a ani ze školy si nic nepamatuje.“¹⁹

Takto popisuje nositelka Nobelovy ceny za literaturu pro rok 2004 Elfriede Jelineková v knize „Pianistka“ běžnou situaci na dnešních ulicích Vídně. Více, mnohem více násilí a zvrácenosti naší doby je možné nalézt v této knize. Tázat se na to, co je a co není normální, je-li normalita vůbec k definování, se může čtenář na každé stránce. Je to obraz naší doby! Násilí, neúcta, zvrácenost. Děti jsou dočasnými otroky svých rodičů. Přijde čas, hodiny násilí tikají i pro rodiče. Z krutých dětí vyrůstají krutí dospělí a týrají své děti i své staré rodiče.

16 Palouš Radim, Ars docendi, strana 67-71

17 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 118-121

18 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědění, strana 28-40

19 Jelineková Elfriede, Pianistka, strana 43-44

V České republice je denně na útěku 200 dětí, které opustily domov, 30% z nich jsou děti na útěku z dětských domovů. Proč děti utíkají z domova? Útěk ze státní instituce lze snad pochopit, ale z domova? Mnohé napoví další statistiky. V roce 2005 bylo v České republice evidováno 1390 týraných dětí. Je to o 30% více než v roce 2004. Nejsou to čísla konečná, odborníci předpokládají, že týraných dětí je až o 50% více. Nechce se tomu věřit.

Násilí číhá na každého, nelze se mu vyhnout, potkáváte ho denně. Číhá z novin, zpráv televizních, rozhlasových, potkáte ho na ulicích v parcích, nevyhne se mu nikdo, je zde! Přítomno! Čeká na nás, je tak všudypřítomné ve světě, že mu nelze uniknout. Nelze se mu ubránit nikde, dokonce ani ve škole ne.

40% českých školáků je šikanováno. 21% z nich to nikomu neřekne ze strachu před dalším šikanováním. Rodičům to sdělí jen 39% dětí, především proto, že rodiče nad tím mávnou rukou. Nejčastěji volají děti na tísňové linky. Školní agresori mohou terorizovat nejen jedince, většinou ty nejslabší, ale i celé skupiny dětí nebo dokonce celou třídu. Ještě v 70. a 80. letech minulého století tento pojem – šikana téměř na školách neexistoval. Školní násilí dnes zahrnuje nejen šikanu, ale i znásilnění, vydírání, krádeže a vraždy.

Násilí rodí násilí, je běžnější a počítáme s ním. Znásilňují ochránci pořádku, tedy policisté, znásilňují učitelé i vychovatelé, umělci a nedospělí chlapi. Za pokus o znásilnění lze v ČR u soudu dostat 10 let a 8 měsíců. Agresor ale musí před tím dokonat alespoň 3 předešlá znásilnění.

54letý muž nedostal nařízenou ústavní sexuologickou léčbu, neboť nebyl shledán deviantním, jen „sexuálně hyperaktivním“.

Děti zavraždili dvouleté dítě, děti zabíjely zvířata pro zábavu, děti floukly, svázaly a okradly 80letou ženu, atd.

Podoby zla a násilí jsou nekonečné, třeba teror ubližování slovem, které může vést až k sebevraždě týraného jedince. Známý pojem je již i násilí pro zábavu, týrat slabé, aby byla legrace. Násilí jen tak, které nemá nic společného s realitou.

Odborníci tvrdí, že jen asi 5% lidí jsou skuteční násilníci, i to je dost, je-li počet obyvatel např. v ČR 10 miliónů, pak počet „skutečných násilníků“ je 500 tisíc. Proč jsou lidé zlí, krutí, bezcitní, proč vraždí, zabíjejí, týrají své děti, podvádí a kradou? Proč zneužívají své vlastní děti? Dělají to zvířata? Dělají to kmeny africké, praktikují násilí Indiáni, Eskymáci a asiáté či aborigines v Austrálii? Ano, dělají. Zabíjejí a vraždí. Ani víra v jejich bohy nedokáže zastavit tu vražednou touhu, nebojí se ničeho? Nepomáhají náboženská prikázání? Nezabiješ? Neubližíš? Nepomáhají!

Jak běžné jsou dnes i informace o krutostech z televizních novin! Třeba jako tato zpráva z 28.01.2006: „*Rodina z francouzského Lyonu týrala 9tiletého chlapce přivazováním řemenu a řetězy k topení, týrala ho hladem a bitím až ke smrti chlapce. Obrazovka ukáže vyhublé, zubožené mrtvé dítě s několika obojky na krku. Hruža je umocněna vysvětlujícím hlasem redaktora – na týrání a smrti dítěte se podíleli matka i otec dítěte a zvláště babička, která chlapcovo mučení organizovala, citují doslovně, noc probdím s myšlenkami hrůzy, kterou dítě ve svém krátkém životě zažilo.*

Chovají se takto zvířata ke svým mláďatům? Je tato zvrácenost a veškeré to násilí lidské zakódováno v našich genech? Chce toto Bůh, ptají se jedni? Současná zkaženost, špatnost, volají jiní! Sami odborníci se liší ve svých závěrech.

Americké nevládní skupiny sestavují přehledy her, které jsou kvůli své brutalitě, pornografickým scénám nebo morálně pochybnému obsahu nejméně vhodné jako dárek pro děti. Brutálnost těchto her překračuje meze chápání obyčejného člověka. V některých PC „hrách“ již v prvních 2 minutách lze spatřit tělo ženy, přibodnuté ke zdi vidlemi, vraženými do tváře, jinde k hráčovým úkolům patří vraždy, krádeže, ničení všeho druhu, obnova vlastního zdraví návštěvami prostitutek, získání peněz umlácením prostitutky a krádeží peněz zabíjených, jinde je pro zábavu trhán zajatec zaživa na kusy, běžné jsou kanibalské hody, drogové rodeo, ukopnutí hlavy protivníka, atd. Vědci stále však zápasí s otázkou, zda videohry vedou k násilí. Nedokáží zatím odpovědět. Napodobování nepochybně ano – ale je příčinou násilí? Takové jsou zatím verdikty odborníků psychologů a sociologů... Obyčejný člověk trochu žasne, jak je možné, že tohle všechno není zakázané? Obchod! Vydělávají se pěkné peníze na těchto hrách! Ale jaký to má smysl? Mnozí rodiče považují PC hry za smysluplně strávený čas, kdy se dítě „učí“ na počítači. Neberou v potaz ani stovky hodin, které by dítě mohlo běhat venku, jezdit na kole, hrát si s kamarády. A také, dítě, které vysedí dva víkendové dny na počítači, nezlobí. Unavení rodiče toho

mají v týdnu beztak dost, jsou rádi, když si u televize o víkendu odpočinou a děti dají pokoj.

Náš vnouček, bystré a zvědavé dítě, ve věku 3 let bez problémů nastoupil do nedaleké školky. Po obědě vyzvedávám vnuka já nebo manžel, spí u nás a teprve potom si ho náš syn vyzvedne a odveze domů. Než nastoupil do školky, nikdy nikdo dítě netrestal bitím. Ani on sám nikoho nikdy nemlátí. Je veden k velké lásce k domovu, rodině a přírodě. Při každém vyzvednutí vnuka ze školky po první puse, ptám se, co ve školce dělali, zda byly děti na hřišti, zda kreslily a zpívaly, co bylo na oběd, atd. Jeden kluk mě mlátil, odpovídá tříletý vnuk pokaždé. Na otázku, kam tě mlátil odpovídá stále stejně, do hlavy a na záda. Nebo, shodil mě z houpačky, kopal mě do nohy, atd. Nevím, jak se mám zachovat. Teprve po několika dnech, když výpovědi vnoučka jsou stále stejné a jeho prvotní nadšení ze školky se mění v nechuť tam pobývat, ptám se paní učitelky, zda je pravda, že někdo našeho vnoučka denně mlátí. Ano, to je Arnošt, ten mlátí každého, odpovídá milá paní učitelka. Máme vnuka navádět, aby se bránil? To není nic platné, Arnošt je agresivní, znovu odpovídá paní učitelka.

Sama se neumím rozhodnout, jak se zachovat, slibuji si, že se na to zeptám nějakého psychologa. Máme dítě navádět, aby Arnoštovi všechno vrátil, aby ho také kopal a mlátil a shazoval z houpačky? Nevím. Máme vnukovi vysvětlit, že se musí umět bránit? Měly bychom, i když zatím slyšel od celé rodiny, že lidé se nemlátí, ani zvířátka, žádní živí tvorové, ani kytičky a stromy, i ty to bolí . . . Ani syn, otec dítěte, lékař a jeho žena, zdravotní sestra, zatím nenašli řešení, jak poučit malého kloučka proti násilí. Ještě jsme se stále, jak rodiče, tak my, prarodiče nedokázali postavit k tomuto násilí, snad zajít za psychologem? Vyčkáváme hloupě bezradní nad svými vlastními zásadami.

2.5. Násilí vítězů v bojích, touha po moci

Kde jsou kořeny zla a násilí, které provází lidstvo celou jeho existencí? Každá dobyvačná výprava ve jménu příslušného krále, vládce či boha potřebovala násilí a ve jménu agresorů, kteří rozšiřovali svá teritoria, byl hlásán pokrok a nastolení noví bohové opět ve jménu civilizace a pokroku. Objevování nového širšího světa přinášelo skutečné poznávání neznámých krajín a obyvatel, výrobních postupů a náboženských představ místních obyvatel, nových plodin a politických zřízení. Silnější vítěz nad slabšími. Zbraně a násilí byly důležitým atributem všech udatných bojovníků. Vítěz drancoval, znásilňoval, bořil a zabíjel, kořistil. Bylo to jakési „právo“ vítěze.

Ono právo mělo v dávných dobách, vyjma válečných tažení, vůbec jiný základ. Bylo to právo odplaty. Teprve později se začala formovat justice a naši předkové se naučili vážit doznání. Mučení nahradilo boží soud. Jiný způsob „vynucení pravdy“ měli Číňané, jinak se vyvinuly postupy hrůzy ve středověkém západním světě. Oficiální mučení mělo svoji klasifikaci a sahalo od vykloubení údů, vypalování znamení, bičování, pranýřování, vypichování očí a usekávání končetin až po smrt v ohnivě peci, ukamenování, utopení, lití rozžhaveného olova do hrdla, to vše většinou jako exemplární podívání pro lačnické publikum.

Historici alespoň tvrdí, že lidská krutost odjakživa toužila po krvi a kochala se slzami a utrpením obětí. Panstvo i lůza měli zábavu. Většinou totiž nešlo jen o trest, ale také o ponížení a pokoření člověka. Za všech dob existovaly pranýře, pláště hanby a trestající masky. Mučitelé přibíjeli oběti ke kůlům, zavírali do klecí, zavěšovali do košů.

Kdokoliv kolemjdoucí pak měl možnost poníženou bytost poplivat i udeřit. Vypalování tělesných znamení sloužilo nejen k identifikaci otroků, ale i vojáků, zlodějů a kuplířů. Uřezávání uší bylo zostřením trestu na pranýři a useknutím ruky se trestala krádež, což se děje v některých arabských zemích dodnes. Běžné bylo i oslepování válečných zajatců, neboť se tak vyřadil protivník. Kastrace jako odplata byla také běžným prostředkem jak pokořit protivníka a zabránit plození potomstva. Genitálie se uřezávaly nejen znásilňovatelům, ale i nevěrným manželům. Za všech dob pak bylo oblíbené bičování. Takto se bičovaly příliš vášnivé ženy, alkoholici, duševně nemocní, buřiči a zloději. Vítanou podívanou byly rány bičem na holou zadnici mladých dívek a žen. Rány bičem a důtkami ale také mnohdy znamenaly smrt bičovaného. Trest smrti se vykonával shobením z věže nebo ze skály. Kamenování veřejností pak patřilo přednostně

nevěrným ženám. Smrt utopením se v určitých dobách preferovala jako způsob masového ničení. Ještě v roce 1905 zvolili tuto metodu Rusové proti Číňanům – za copy je svazovali k sobě a házeli do Amuru. Dalším oblíbeným způsobem usmrčování bylo napájení oběti vodou a vínem při současném podvázání penisu. Tento způsob je znám nejen ze starého Říma doby Tiberiovy. Mnoho lidí zemřelo na hranici. Byli to především traviči a „čarodějnice“, ale také reformátor Mistr Jan Hus a Johanka z Arku. Tento výčet možností týrání by byl ještě velmi dlouhý.

Ke konci 18.století se trest smrti vykonával převážně věšením. I zde bylo však možno prodlužovat utrpení. Pachatel nebyl zardoušen, ale věšeli ho za ruce nebo nohy. Také ho bylo možné nabodávat na kůl. Setnutí hlavy bylo zpravidla privilegiem šlechticů, protože bylo rychlé a bezbolestné. Později byla vynalezena gilotina. Za všech časů bylo velikou potupou přivazování ke kůlu. Toto utrpení museli podstoupit nejen dopadení homosexuálové. Stejně jako při ukřižování zde nastává smrt až po mnoha hodinách nebo i dnech. Člověk vymyslel ještě i čtvrcení, udušení, natahování, vpletání do kola a stahování kůže. A nacisté přišli s plynem, s masovou likvidací. Potoky krve a slz, bolesti, utrpení a bezpráví, tedy práva silnějšího nad slabším. Co lidská cháska dokázala vymyslet, co ještě vymyslí.?

Největší touhou jedinců od vzniku člověka byla touha po moci, bohatství druhých. Dodnes to máme v sobě. Je v nás jistě i dobro. Ale ochotně podřizujeme dobro těm nešťastným amorálním touhám.²⁰

A co většina nádherných děl světové kultury divadelní, operní, spousta prózy i básní a uměleckých děl výtvarných, bez prvků vražd, podlého vydírání a podvodů se neobejde.

Má násilí nějaký gen v kódování lidských vlastností jedince? Je nebezpečné již spojení mateřského vajíčka s otcovskou spermií, pokud jeden nebo dokonce oba rodiče jsou násilníci? Současná doktrína výchovy věří sama v sebe a skutečně se zdá, že právě výchova a péče do dítěte vložená od nejtělejšího věku, je predikcí pro další chování a život dítěte.²¹

2.6. Násilí v kultuře (literatura, film, divadlo atp.)

Násilí je pro nezúčastněného zajímavější, „senzačnější“, běžný spořádaný život je pro sledování nezábavný, nudný. A tak se ochotně dáváme „vychovávat“ pokleslou kulturou a ziskuchtivými médii.

To ovšem není výchova, je to návod, jak se zachovat, když nám nastane obdobná situace.

Rozlišujeme proto pečlivě a uvážlivě výchovu a „výchovu“ !

Nádherné české pohádky! Stejně krásné pohádky jiných národů! Jak vyprávět dvouletému dítěti pohádku? Vždyť vnímá každou větu, tón hlasu vypravěče, pamatuje si i zdánlivé maličkosti z vyprávění, prožívá opravdově všechna příkoří i vítězství pohádek a chápe spravedlnost i bezpráví, strachuje se o poctivé a raduje se nad spravedlivým potrestáním zlých.

Milovaná pohádka „O Červené Karkulce“! Opakující se motiv v desítkách pohádek většiny evropských národů. Vlk sežere babičku a tak mu myslivec „rozpáře“ břicho a babička vyskočí ven, šťastný konec hororu dítě neohromí, přijímá tu hrůzu s klidem a přesto milující babičky změni osud těch pohádkových babiček v břicho na babičku zamčenou vlkem ve skříni, tu pak myslivec osvoboditel jen odemkne. V rodině mé kolegyně, také milující babička, strká babičku pohádkovou pod lavici.

Reiner Godtel ovšem vidí v těchto světových pohádkách parabolu znásilnění. Karkulce, Šípkové Růžence, Sněhurce i Popelce přisuzuje role pasivních krásek, které musí nezúčastněně čekat, až přijde princ nebo myslivec, aby je osvobodil a probudil v nich jejich ženskou sexualitu a tak z nich učinil ženy. Není pochyb, píše, že zde probleskuje mýtus totálně pasivní vagíny, která musí čekat na mužský úd, aby ji osvobodil.²²

20 Kratochvíl Zdeněk, Filozofie živé přírody, strana 148-155

21 Gilligan J., Jak porozumět a předcházet násilí, strana 91

22 Gilligan J., Jak porozumět a předcházet násilí, strana 91

Sledování jedné z krásných kreslených pohádek Disneyho, té z prvních O Sněhurce, ještě laskavé, něžné, bez zrychlených figurek a vyštěkávajících trhajících se příšer, avšak s nedokonanou chystanou vraždou, kterou sluha své paní nakonec ze soucitu neprovede a Sněhurku propustí do úkrytu lesa, prožívá dvouleté dítě opakovaně bolestně, se strachem, hrůzou, která se zpočátku neobejde bez slz, ale s počtem opakovaného sledování filmu, se strach mění v „chlapáctví“, protože už ví, že je to „jako“ a dobře to dopadne. „Je to jako, babičko, neboj se!“, chlácholí pokaždé, ale něžná dětská ručka se raději pevně drží té babiččiny.

Vysvětlení Godtela dítě nezajímá, sexuologická logika však může být i jakousi připomínkou, vycházející již z mýtů starověkých bájí, kde znásilnění následuje znásilnění.

Zeus, Poseidón i Apollón se často dopouštějí aktu znásilnění, aniž by to znásilněné ženy, často bohyně, nějak poškodilo, alespoň tak se to zdá z literatury a i výše jmenovaný autor (Godtel) nevěnuje těmto znásilněním žádnou pozornost, naopak, to on se domnívá a kategorizuje, že znásilnění žen starověku nebylo pro tyto ženy sebemenší újmou a znásilnění je nepoškozovala. Většinou však otěhotní.

O co brutálnější je znásilnění Filomélé thráckým králem Tereusem, který jí po činu vyřízne jazyk, aby ho nemohla vyradit. Poseidon znásilnil Kainis. Aby unikla před dalším znásilněním, prosí dívka, aby ji proměnil v muže, což se také stalo. Jedno z nejznámějších znásilnění se přihodilo Lédě, kterou znásilnil Zeus proměněný v labuť. Léda otěhotní a porodí Helenu, bez níž by nedošlo k Trojské válce.

Mnoho mužů i dnes věří, že ženy jsou pasivními aktérkami pohlavního styku, že jsou od přírody masochisticky zaměřeny a mají příjemné pocity, jsou-li znásilňovány. Samotné spojení sexuality a násilí je pro mnohé (vyjma znásilňovaných žen a dětí) i velmi lákavé téma!

Tak nějak je to od počátků naší lidské historie, už od mýtů, které ve stovkách obměn přetavil čas do našich i dnešních pohádek a předávaného vědomí. Lidé těch dávných dob nic neproblematizovali. Věřili svým otcům a vůli Bohů. Věřili, že vina z otce přechází na syna a dále se vine celým rodem, z matky na dceru, z otce na syna, atd. A právě tato vina není nijak pohádková, už vůbec ne laskavá, jakoby již onen počátek rodu lidského byl jedno veliké násilí.

V řecké mytologii, která popisuje události z doby asi před 2000 lety př.n.l. se počátky oné prapůvodní viny vynořují. O mýtech píše Homér a Hesiodos. Z jejich děl známe období tzv. Zlatého věku, kdy vládl Chrónos. Jeho žena Rhea, jeho sestra, měla se svým mužem (bratrem) mnoho dětí, tedy dětí z incestního vztahu. Chrónos však všechny děti polykal (ihned po narození je vraždil polykáním) a tak si chytrá Rhea zašila další dítě do stehna. Syn Zeus tam zdárně vyrostl, vyskočil ze stehna a uřízl otcí penis, aby již další děti neplodil. Semeno spadlo do moře a z něj se zrodila bohyně Afrodié. Zeus se oženil se svojí sestrou Hérou (opět incest) a také měli mnoho dětí. Zeus, Héra a jejich děti podnikli veliký boj – gigantomachia, bojovali Bozi světelní s Bohy podzemními, s dětmi Gáji. A všechno dál je již jen boj a vraždění. Vraždí matky, vraždí synové a otcové, vraždí dcery, vina se vine... Násilí pokračuje až do dnešní doby, je znakem všech dob, chce se říci, právo silnějšího nad slabším, právo podlejšího nad slušným, nevinným, slabším, „právo“ agresora ve své rodině, na své děti a ženu, na znásilnění, zneužívání, týrání.

Na vědecké zkoumání sexuality ve spojení s agresivitou se už od začátku minulého století vynakládají nemalé prostředky finanční. Mnohé vynalezené teorie byly značně bizarní, nicméně se zdá, že věda, zejména psychoanalýza, se krůček po krůčku dostala k pravé podstatě problému. Pachatelé násilných sexuálních činů většinou v dětství postrádali pocit opravdového bezpečí a důležitý význam zde mělo tělesné i duševní trýznění!, v němž klíčovou roli hrála většinou jejich matka.²³

2.7. Vědecké zkoumání Sigmunda Freuda

Sigmund Freud si kvůli své přelomové teorii psychoanalýzy nejprve užil hodně posměchu. Byl prvním, kdo si začal všímat obyčejných lidských věcí jiným pohledem, dával vztahy do souvislostí. Zaujalo ho, že si předškolní děti rády hrají na doktory, (kdo z nás si na doktory v dětství nehrál!?), a zkoumají při tom své pohlavní odlišnosti. Uvědomil si, že sexuální pud

23 Gilligan J., Jak porozumět a předcházet násilí, strana 10

nevzniká až v dospívání, ale je součástí člověka od nejtělejšího dětství. Vždyť například erekci mají kojenci chlápci od narození. Tyto a další postřehy dovedly Freuda až k extrémním závěrům, že synové podvědomě milují matky a dcery se pak „vidí“ v otci, hledajíc v něm sexuální vzor. Jakoby oprášil oidipovský antický komplex, který nutí mladíky soupeřit s otci o přízeň matky. Dívčám pak přisoudil Elektřin komplex, to je láska k otci. Původně nesmírně popudil nejen odbornou, ale i laickou veřejnost. Rakouské lékařské kruhy, vídeňská universita, kde Freud pracoval, byli znechuceni. Jméno Freud se stalo synonymem neznaboha, zvrhlíka, byl mu předhazován jeho židovský původ a spousta dalších provinění. Freud se skutečně necítil vázán žádným náboženstvím, snad i proto mohl pojmenovat sexualitu a jevy sexuální pravými jmény, bez ostychu, v dobách přelomu 19. a 20. století, kdy žádný křesťan nepomyslel ani na jejich jmenování, natož vyslovení. Stejně tak veřejnost šokovala jeho práce o výkladu snů. A když přidal hypnózu na známém kanapíčku, stal se zvrhlíkem doby.

Výsledky jeho prací však brzy přesvědčily nejen pacienty, ale i odborné kruhy a Freud se stal světoznámým psychoterapeutem. Dodnes se cení Freudův přístup k pacientovi, který by mohli i dnešní lékaři převzít. Jeho vytěžení informací o něm, léčbu, která se obejde bez medikamentů, poskládání střípků snů a vyprávění, které pomohou pacientovi vzpomenout na věci zasunuté. Překonal i mýtus, že choroby psychické jsou neléčitelné.

Všeobecné pokrytectví nad sexualitou zavinilo pokřivení vnímání přírodních daností, platilo to v minulosti, platí to i dnes. Žena a muž jsou rovnocenní partneři, to nikdo a nikdy nezmění. V jejich vztahu není a ani být nemůže někdo nadřazený! Osvícená výchova, přetvaruj neúnavně ty cestné výmysly, že muž je vládce a žena je prvotním hříchem lidstva, proto snad život v celibátu je nejčistší!?²⁴

2.8. Nedostatečnost výuky dětí a adolescentů

V nedávné minulosti našeho socialistického státu se o zneužívání téměř nemluvalo, nehodilo se nějak do idylických obrázků zářivé současnosti. Ještě v roce 1999 bylo na vysoké škole téměř nemožné sehnat pedagoga, který by byl ochoten zaštitit a odborně vést práci bakalářskou či magisterskou s tématem sexuality. Teprve postupně se zabydlo toto téma, sexualita, sexualita ve stáří, sexualita dětská, sexuální život zdravotně postižených, sexuální zneužívání a sexualita a násilí i v universitních poměrech.

Neznamená to ovšem, že vše je již vyřešeno. Naopak, částečně stále ještě chybí literatura, kvalitní zákony a tresty pro agresory a hlavně vymahatelnost práva, stejně jako kvalitní terénní práce sociálních pracovníků, většinou pracovnic, tedy žen.

Neexistují ani výukové programy, které by dětské a adolescentní potenciální oběti měly varovat. Přitom již děti na školách základních se o sex zajímají, hlavně děvčata jsou aktivní, v rozhovorech kladou zvědavé otázky, i když hranice věku prvního pohlavního styku u dívek již roky v ČR neklesá, ale naopak roste, tedy sexuální život začínají dívky mnohem dříve než v dobách socialismu. Dnešní mladí lidé začínají se sexem v průměru až v 17,5 roku. Zákeřnost agresorů sexuálních útoků a neznalost mladých lidí a dětí je tak přímo nasnadě. Brutalita a drogy mohou být vhodnou kombinací, která agresorovi pomáhá. Dostupnost marihuany, pervitinu a dalších drog je snadná, jak uvádí Psychologický ústav AV ČR. Z výzkumu Akademie věd z konce roku 2006 vyplývá, že 27% čtrnáctiletých dětí by si velmi snadno dokázalo sehnat marihuanu, 11% čtrnáctiletých dívek alespoň jednou v roce kradlo v obchodě a 10% z nich přišlo v uplynulém roce pod vlivem alkoholu nebo marihuany do školy. Některé dívky kouří cigarety od 11 let a marihuanu od 12 let. Podle statistik Policejního prezidia ČR spáchalo trestný čin v uplynulých 3 letech 4.488 čtrnáctiletých, z toho 12% dívek. Dívky sní o tom, že se ozdobí tetováním nebo piercingem. Zároveň však např. vyplývá také z výzkumů Psychologického ústavu AV ČR, že 75% děvčat základních škol nenavštěvuje žádné sportovní kroužky ani kroužky zájmové. Je to jen nepatrný příklad o vlivu rodiny na své děti, na poflakující se mládež, skoro děti, které tráví svůj volný čas po svém. Není třeba vypočítávat další rizikové aktivity pro mladé, především hrací

automaty, a návykové látky, které v partě více přitahují.

Velký úkol pro výchovu: Využít přirozenou zvědavost dětí v sexuální oblasti k výchově správným směrem a chránit je tak od letitého balastu všelijakých fanatiků.

Generace po generaci předává vžitě návyky i zlovyky, jak to změnit? Jen výchova může ten řetězec zastavit, žádný jiný vědní obor to nedokáže. Jakmile se na dobré cestě chytí jedna generace, bude předávání na další generaci snadné a úspěšné.²⁵

Nebezpečí ulice je fenoménem dlouho známým ale stále podceňovaným.. První znásilnění v partě, první vykouřená tráva. Člověk se propadá a rodině, která nemá zájem o volný čas svých dětí, uniká. Výzkumy, proč děti preferují ulici před domovem neexistují.

Není však těžké tyto vlivy vystopovat. Nezájem rodičů o volný čas potomků, únava, neshody, věčné hádky, křik rodičů, nedostatek finančních prostředků, výsměch, pijáctví, přílišná úzkostlivost, drezírování, atd. vyhání děti z domovů, stejně jako přehnaná péče a přeháněná pečlivost ve výchově. Děti v partě a na ulici cítí volnost a kamarády se stejnými problémy preferují. Není samozřejmě zákonitě, že každá dívka z takové party bude znásilněna, je však veliký předpoklad k jakémusi propadání do „šeda“, vypráví mně 13letá dívka ulice. Všechno může ještě dobře dopadnout a člověka naopak poučit, pokračuje.

Jak bylo výše uvedeno, v počtu rozvodů je ČR mezi prvními v EU, děti hledají nové vzory, když táta a máma zklamali.

Přibývá „jednoduchých“ rozvodů, jeden večer oznámí manžel po 7 letech manželství, že odchází od rodiny, našel si jinou, vzal své věci a byl pryč, vypráví jeho žena, která ještě minutu před jeho oznámením nic netušila. Obě děti, 4 a 2 roky staré musí pohlídat kamarádka. Překvapená, nic netušící maminka dětí má celodenní sobotní službu v nemocnici a pan otec dětí v pátek večer odešel. Jak jednoduché! Děti hlídá moje snacha, její kamarádka. Pomáhám dětem také hlídat. A můj malý vnouček oba nové kamarády radostně přijal. S dětmi jsem strávila 12 hodin a představa, že tyto nádherné a bystré děti je někdo schopen opustit, tedy vlastní otec, je nepředstavitelná. Také velmi krásná mladá žena, která si po službě přichází pro své děti, se zdá být pro svého manžela ideálem. Lehkomyslnost, nezralost, pobláznění jinou ženou, bláhovost, nezodpovědnost, taková slova mě napadají, ale co bude s dětmi, s rodinou?

I takhle nějak začínají problémy a „nevychovanost“ dětí, jejich agresivita, nezvládnutí výchovy matkou, neschopnost nahradit i otce, atd. I tak nějak mohou začínat „dětí ulice“. I na ulicích a v parcích či zákoutích čeká agresor.

Sexuální násilník si někdy počíná nepředstavitelně brutálně. Statistické počty znásilněných žen a zneužitých a zneužívaných dětí i znásilnění jsou značně nepřesné, chybí totiž odhady nenahlášených případů, které jsou několikrát vyšší než soudní a policejní projednávání těchto činů.

Na straně druhé existuje dnes již mnoho žen, které jsou ochotny mluvit o prožitém znásilnění, i o traumatizujících zážitcích z dětství. Také veřejnost věnuje dnes stále větší pozornost trvalým následkům sexuálního zneužívání dětí. Na druhé straně mnoho žen drží toto své tajemství zneužívání v tajnosti, většinou z obavy konfrontace s tímto zážitkem, z obavy před posměchem. Tato celoživotní utajování však mohou přinášet četné problémy.

Psychický otřes, který člověk prožije v mládí nebo dokonce v dětství, a sexuální zneužívání patří k zážitkům nejvíce traumatizujícím, poškozují psychiku člověka navždy. Ovlivňuje negativně jeho další vývoj, psychické ladění, podepisuje se na celém dalším životě, určuje jeho chování, vztah k lidem, rodině, společnosti, přátelům i sobě samotnému.

Co se děje v mozku lidí po velkém otřesu zkušeností války, hromadných autonehod, přírodních katastrof, požárů, zneužívání? Přesná odpověď zatím neexistuje.

Víme však, že důležitou roli hrají mozková jádra, amygdaly, které reagují jako první, předávají vzruchy dalším jiným částem mozku, zejména mozkové kůře a hypotalamu, nepřímo tak způsobí vyplavení velkého množství adrenalinu, který zvyšuje srdeční rychlost a může způsobit nespavost, úzkost, zapomínání a řadu dalších somatických potíží. Při těchto psychotraumatech se zvyšuje produkce glukokortikoidů, které negativně ovlivňují pozornost. Oběti všech násilných činů jsou tak poškozeny nejen těžce psychicky, ale i somaticky, potažmo i sociálně.

Psychologové velmi doporučují nejen ihned, ale i opakovaně o těchto traumatizujících zážitcích mluvit. Jsou to techniky obdobné těm, které se užívají jako pomoc pro vojáky z krutých válek, masakrů pouličních bitek, hromadných katastrofách, atd. Zhruba od roku 1999 se po celém světě objevují zprávy z mnoha míst, které vyjadřují velké pochyby, zda metoda rozhovorů nepřináší více škod než užítku. Současná psychologie neusiluje o analýzu pocitů všech obětí, ale snaží se rozlišovat podle závažnosti psychického otřesu. Francouzi např. doporučují nebránit přirozeným projevům psychiky, tj. např. pocitům viny, která nějakým dílem je i na oběti, říkají a věří, že těmito „sebepocity“ může jedinec opět získat kontrolu nad svým osudem.

Nutno však říci, že ani tato metoda není nijak prokazatelně prověřená, ale má s ostatními metodami cosi společné, snaží se minimalizovat napáchané škody, které se týkají nejen obětí, ale i jejich blízkých.

Rovnice pro sexualitu:

menší znalost = větší utrpení

dokonalá znalost = větší blaho ^{26, 27, 28}

Jiné jsou dnes i přístupy k rodinám násilnických rodičů. Bývalé šablonovité děti do ústavu, rodiče do vězení, je nahrazováno pomocí rodině. Násilnickou reakci rodičů způsobuje často pocit bezmoci, kterou třeba sami prožívali ve svém dětství. Výzkumy jednoznačně ukazují, že nebezpečný násilník nevyroste z dítěte, které se naučilo bránit, ale spíše z dítěte nadměrně drezírovaného, trestaného, neustále cvičeného k poslušnosti. Kdysi jsem někde četla tyto rovnice, líbily se mně a tak jsem si je zapsala: laskavost rodičů = štěstí dětských let, tvrdost výchovy = nejistota dítěte po celý život. Souhlasím s nimi, i když život je samozřejmě složitější.

Výzkumy jednoznačně prokázaly, že mnozí sexuální delikventi stejně jako jiní zločinci, byli v dětství duševně či tělesně týráni a v dalším životě se pak dostali na scesti.

Z toho jednoznačně vyplývá, že profylaxe duševních chorob, deviací a zločinů musí začít v rodině! Rodina, která dítěti na vlastním příkladu demonstruje úctu k člověku, je nejlepší ochranou před příštími delikty. Naproti tomu domov, zasévající do duše dítěte lež, opovrhování člověkem, týrání, ponižování a kruté trestání, je přímo semeništěm perspektivních násilníků i sexuálních agresorů. Je paradoxní, že stejnou „službu“ ve smyslu negativním poskytují dítěti rodiče příliš laskaví a příliš tolerantní, s hypertrofií obdivu ke svému potomkovi, který se vyvíjí v takové rodině záhy jako tvrdohlavý jedinec, kterému se vše nejen promine, ale i pochválí. Ve školních lavicích pak takové dítě zůstává nejisté, neboť obdiv spolužáků ani pedagogů se nedostavuje. Je složité pro rodiče zajistit skutečné štěstí dětských let, zvláště pak v rodinách netolerantních či bez obou rodičů, enormně ctižádostivých rodičů, rodičů alkoholiků, atd. Následky výchovy především bez lásky, bývají určující pro celý další dospělý život dítěte.

26 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 122-123

27 Hogenová Anna, Pohyb a tělo, strana 69-70

28 Hogenová Anna, Areté, strana 90-91

Nutné je ovšem připomenout, že určitá dispozice k násilí zřejmě patří k základnímu vybavení. Tedy nelze si dělat iluze, že všechno spraví bezchybné výchovné úsilí. Evoluční teorie nezastírá, že člověk je vlastně zvíře, možná „vyšlechtěné“, možná hodně chytré, ale zvíře. Díky našemu původu bývají mnohdy i ty nejušlechtilejší myšlenky převálcovány zbytky zvířecího chování. V arzenálu lidské povahy výše zmiňuji ty nejsurovější zločiny, surové zákony lynče, mučení až po nejbrutálnější znásilňování bezbranných a bezmocných, nově přidejme i dnešní teroristické pumové útoky.

V našich pocitech, v naší žádostivosti a v našem strachu stále ještě běží program starý milióny let a náš lidský rozum není často s to se orientovat ve složitých společenských systémech.

Nelze idealizovat žádné předcházející období života našich dávných i pradávných předků. Dnešní výzkumy zcela nově, chce se říci exkluzivně, odhalují společnosti pravěkých zemědělců jako násilnické skupiny, které sice pěstovaly obilí, ale také krvavé násilí. V dějepisné literatuře jsou právě naši předkové – zemědělci, popisováni jako mírumilovné společnosti, mnohdy idylických povah a skutků. Výzkumy, které prováděly na Universitě Central Lancashire ve Velké Británii ukazují také pravý opak našich předešlých představ. Pánové Michael Wysocki a Rick Shulting prozkoumali 350 lebek z období mezi lety 4000 a 3200 př.n.l. a zjistili, že každá dvacátá lebka nese stopy zranění a každou padesátou lebku poznamenal smrtelný úder. Výzkumy etnografů také ukazují, že násilná smrt se v primitivních společnostech vyskytuje častěji než se dříve předpokládalo, obětí vražd bývá až 30% lidí. Lebky ukazují právě jako dobu krutého násilí.

Sexuální výzkum již dávno prokázal, že pachatelé násilných sexuálních činů jsou jen málokdy vážně psychicky nemocní lidé, nebo dokonce hypersexuální jedinci. Jde buď o bezohledné, charakterově nediferencované a egoistické muže, násilníky, neschopné pevného citového vztahu, nebo spíše plaché a nenápadné pachatele, kteří jsou v mužské roli ve skutečnosti nedostateční a podmaněním ženy chtějí kompenzovat své pocity méněcennosti. Z násilí na ženách páchaném mají tedy dvojí potěšení. Potvrdí si svoji sílu a sexuálně se uspokojí. Pocity ženy tyto násilníky nezajímají. A je to především muž ve svém způsobu myšlení, který si myslí, že se jedná o násilnický akt, co ženu na dlouhá léta poznamená. To je však jen mylný předpoklad. Daleko silnější je totiž pocit pokoření, zlomení vůle, degradace na objekt cizích potřeb. Ženy jsou těmito pocity zasaženy velmi rozdílně a mnohé ze znásilněných a zneužívaných žen v dětství trpí duševními následky po celý život.

Sigmund Freud byl první, kdo upozornil na význam vývoje v období ranného dětství. Jednoduše řečeno, je nepochybné, že zkušenosti a prožitky malého dítěte spadají do doby zrání centrální nervové soustavy. Podstatné je, jak důležité jsou jednotlivé smysly pro chování dítěte v ranném věku. Psychoanalytická škola předpokládá, že pro pozdější abnormální nebo chorobné chování dítěte jsou méně podstatné dědičné informace, větší význam mají první zkušenosti.

I sama agrese je fylogeneticky velmi starou reakcí. Po tisíciletí pomáhala jednotlivci přežít a zachovat se jako druh.

Neurofyziologové rozeznávají u vyšších savců dvě formy agrese. První z nich je spojena se zaútočením na kořist, druhá, která je umístěna do stejného místa mezimozku, má spíše citový ráz. Obě centra si jsou velmi blízko.

Je již poměrně dlouho známo, alespoň pro sexuology, které zajímá na agresivním chování především vztah k pohlaví, že v říši zvířat i lidí je agresor skoro vždycky pohlaví mužského. Předpokládá se, že tento princip souvisí s centrální nervovou soustavou, kde k utváření pohlavních rozdílů dochází již před narozením, v průběhu nitroděložního vývoje. Pohlavně specifické reakce se aktivizují vlivem pohlavních hormonů. A je z klinické praxe známo, že po kastraci se snižuje hladina mužského hormonu a sexuální agresivita se snižuje. Odborníci sexuologové uvádějí, že sexuálně agresivní fantazie stejně jako určité prvky agresivního chování se nevyskytují jen u abnormálních osobností a sexuálních deviantů, ale téměř u všech lidí. Většinou ale nevybočují z normálu a projevují se v takové formě, která je pro oba partnery přijatelná.

Spojení sexuality a násilí je v dějinách lidského rodu zcela běžné, obvyklé, lze říci normální, mnohdy rituální, náboženské. Všem je známá slavná indická Kámásútra, z konce čtvrtého století našeho letopočtu. Existují však i starší vykopávky z druhého konce světa, z Peru. Zde byla odhalena tzv. močická keramika s erotickými a sexuálními výjevy z 1. století našeho letopočtu.

Tato keramika byla vytvářena po celou existenci této kultury. Zobrazuje především pyje ohromných rozměrů. Dnešní archeologové se snaží nalézt v množství této keramiky i náboženské prvky a občané dnešní touží po těchto výtvořech jako ozdobách svých příbytků. Sošky velmi realisticky a ve velkém množství výrobků znázorňují akty sodomie, masturbaci, soulož v mnoha podobách, nejčastěji a v různých polohách však masturbaci. Všechny sošky jsou velmi expresivní a plny pozoruhodných detailů, vyjadřují centrum zájmu Močiků, tedy asi 85% výjevů je sodomie a anální styky, další v pořadí je masturbace. Nelze pravděpodobně odsuzovat zvyky této civilizace, ani mluvit o pornografii. Vědci považují tyto sexuální projevy za vytváření falického kultu, který se na stejném kontinentu rozvíjel podobně např. i v Mexiku, vzdáleném od andských kultur. Podobné výjevy můžeme nalézt i v keramice starověké Číny, Japonska, Indie, v antickém Římě a dalších civilizacích. Sošky jsou vždy velmi řemeslně vypracovány a staří Močikové je pravděpodobně vyráběli sériově z forem. Sama jejich kultura je nesmírně zajímavá, pohlédneme však především k jejich rituálům, které vědci předpokládají. Rituály Močiků byly velmi kruté. Lidské oběti byly zcela běžné a jak ukazují zkoušky DNA, nebyly to oběti z řad zajatců, ale sami Močikové. Spojení sexuality a násilí mělo i další podoby. Zdá se, že násilí a sex bylo legitimní pro společnosti těchto dávných obyvatel And.

Kapitola 3. Muži agresori a zákon

3.1. Nerovnoprávnost žen

Příběh Ivany S.

Po svatbě jsem byla nejšťastnější ženská na světě. Můj muž byl inteligentní, vzdělaný, krásný a vtipný. Sportoval jako já, bylo to nádherné! První hrubosti od něj mě zaskočily, ale byla jsem těhotná a nechtěla jsem se rozčilovat, vše jsem soustředila k děťátku. Brzy po prvním dítěti přišlo druhé, obě děti zdravé a nádherné, jen ideální rodina jsme nebyli. V jednom kolotoči s domácností a dětmi jsem si uvědomila, že můj muž si žije sám svůj život a peníze, které přidal laskavě mně a dětem byly velmi malé.

Čím více svobody můj muž měl, tím více vybuchovaly jeho ataky hněvu. Pro práci a hlavně kvůli dětem jsem se stáhla, neodporovala, věřila jsem, že se všelepší, ale peníze nakonec nedával na domácnost žádné, on vysokoškolsky vzdělaný člověk s nadprůměrným příjmem. Rodiče mně finančně podporovali, ovšem jen vzhledem ke svým malým možnostem. Domácí napětí bylo nesnesitelné, já stále ustupovala, aby nebyl randál, nikdy jsem nevěděla, co jsem zase udělala špatně. Stále jsem si kladla otázku, jak se může vzdělaný, inteligentní člověk takto chovat? Stále jsem nevěděla, zda se vlastně jedná o domácí násilí, jak se o tom všude píše. Můj muž mě alespoň nemlátil. Obrátila jsem se na linku bezpečí, kde mně vysvětlili, že chování mého manžela je protiprávní, ale představa, že bych se měla soudit o nějaké peníze, které on rodině odpirá, je pro mě nepřijatelná. Nejsem ten typ, nemám na to nervy, znám české soudnictví. O rozvodu přemýšlím, ale mám dvě děti! Kam bych s nimi šla? Nemám z manželství žádné úspory, nebylo z čeho je šetřit. Po mnoha letech mateřské jsem chtěla jít do práce, ale můj muž si to nepřaje, už neřve jen na mě, ale i na děti, peskuje je kvůli drobkům chleba na koberci a dceru praští přes zadek kvůli nedojedené polévce. Já sama děti nikdy neuhodila, začínám se bát. Kamarádky, s kterými jsem si o všem popovídala, k nám chodit nesmí, zakázal to můj muž. Nejvíce bolí tyto výpady na děti, pro nic za nic. Zároveň mě osočuje, že jsem mizerná máma, atd.

Stala jsem se jeho majetkem, ponižovanou krávou, kterou na mě často vytáhne. Nemohu kvůli dětem přestat vařit, prát, žehlit, uklízet, nemohu odejít, nemám kam. Nemyslím, že se něco změní v mém smutném údělu. Miluji děti a ty milují mě i tátu. Zatím nevnímají jeho agresivitu. Jsem mladá, celý život bude takový? Někdy v noci mívám strašné sny, bojím se jich.

Tento tyran, můj muž, vyžaduje i pohlavní styk. Po všech těch sprostotách a ponižování i tvrdé celodenní práci v domácnosti a kolem dětí nemám na styk chuť. Jako by vše sexuální ve mně zabil. Přesto zatnu zuby a s bolestí tu chvíli vydržím. Můj odpor k němu ale stoupá. On samozřejmě vyhrožuje „kurvama“, které může kdykoliv mít, neboť mé pocity ze sexu má přečtené, jak říká. Je stále zlý a agresivní, bojím se o děti i sebe.

Muži agresori jsou pohromou rodinného štěstí. Problém není v jejich IQ, ale v jejich emocích, výchově, dětství. Agresory bývají muži primitivové i právníci, lékaři, podnikatelé, někdy ušlápnutí tichošlápkové v práci, doma páni vesmíru. Všechno znají, vše dělají lépe, se vším si poradí.

V České republice žena vyhledá oficiální pomoc po 6ti letech strádání za zavřenými dveřmi. Většinou tehdy, když agresivita muže dosud psychická, přeroste i do fyzických násilností.

Konečně můžeme volat sláva, pan prezident potvrdil větší tresty za domácí násilí! Oběti domácího násilí se konečně dočkaly (!) větší ochrany od státu. Novela umožnila policistům vykázat agresora na 10 dnů z domu či bytu, v němž s obětí žije, pokud předtím už svého partnera opakovaně napadl. Malý krůček k pomoci! Zákon o domácím násilí! Ale co další hrůzy, které se dějí za dveřmi stovek domácností? Sexuální zneužívání a týrání dětí, jejich vykořisťování! Ještě, co povědí páni poslanci! Není to jisté, jak se bude hlasovat, hlasovat o tom, zda jeden může mlátit a týrat a vykořisťovat psychicky, fyzicky, sexuálně zneužívat a beztrestně si žít se svými oběťmi.

Je možné, že jediná správná a lidsky logická nulová tolerance k sexuálnímu násilí na dětech, sexuální vykořisťování, bití a týrání členů rodiny, není u nás stále ještě pod dohledem kvalitního zákona? Ano, existují koordinované činnosti s využitím multidisciplinárních přístupů, zahrnujících příslušné sociální, právní a administrativní, celní a soudní orgány, nevládní organizace a určitě mnoho dalších. Existují, ale násilí se rozlézá netrestáno v symbióze se všemi sociálními odbory a mnohdy i spolu s nimi. Násilí je nesmírně širokým pojmem a v právním státě v duchu „oko za oko, zub za zub“ trestat nelze.

Na straně druhé je jakási nechůť pánů poslanců nejen všechny hrůzy domácího násilí vůbec vidět, natož řešit. A i když nejste zcela detailně informováni o krocích, které naši zákonodárci řeší, i když nedokážete přesně jmenovat postupy a výsledky snažení zákon připravit a hlavně realizovat, výsledek znáte, zatím se nic nového neudálo! Násilí i ruku v ruce s vulgaritou, ubohostí, neúctou ke slabým, opuštěným a bezbranným kráčí světem. Modla násilí se zabydluje v našem vědomí, stává se běžnou součástí našich životů, je předmětem zábavy i tématem všedních dnů.

Zákon o domácím násilí by měl být lékem! Je však tím nejslabším odvarem podřadného „vládnutí. Takovými léky se krutá nemoc znásilňování nevyлéčí. Výchova zná léky dokonale účinné, ale zatím zůstávají použity jen v oblasti teorií a úvah.

Žen je v politice i v poslanecké sněmovně málo, spekulují nad důvodem průtahů a ochotou věcmi zběsilosti tyranů v rodinách se zabývat. Snad ženy by měly větší zájem urychlit kýžené zákony. 70% týraných jsou ženy a děti, podobná čísla vystihují počet obětí znásilněných žen a sexuálně zneužívaných dětí. Agresori jsou většinou muži, zhruba z 90%.

A i když nejsou u nás ženy střileny jako dobytek pro čest kurdských rodin nebo v duchu tureckých náboženských tradic, je i česká žena slabším jedincem, povinována tíhou domácnosti, rozením a výchovou dětí, zaměstnáním pro udržení standardu rodiny, tedy pracujícím člověkem, který významně přispívá finančně do rodinného rozpočtu. Není to lehký úděl dnešních žen, jedna směna doma, další v zaměstnání, říká se tomu emancipace. Jak unést ještě bití,

nedostatek finančních prostředků i lásky?

A přesto, ženy snášejí svůj úděl statečně, v mnohém jsou vynalézavější, více praktické a mnohdy oproti mužům odolnější k strážním života. Nechci argumentovat známými fakty a psychologickými popisy ženy a muže. Víím, že žena dokáže rozpoznat situace intuitivně, přirozeně bez námahy, ženu zajímá vztah k druhé osobě, muže interesuje především svět. A tento jeho náhled určuje pohled na život nás všech. Převaha mužů v politice, poslanecké sněmovně i senátu ! Muži rozhodují o potratech, o školství, o ženách, o trestech pro podvodníky i sexuální devianty i o agresorech rodin, o všem. Spekulovat o tom, proč je žen v politice málo nechci, rozhodně zde nehraje roli rozdílná mentální úroveň pohlaví, ale péče o rodinu a jistě i nechuť vasedávat hodiny a hodiny v poslaneckých lavicích či senátních křeslech a přemílat shora i zdola invektivy, neomalenosti a vulgárnosti „protihráčů“ z opozičních stran. Mlácení prázdné slámy!

Ačkoliv je pro muže sexualita stejně důležitá jako pro ženu, tváří se „zavinutě“ a pak, možná, se silácky vtipkuje u piva. Jistě, nejenom mé dohady obecného řádu hrají roli při otázkách, proč tento zákon, který by v ČR konečně dostatečně eliminoval domácí násilí a stanovil vysoké tresty za zneužívání a týrání, je teprve nyní platný a potvrzen.

Zdánlivě nesouvisející zážitky z mého studia vyjadřují snad, možná, postoj mužů k tak „choulostivému“ tématu jako je sexualita, sexuální zneužívání, sexuální násilí, prostituce, homosexualita.

Když jsem měla v roce 1999 na závěr studia napsat bakalářskou práci, mohla jsem, stejně jako moji kolegové vybírat snad z 25 témat, navržených fakultou. Pečlivě jsem několikrát předložený list přečetla, ale návrhy mě neuspokojily. O každém tématu bylo již napsáno mnoho knih. Rozhodla jsem se: Sexuální život po transversální lézi míšni! To je bolestivý problém stovek mladých lidí, s kterými pracuji, které znám a kterým chci pomáhat. Oslovila jsem pana docenta, který několikrát ocenil moje seminární práce a dokonce navrhl a uskutečnil jejich publikování. Požádala jsem ho, aby se stal konzultantem mé práce. Pan docent ihned souhlasil a zeptal se mně, které z navrhovaných témat jsem si vybrala. Odpověděla jsem, že jsem zvolila své vlastní téma, téma, které dobře znám. Pan docent byl nadšen, usmíval se však jen do chvíle, než jsem vyslovila svoje téma: „Sexuální život po transverzální lézi míšni“. Muž v letech plné zralosti přede mnou lehce zčervenal, několikrát se nadechl a vydechl a urychleně, překotně mně oznámil: „Nejsem pro naturalismus!“ Universitní pedagog zaskočen sexualitou vozíčkářů! Nesmírně mě to urazilo, ne za mě, za stovky těch děvчат a kluků sedících na vozících, kteří mají desítky problémů a ten největší, ten lidský a přirozený, sexuální život s nefunkčními reflexy, ztrátou citivosti, schopnosti orgasmu, vyměšování, atd., je pro universitní prostředí nevhodný naturalismus! Je to „naturalismus“. Vyhledala jsem konzultanta ženu. Paní docentka byla konzultantkou již tří dalších kolegů a tak váhala, zda přijme i mě. Zeptala se, jaké téma jsem si vybrala. Po jeho vyslovení okamžitě souhlasila. A byla to skvělá konzultantka. Paní docentka mě vedla pevnou rukou k úspěšné obhajobě. Není to náhoda, žena je otevřený člověk, nakloněný slabým. O několik

let později, když jsem se hlásila k doktorandskému studiu na stejné fakultě s tématem „Sexuální zneužívání zdravotně postižených“, trval pohovor tří starců - akademiků s mojí osobou opravdu necelé 3 minuty. Sotva jsem vyslovila název své zamýšlené práce, byl další rozhovor ukončen a pánové mně poděkovali s významnými pohledy absolutního hnusu. Nyní s úsměvem přiznávám, že jediný z nich neodpověděl ani na moje „nashledanou“. Kombinace sexu a násilí pány znechutila! Ano, hrůzné scénáře týrání a sexuálního zneužívání zdravotně postižených nejsou hodny bádání.

Aniž dokážu vyjádřit přesně jádro svých pocitů, právě na shora uvedených příkladech je něco hodně typického pro náhled mužů na násilí i sexualitu. A nechci tvrdit, že přesila mužského pohlaví v poslanecké i senátní obci je jedinou příčinou, proč legislativa vázne.

Možná nejen páni poslanci, ale i většina občanů neví, co se děje za zdmi domovů jejich spoluobčanů.

Všichni ti chytráci, akademici, senátoři i poslanci jsou v zajetí letitých postojů k sexualitě. Jsou to postoje farizejských obcí, které z přirozeného přírodního jevu – rozmnožování – vykonstruovaly počínání špatné, zlé, nemravné, které je téměř v rozporu se životem? Opak je pravdou, je to základ a podmínka života a jeho stálého pokračování. Proč ale vylučovat z této životní nutnosti zdravotně postižené? Jejich postižení jim eliminovalo již dost různých činností, proč ještě je vylučovat z normálního lidského sexuálního života, když jim jejich postižení v tom nebrání?

Doporučuji proto všem těmto „nadřazeným“ mudrcům, aby si dobře uvědomili základní životní fakta a nedali se mást absurdními výmysly nevzdělanců!

3.2. Souvislost s týráním dětí

Příběh Jindřišky

„Ty si to ani nedoveďeš představit. To si pak přeješ, aby tě raději jen mlátil a nešukal“. Jako malá jsem vždycky strašně křičela, ale pak jsem nějak poznala, že tomu hajzlovi se to líbí a tak jsem mlčela, zaťatě zuby tak, až jsem se i pokousala. Bolelo tě někdy hrozně břicho? Tak to je nic proti tomu, když se na tobě ukáží chlap jako hora. A tobě je pět let, vlastně to ani nechápeš, nemyslíš ani hlavou, jen bolavým břichem. Měla jsem pak už pořád průjmy, nemohla jsem jíst, někdy jsem to dělala schválně, chtěla jsem jít do nemocnice, abych unikla té hrůze, do které jsem se narodila, jindy jsem naopak zvracela několik dní, to jsem nedělala schválně. Pamatuju se, jak jednou máma na nějaký dětský prohlídce říkala doktorce, že se přejídám a pak zvracím. To ale nebylo pravda, já nikdy moc nejedla.

Všechno to ale nebylo nic proti tomu jak se stále bojíš, kdy to zase přijde. Někdy „to“ ten hajzl dělal jen 2x týdně, jindy i 5x týdně, to podle toho, jakou měl asi náladu, ale hlavně podle toho, jak nebyla doma máma. Často jsem myslela na to, jak se zabít, jako malá jsem opravdu nevěděla jak sebevraždu udělat, jako starší jsem měla dost nápadů, ale nikdy jsem nenašla odvahu to udělat, byla jsem srab a bála jsem se, že to bude bolet, já té bolesti měla tak dost. Taky jsem chtěla zabít to prase, ale taky jsem nevěděla jak. Nežiješ jen s tím jedním průserem, máš jich kvůli jednomu grázlovi tisíce. Řikáš si, že za to můžeš sama, ale nevíš proč. Ptáš se, proč tě máma nechrání? Čekáš na zázrak, ale on nepřichází, navíc se bojíš, aby to někdo nevěděl, stále se bojíš, všeho a každého. Stydíš se.

„Ty jsi to opravdu nikdy matce neřekla?“

„Ne, neřekla, bylo to zbytečné, vždyť ona to přece věděla, celou dobu to věděla, chápeš? Ona to věděla!! Já byla malá holka, co jsem měla dělat? Co bys dělala ty? Takové blbosti jako říct to učitelce

mě taky napadaly, ale bála jsem se hrozně toho děcáku. Ty by ses nebála? Kamarádky jsem ani moc neměla, i některé učitelky mě měly za divnou, někdy jsem mlčela i kdyby se rozkrájely. Byla jsem dítě, nevím, proč jsem to „mlčení“ dělala. Jediný štěstí bylo, že jsem se jakž takž dobře učila a taky jsem nikam neutíkala z domu, atd. To by mě totiž zase poslali do „diagnost'áku“, chápeš? A co bych tam možná zažila? Tam se znásilňuje úplně běžně, teda, to jsem si myslela. Co si máš myslet? Já si vlastně teď uvědomuji, že jsem se stále jen bála, celé dětství jsem se jen bála, nejenom toho fotra hajzla, ale všeho, pořád jsem se bála, čehokoliv, aby to nebylo horší. A vlastně, bojím se ještě teď. Všeho.

„Babičku nebo dědu nemáš nebo jsi neměla?“

„No, asi někde jo, ale ty mého opravdového táty jsem nikdy neviděla, máma říkala, že ten můj fotr je utrápil k smrti. A rodiče mámy jsem občas viděla, byli zdaleka, neměla jsem si s nimi co říci, viděli jsme se párkrát. A taky si myslím, že máma se bála, abych jim „to“ neřekla. To ale blbla zbytečně, já to neřekla nikdy nikomu, jen mému klukovi, knězovi a teď tobě.

Fetovat jsem začala ve 12 letech, šla jsem brzo na léčení, jedna dost hodná učitelka to zařídila za mámu. Tam byl kněz a já se do něj zamilovala. Byla tam všude taková čistota, všeho, bylo to tam nádherné. Byl tam režim, který mnohým nevyhovoval, ale mně se tam strašně líbilo a zamilovala jsem se do toho kněze. Jemu jedinému na světě jsem „to“ všechno řekla, a teď tobě. Klidně to napiš kam chceš, ať lidi vědí, co za hrůzy se děje dětem. Já bych taky chtěla dítě, musím si něco vydělat. A taky musím být „čistá“. Kluka mám, ale nevím, jestli je ten pravý, to já mám stále v sobě, všechno je „nejistě“ všeho se bojím, hrozně se pořád bojím, ale ten kněz říká, že toho se zbavím. Je mně 21 let, bydlím sama, ale mnoho věcí nevím, jak zařadit. Vydělávám si málo peněz, šetřím, ale nemám ani střední školu, chtěla bych být v kostele a pomáhat tam. . .

Příběh Jiřího L.

Čtyřletý šikovný chlapec ze spíše podprůměrné rodiny v ohledu finančního zabezpečení. Matka těžce pracuje v místní továrně, bojujíc o udržení se v zaměstnání v regionu s vysokou nezaměstnaností. Otec na sociální podpoře hledá zaměstnání. O chlapce většinu času pečují 65 let stará matka chlapcova otce.

Hoch se matce svěřuje, že když, nechce spát, dává mu babička dumlat své prsní bradavky, aby se uklidnil. Matka dítěte váhá, zda tuto skutečnost má své tchýni vytknout, je nejistá, co takové chování znamená. Chlapec má babičku rád, kdo by o něj pečoval? Bez pomoci babičky, přemýšlí žena, matka dítěte, nezvládně rodina péči o syna. Ani svému manželovi nic neoznámí, aby nedošlo k hádkám v rodině.

Obrat v jejím uvažování nastává po dalším přiznání chlapce, který zcela bez studu svých 4 let oznámí matce před spaním, že si nemůže hrát s jejím čuráčkem jako s tatínkovým, protože ona ho nemá. Zděšená matka po dalším časovém prodlení, vyvolaném jejím strachem o dítě, sebe i rodinu, svěří vše v kostele farářovi. Duševně týraná obavou, že pravděpodobně otec i jeho matka mají syna jako sexuální objekt odhodlá se k tomuto sdělení ve zpovědnici.

Farářova slova ji znejistí ještě více, neboť její bolestné vyznání nenašlo u faráře odezvu k pomoci. Celou tuto situaci mně farář vypráví, sám nejistý a bez schopnosti rozeznat, zda je něco takového možné. Farář nesmí odhalit zpovědní tajemství, přesto tento příkaz, i když dodržel anonymitu rodiny, porušil. Poradit mohou jedině. Matka musí bezodkladně informovat sociální pracovníky, policii, psychologa, apod. Dokáže to matka?

Na tomto opravdovém případě dnešních dnů je evidentní, jak složité je a bude řešení skutečností. Je psycholog schopen odhalit pravdu výpovědi dítěte? Bude možné „přemluvit“ babičku a otce, aby své zvrácenosti zanechali? Zákon bude zneuživatele trestat! Bude lepším řešením rozvod rodičů a další život matky s dítětem bez otce i babičky? Nebo dokonce jak se to i velmi často stává, umístí stát a nekonečné soudní mašinérie nakonec dítě do diagnostického ústavu? Odváží se matka vůbec k přiznání rodinné situace?

Nejen tato matka, ale i další rodinní příslušníci v desítkách jiných rodin se bojí svoje podezření nahlásit úřadům z obav, aby nebyly problémy větší než je samotné zneužívání. Je však nutno si uvědomit, že tak se stává každý spolupachatelem!

Sexuální zneužívání jde často ruku v ruce s týráním dětí! Za tři čtvrtiny roku 2005 nepřežilo v České republice 7 dětí „péči“ svých rodičů. Týraní jich zažilo 1794, jde o stále

stoupající tendenci násilí a krutostí v rodinách. V roce 2004 bylo u nás týráno v rodinách 1726 dětí, v roce 2003 1615. (Zdroj MPSV a Policie ČR.) Bitých a sexuálně zneužívaných dětí je v ČR více než ve většině evropských zemí, tato tendence stále a stále vzrůstá, oznámila to Mladá fronta dnes u příležitosti 19. listopadu, Světového dne prevence týrání a zneužívání dětí. Odhaduje se, že výše uvedená čísla jsou jen vrcholkem ledovce. „Odhadujeme, že jen v ČR ročně zažívá fyzické a psychické násilí a týrání až 20.000 dětí, jen nemají odvahu to ohlásit“, říká ředitelka Nadace Naše dítě Zuzana Baudyšová.

Příběh Jany B.

Když jsem se narodila, byla jsem prý tatínkův andílek, vyprávěla moje babička. Na maminku si nepamatuji, zemřela, když mně byly necelé 2 roky. Táta se znovu oženil a babička, kterou jsem milovala, odešla od nás, asi to chtěl táta. S novou ženou už neměli děti. Táta si s tou paní, co si vzal po čase, moc asi nerozuměl, stále se hádali a on na mě zapomínal. Nevím proč se hádali, ale jednou to bylo strašné, asi ji i vyhodil na ulici, pak se ale vrátila. Tu noc přišel ke mně do postele a znásilnil mě. Potom ještě mnohokrát. Řekla jsem to jen tobě, víc již říkat nebudu. Nezlob se, nemůžu, je to stále jako včera, nedovedeš si to představit, ani nechtěj. Neztratila jsem tedy jen mámu, ale i tátu. Vůbec se nestýkáme. Ještě jsem se nevdala a asi ani nevdám. Nejde to, taková věc ti zkazí celý život, promiň, už víc říkat nechci. Ještě vlastně, z jakéhosi vzteku mě taky dost třískal.

Slušní lidé vědí dokonale, jak by měl každý člověk žít. Jejich slušnost však bývá snadno pošlapána bezohledností neslušných, někdy většiny neslušných. Zdá se, že zatím prohrávají, právě proto že jsou slušní, výbojná neslušnost je vždy ubíje. Všichni ti slušní. . . . musí zvýšit úsilí, razantnost svých myšlenek, metody výchovy a působení na neslušné tak, aby si všichni uvědomili, že život v dobru je skutečným plnohodnotným životem pro všechny, vše ve prospěch všech.²⁹

Kapitola 4.

Lidská sexualita

4.1. Stanoviska biologů, moralistů, demografů

Lidská sexualita je projevem přirozenosti a kultury. Většina empirických výzkumů a jejich rozborů se zajímá však o to, jak se člověk sexuálně chová, spíše než o to, co prožívá.^{30, 31, 32}

Již Freudovi žáci uvádí, že sexuální obtíže jsou spíše výsledkem než příčinou neurotického charakteru chování.

Jsem přesvědčena, má čtyřicetiletá praxe fyzioterapeuta mě k tomu opravňuje, že pro tělesně i jinak zdravotně postižené občany je takové nazírání na jejich sexualitu zcela typické. Sexuální problematika zdravotně postižených lidí není nijak specificky zkoumána a lze říci, že ani nikoho zvláště nezajímá. Vyjma samotných postižených a několika jedinců z řad lékařů či sexuologů. Stejně tak není zcela systematicky sledováno sexuální zneužívání těchto občanů v rodinách i ústavech sociální péče nebo LDN.

Má si však badatel všimnout různých hodnotových představ jinak než jako objektů výzkumu

29 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědomí, strana 75-80

30 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědomí, strana 80-83

31 Hogenová Anna, Pohyb a tělo, strana 50-57

32 Hogenová Anna, Areté, strana 15-17

nebo jako sociálních fakt? Má zvolit biologický přístup? Sexualita je činností člověka, který je bytostí sociálně-psychickou nebo bytostí fyzicko-biologickou?

Biologičtí deterministé prý mají malé pochopení pro nezbytnost sociologicky orientovaného výzkumu sexuality. Avšak plasticita tohoto lidského chování, tedy sama sexualita, je jistě nejen pudovou a biologickou stránkou tohoto chování, ale je to i otázka duchovně-psychologického nazírání, prožívání i rozkošnických zájmů, je to otázka sociálních vztahů a vyspělosti jedince i společnosti, které mohou a mnohdy i tlumí a neutralizují sexuální pudové projevy právě pod vlivem těchto sociálních a kulturních momentů.

Platonická láska není nikdy tak silná, aby plně potlačila naše tělesné požadavky.³³

Sexualita je přirozenost, je to součást lidské tělesnosti, slast, duchovno, touha plození, slzy štěstí, lásky, rozchodů a návratů, hledání, obavy i nenávisť. Je velmi těžké stanovit, co je morální a co nemorální v lidských sexuálních vztazích. Co je morální a co nemorální? Jak různé nazírání sexuální morálky ukazují lidské dějiny.

Dnes, říkají moralisté, je sexualita uvolněná a osvobozená. Již několik desetiletí se dokonce hovoří o sexuální revoluci. Formy sexuálního chování se vymykají dřívějším mravním kodexům, sexuální volnost zachvacuje obecnou a nevidanou šíří, hovoří se i o demokratickém sexu. Výzkumy ukazují zcela běžnou praxi mimomanželských opakovaných sexuálních vztahů do takové míry, že toto nemorální se stalo normální, tedy normou lidského chování. Kdo dokáže posoudit hodnoty těchto vztahů aspekty biologickými či kritérii emocionálními? Není obžalovaných, není soudců! Co jsou objektivní kritéria pro takové chování? Snad orgasmus? Kdo dokáže klást na misky vah nářky puritánů a kdo příkládá na opačnou stranu vah? A kdo by se k tomu všemu ještě staral o sexualitu tělesně postižených? Koho pak trápí sexuální zneužívání těchto postižených a mnohdy zcela bezbranných jedinců, kteří za zdmi příbytků žijí své tragické životní osudy?

Co a kdo opravňuje mě ke psaní této práce? Je moje praxe a povídání s desítkami postižených dostatečnou zárukou objektivního pohledu a uceleného názoru na sexualitu těchto lidí? Příliš mnoho otazníků. Na mnoho otázek nedokážu sama odpovědět, ale kdo se alespoň nepokusí něco začít, rozhodně se vyvaruje chyb, neposouvá však vpřed, byť jen malým dílem, odpovědi na palčivé otázky v srdcích lidí na vozíku. Kolegové i sami vozíčkáři se mě ptají, proč to všechno dělám? Protože je to zapotřebí. A snad mám při odpovědích na tyto otázky na mysli i ono: „Každý je svobodný a nemůže se vymlouvat na nějaké zákony. Všichni jsme za všechno odpovědní“ (Jean Paul Sartre). Já s tělesně postiženými lidmi pracuji a žiji 40 let, desítky a desítky z nich jsou mými přáteli. Víím dobře, jak je otázky sexuality trápí, jak hledají a nenacházejí odborníky z řad lékařů či terapeutů. I já jsem za to odpovědná, jestliže s nimi pracuji. Počty lidí postižených zdravotně úrazem či od narození se zvyšují, neboť medicína dnes dokáže tyto občany zachovat při životě, tak se i zvyšují počty postižených občanů a tedy i počty jejich zneužívání.

4.2. Areté a láska

Vztah k celku je to, co chybí současnému člověku, tedy i lidem opuštěným, slabým a postiženým. Útěk k prostředkům nic nevyřeší, naopak, otvírá propastnost nesmyslnosti, koneckonců nicoty. Arrétón v řečtině znamená nevyslovitelné, i ARETÉ má v sobě toto nevyslovitelné, je silou, mocí, která proniká a dává poslední smysl. ARETÉ nemůže být získáno učením, nýbrž jen zakoušením sebe sama a zkoušením vědění, které se domníváme mít. ARETÉ znamená vědět i o „prameni“,

33 Adamsová C., Už žádná tajemství, strana 49

z něhož proudí život ve všech podobách. Jsou vzácné chvíle, kdy všichni vědí něco, o čem není třeba sebe a druhé přesvědčovat slovy, posunky, odkazy. ^(8, str. 41-42) To něco vědí i lidé po úrazech, lidé zaskočení zákeřnou chorobou ve chvílích vždycky nečekaných, lidé na vozíku. V kapitole „ARETÉ“ se pokouším alespoň nastínit důležitost filozofického nazírání na problém hendikepu nejen pro lidi postižené, ale také pro jejich pečovatele. Opakovaná slova láska považuji za ta důležitá, která nám lidem postiženým přiblíží, naučí znát a pomáhat jim. I vidění celku je v jakémkoliv našem uvažování důležité! Pocítíte-li lásku ke své práci, vztah ke svým pacientům, klientům a přátelům, je to nevyslovitelné a možná je to i vaše cesta za horizont. ³⁴

Ačkoliv je lidská sexualita již dlouho považována za projev přirozenosti a kultury jednotlivých civilizací, ačkoliv má již mnoho let status vědního oboru, ať je to jakkoliv nejčastější obsah myšlenek miliónů obyvatel planety Země, je v sexualitě zároveň obsažen tabuizující prvek, cosi pradávného a mystického, zakázaného a „morálně nečistého“.

I když partnerský vztah, náklonnost a láska jsou vysoké etické hodnoty, nelze sexualitu oddělit od pudových tlaků, od přirozené touhy našich dávných předků pářit se, přivádět na svět potomky a zažívat slast, kterou je sexualita provázána.

4.3. Sex jako historický fenomén

Ještě na počátku 17. století byla prý obvyklá určitá otevřenost. Pro sexuální praktiky se téměř nevyhledávalo ústraní, slova se říkala bez zbytečných zámlk, věci se přehnaně nezastíraly, člověk byl k nedovolenému nenuceně tolerantní. Kodexy vulgárního, obscenního a neslušného byly ve srovnání s kodexy 19. století vcelku mírné. ³⁵

Po tomto jasném dni přišel rychlý soumrak, který vyústil v monotónní noci viktoriánské buržoazie. Sexualita byla najednou držena pod zámek. Uklidila se do ústraní, konfiskovalo ji párové manželství a beze zbytku ji pohltila reprodukční funkce. O sexu se mlčí. Legitimní a rozplozující se pár je zákonem.

Má se za to, že jsme po dlouhou dobu snášeli viktoriánský režim a že se mu podřizujeme ještě dnes. Jako by znakem naší potlačované, němé a pokrytecké sexuality byla viktoriánsky přepjatá stydlivost.

První demografové a psychiatři v 19. století soudili, že se při každé zmínce o pohlaví musejí svým čtenářům a posluchačům omluvit za to, že zdržují jejich pozornost u témat tak nízkých a pomíjivých. Odtud ona obřadnost, s níž se dnes mluví o sexu. My o něm už desítky let mluvíme se stejnou pózou, s pocitem, že vzdorujeme ustavenému řádu, hlasem, který svědčí o tom, že jsme si oné podvratnosti vědomi, zaníceně proklínáme přítomnost a dovoláváme se budoucnosti. ³⁶

34 Baštová-Wildová D., Pohled klinického psychologa na rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 41-42

35 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 1-9

36 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 1-13

Je nesporně legitimní se tázat, proč jsme tak dlouho spojovali sex s hříchem. Bylo by třeba sledovat, jak k tomuto spojení došlo a vyvarovat se povšechného a unáhleného tvrzení, že sex byl „zatracen“. Jakou cestou jsme dospěli k závěru, že jsme se ve vztahu k sexualitě „provinili“? Jak jsme se stali tak podivnou civilizací, abychom mohli tvrdit, že právě naše civilizace dlouho „hřešila“ a dodnes „hřeší“ proti sexualitě zneužitím moci? Jak nastala tato záměna, která nás, když jsme se chtěli osvobodit od hříšné přirozenosti sexu, zavalila historickou vinou, jež má spočívat právě v tom, že jsme si vytvořili představu chybné přirozenosti, a v tom, že na základě domněnky děláme hrozivé závěry?

Typické vlastnosti moci, tj. represivní moci potlačující se zvláštní pozorností neužitečnou energii, intenzitu rozkoší a neobvyklé způsoby chování, jsou represe, zákazy a cenzura. Je možné tyto nástroje moci vysledovat od 17. století až do naší doby? Je jistě třeba počítat s tím, že účinky osvobození od nadvlády této represivní moci se budou projevovat jen pomalu. Snaha mluvit svobodně o sexu a akceptovat jej v jeho realitě je tak cizí přímé linii celé té dnes tisícileté historie a mimoto tak nepřátelská vlastním mechanismům moci, že než ve své úloze uspěje, nemůže se vyhnout dlouhému přešlapování.³⁷

Sedmnácté století, nástup věku represe, vlastní společností, které se nazývají buržoazní a od nichž jsme se patrně ještě zcela neoprostili. Pojmenování sexu se od této chvíle mělo stát těžším a nákladnějším. Jako kdyby jeho zvládnutí na rovině skutečnosti předpokládalo snížení jeho výskytu na rovině jazyka, kontrolu volného oběhu v diskursu, zcudnění řečeného a ztlumení slov, která ho příliš citelně zpřítomňují. A dokonce i tyto zákazy by měly mít strach nazývat ho jeho jménem. Aniž by cokoli říkal, dosahuje moderní stud toho, že se o sexu nemluví, pouhou hrou zákazů, které na sebe navzájem odkazují: oněmění, která si silou mlčení vynucují ticho. Cenzura.

Poslední tři století v jejich neustálých proměnách - okolo sexu a kvůli sexu propukla úplná exploze diskursivních aktivit. Nová pravidla slušnosti začala zcela nepochybně filtrovat jistá slova: vzniká policejní režim pro výpovědi. Také ale kontrola vypovídání: mnohem přísněji se definovalo, kde a kdy o sexu nelze mluvit, v jakých situacích, mezi jakými mluvčími a v rámci jakých společenských vztahů. Tak se ustavily buď oblasti ticha, či alespoň taktu a diskrétnosti, třeba mezi rodiči a dětmi nebo mezi vychovateli a žáky, mezi panstvem a služebnictvem.

Podívejme se na vývoj katolické pastorače a svátosti pokání po tridentském koncilu (1545-63). Nahota otázek, formulovaná zpovědními manuály středověku, včetně nemalé řádky těch, které byly v oběhu ještě v 17. století, se postupně přirodívá. Zpovědník raději nezachází do takových podrobností, které někteří pokládali pro úplnost zpovědi dlouho za nezastupitelné – vzájemné pozice partnerů, polohy, které při styku zaujali, gesta, doteky, vlastní okamžik slasti, celý podrobný itinerář pohlavního aktu v jeho průběhu. Se stále větší naléhavostí je doporučována diskrétnost. U hříchů proti čistotě je třeba si zachovávat co největší odstup. Ale jazyk lze „zcudnit“. A šíře doznání – doznání těla – bude stále narůstat. Protože protireformace se ve všech katolických zemích zasazuje o zrychlení tempa

výročních zpovědí. Protože se snaží, aby podrobná pravidla zkoumání sebe sama platila pro každého jednotlivce. Především však proto, že začíná v pokání přikládat, možná na úkor některých jiných hříchů, stále větší význam každému pokušení těla : myšlenky, touhy, chlípné představy, drobné rozkoše, společná hnutí těla a duše, to vše má napříště a v detailu vstupovat do hry zpovědi a duchovního vedení. Sex nesmí být podle nové pastorace pojmenován bez obalu, ale jeho aspekty a korelace, účinky, mají být sledovány do svého nejjemnějšího větvení: stín, který se mihne ve snu, příliš pomalu zavržená myšlenka, nezažehnaný pakt mechanismu těla a ochoty ducha, vše má být vyřčeno. Je tu dvojí tendence učinit z těla kořen všeho hříchu a přesunout hlavní důraz z aktu samotného na nesnadno postřehnutelný a těžko formulovatelný neklid touhy. Neboť právě to je zlo, jež zasahuje člověka celého a v těch nejskrytějších podobách.³⁸

Přibližně počátkem 18. století se zrodil politický, ekonomický a technický podnět mluvit o sexu. Ani ne tak ve formě obecné teorie sexuality, jako ve formě analýzy, matematizace, klasifikace a kategorizace, v podobě kvantitativních a kauzálních výzkumů. Vztít sex „na vědomí“, vést o něm diskusi nikoliv pouze morální, nýbrž i racionální, byla nutnost natolik nová, že při svém nástupu žasla sama nad sebou a chtěla se omlouvat.³⁹

Téměř o jedno století později píše lékař, u kterého bychom očekávali, že nebude tolik překvapen tím, co vyřkl, zcela naplno, když si vzal slovo: „Stín halící tyto skutečnosti, stud a nevole, které probouzejí, od nich po všechen čas odváděly oči badatelů. Dlouho jsem váhal, zda mám do této studie vnést odpudivý obraz.“ (Condorcet, citovaný J. L. Flandrinem, 1976)

To podstatné není ve všech těch skrupulích, v moralismu, který prozrazují, či v pokrytectví, z něhož je lze podezřívát, ale v poznané nutnosti, že je třeba je překonat. O sexu se mluvit musí. Musí se o něm mluvit jako o něčem, co nestačí jen zatratit nebo tolerovat, ale co je třeba ošetřit, zasadit do systémů užitečnosti, spravovat k většímu dobru všech, přimět k optimálnímu fungování. Sex není něco, co se soudí, ale je to něco, co je spravováno. Podléhá veřejné moci, dovolává se správních procedur, musí se ho ujmout analytické diskuse. V 18. století se stal sex záležitostí „policie“.

Policie sexu, tedy ne přísnost zákazu, ale nutnost regulovat sex užitečnými a veřejnými diskusemi. Vždyť novinkou 18. století je objev „populace“ jako ekonomický a politický problém. Populace – bohatství, populace - pracovní síla či pracovní kapacita, populace v rovnováze mezi svým vlastním růstem a zdroji, kterými disponuje. Vlády si uvědomily, že již nepracují s poddanými, ba ani s „lidem“, ale s „populací“, s jejími specifickými jevy a s jejími vlastními proměnnými: s porodností, nemocností, střední délkou života, plodností, zdravotním stavem, četností propuknutí nemocí, formami výživy a bydlení. A lidé se množí jako produkty země přiměřeně k výhodám či zdrojům, jež nalézají v práci.

38 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 30-33

39 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 32-34

Jádrem ekonomického a politického problému populace je sexualita. Je třeba analyzovat čísla porodnosti, sňatkového věku, legitimních porodů, předčasnosti a četnosti pohlavních styků, metod, jež je činí plodnými či neplodnými, účinek celibátů či zákazů praktik zabraňujících početí.

Politickou ekonomii populace protkává celá mřížka souřadnic pozorování sexuality. Na pomezí biologie a ekonomie se z jeho determinant a účinků rodí analýzy sexuálního chování. Mezi 18. a 19. stoletím bylo aktivováno mnoho ohnisek diskusí o sexualitě. Nejprve to byla medicína prostřednictvím „nervových nemocí“, poté psychiatrie, když začala hledat v „excesu“, následně v onanismu, dále v nedostatku uspokojení a konečně ve „vyhýbání se plození“ etiologickou příčinu psychických chorob, ale především, když zabrala jako svou vlastní oblast skupinu sexuálních perversí.³⁹

Vědecká diskuse, která se rozvinula v 19. století, je prostoupena odvěkou pověřivostí, ale i systematickou slepotou. Nesmírný aparát na pozorování spolu se zkoušením, dotazováním, se svými zkušenostmi, ale také podněcováním veřejných demonstrací, s divadlem rituálních krizí, hra dialogů, palpací, vkládání rukou a póz, jimiž lékaři gestem nebo slovem vykouzlí nebo začarují, s osobní hierarchií, která číhá, organizuje, provokuje, dělá si poznámky, referuje, shromažďuje nesmírnou pyramidu pozorování a chorobopisů.⁴⁰

Zvláštní pozici má také psychoanalýza. Na konci 19. století se špatně chápe, nevidíme-li zlom, který díky ní nastal ve velkém systému degenerace: psychoanalýza převzala projekt medicínské technologie vlastní pohlavnímu instinktu, pokusila se jej však osvobodit od jeho vzájemných vztahů s dědičností, tedy se všemi druhy rasismu a eugenismu. Z nynějšího hlediska by bylo možné zabývat se tím, zda u Freuda existovala snaha o normalizaci sexu.⁴¹

4.4. Sex v současnosti

20. století - v oblasti sexu dochází ke změnám. Tradiční názory, předepisující určitý sexuální život a rodinné svazky, jsou rozbity. Nahrazeny nejsou ničím novým, vyvolali jsme chaos a s ním velkou bolest a zmatek. Rodiny jsou v nepořádku, děti vyrůstají vedle řady neznámých mužů, stěhují se z domu do domu a procházejí zmateně různými stupni chudoby a hojnosti. Lidé bouřlivých dvacátých let prý žili nemorální život, vysmívajíce se tradičním názorům. V šedesátých letech menšinové skupiny, rebelové, zpochybňují vše, hlásají volný sex a prý směřovali k nové utopii.⁴²

Pro dnešek je typický chaotický život, lidé nevědí, co mají dělat. Vědí jen, že touží po lásce, sexu a dětech. Ovládají je síly, které stojí mimo jejich chápání. Inspirováni životem televizních obrazovek touží po obrovských láskách,

40 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 66

41 Petříček M., jr., Úvod do současné filozofie, strana 21-33

42 Hogenová Anna, Areté, strana 136-137

sexualitě „hvězd“ z obrazovek, ohromných prožitků a sami si za pochodu tvoří životní pravidla nebo napodobují, co viděli ve filmu. K chaosu jsme nedospěli úmyslně. Naopak, chaos je konečným výsledkem nebývalé touhy po sexuálním potěšení. Časopisy, knihy, televizní pořady, videokazety se neustále zabývají tím, jak dojít k sexuálnímu potěšení. Cesty, které mají vést k osvobození, k radostnému sexu a objevování sebe sama vedou i ke smrti. Všude tam, kde bují nevázaná prostituce a promiskuita, kdekoliv, kde válka, materialismus nebo sekularizace vyhladily tradiční zábrany, šíří se AIDS a další pohlavní choroby stejně jako znásilňování žen a dětí.

V gigantických městských aglomeracích, kde dosáhl sexuální chaos nejzazší meze, se rodí děti s drogovou závislostí, rodí se předčasně a tedy s postižením, či již v době porodu trpící podvýživou, to podle stupně sociálních podmínek. Ne každý ví přesně, co je etické, morální, nezná zákazy, vše je dovoleno.

Na jedné straně každá reklama na pivo či film podporuje sexuální vzrušení, na straně druhé se šíří obrovské obavy ze sexuálního obtěžování. Zmatené době chybí pravidla ve všech oblastech života, proč v sexu by to mělo být jiné? Chybí nám katolická morálka? Chybí nám bič středověku a poddanství? Co je morální a etické? Vlády vládnu, ale chaos, neúcta, rasismus, i ten obrácený, vulgárnost, neurvalost a nedodržování základních lidských pravidel se stávají normou - podporovány diskusemi a nečestnými boji politiků. Podvody, krádeže a beztrestnost „vyvolených“ jsou denně a s rozkoší předkládány občanům v růžových bulvárech k pobavení, snad paralela římských radovánek zabíjejících se gladiátorů. Bratr nezná bratra, kolegiální se nenosí. Nebo žijeme dobu osamocení v davu? Netoužíme po zklamání v partnerských vztazích, nenacházíme lásku, nehledáme ji. To se nevyklučuje s hektickým střídáním partnerů ani s pradávou touhou, ukrytou kdesi, až v nejhlubších vrstvách našeho vědomí, s touhou po klidu, lásce, domově a hodných a chytrých dětech, překryto všedností a všudypřítomným hlukem, řevem a lomozem, špínou ulic zdobených „sprejerskými“ výtvary, ubohou reklamou a denně vypočítávaných vražd, automobilových, vlakových a leteckých katastrof, počtem mrtvých a znásilněných, stejně jako informacemi o teroristických útocích. A snad i s bolestí nad vymíráním živočišných a rostlinných druhů, které miliony let zdobily naši malou planetu a mizí v nenávratnu každý, každičký den, v rozpínavosti naší civilizace, drancující přírodu a její bohatství.

My všichni jsme „postmoderní cikáni“ lidstva, hledáme plnost vlastní existence, hledáme Pleróma (plnost).⁴³

Východiskem může být lhostejnost, ta může překrýt vše, ta „nebolí“, je jednodušší, přehluší každodennost. Jaké jsou každodennosti postižených občanů, lidí na vozíku, lidí týraných, dětí a mladistvých zneužívaných, jaké jsou? Pomůže alkohol, drogy? Známe desítky a desítky postižených občanů starých i mladých, většina z nich jsou náruživí kuřáci, holdují alkoholu, někdy i drogám. Vozíčkáři zneužívaní jsou často i frustrovaní v kolektivu ostatních, zakřiknutí a svojí „diagnózou se nechlubí.

Zneužívání dětí je veřejným zdravotním problémem, který se musí zodpovědně řešit. Veřejné povědomí a možnosti falešného obvinění nesmí zpochybňovat výpovědi pacientů, kteří byli skutečně zneužíváni.

Některé léčebné metody se snaží vyvolat vzpomínky na zneužívání jako hlavní postup pro zbavení se citové tísně. Věrohodnost takovýchto metod je zpochybňována, jindy se potvrdí. Někteří pacienti se sami později zřekli svých výpovědí a obvinili své terapeuty z navádění takovýchto vzpomínek.

Výzkum ukazuje, že paměť ne vždy zaznamenává události přesně. Vzpomínky mohou být narušeny dlouhodobě trvajícím stresem nebo náznaky obzvláště od důvěryhodné osoby nebo autority. Psychoterapie se zaměřuje na zážitky, jak je vnímá pacient a obvykle neprověřuje věrohodnost paměti. Je dokázáno, že jak chybějící pravdivý popis, tak přijetí mylného popisu může uškodit pacientovi, ale i ostatním.

4.5. Doporučení psychoterapie

- 1.) Bez zřetele na zneužívání v dětství všichni pacienti by měli projít kompletním psychiatrickým ohodnocením. Psychiatr by měl zaujímat empatický, nezaujatý a neutrální postoj k sexuálnímu zneužívání. Při léčbě se psychiatr musí vyhnout unáhleným závěrům při hledání příčiny pacientových obtíží. Silná víra hned na počátku léčby, že jde o sexuální zneužívání, velmi pravděpodobně ovlivní celkové ohodnocení a léčbu.
- 2.) Pokud neexistuje potvrzený důkaz, který by potvrdil či vyvrátil dané vzpomínky, měla by se léčba zaměřit na pomoc pacientovi vytvořit si svůj vlastní názor na přesnost své paměti a také na přijetí nejistoty co se vlastně stalo. Léčebným cílem je pomoci pacientovi porozumět dopadu svých zážitků na svůj život a snížit tento škodlivý dopad.
- 3.) Psychiatr by se měl vyvarovat poskytování veřejného prohlášení o pacientově psychoterapii vyvolané paměti na minulost, pokud není potvrzena.
- 4.) Další výzkum a vzdělávání v oblasti paměti na zneužívání v dětství je nutný proto, aby se zlepšila psychiatrova schopnost pomoci pacientům trpícím těmito složitými problémy.

Tyto problémy řeší v ordinacích různých lékařů, tělesné i duševní trýznění, v němž klíčovou roli hrála většinou jejich matka nebo otec.

Sexuální násilník si někdy počíná nepředstavitelně brutálně. Statistické počty znásilněných žen a zneužitých a zneužívaných dětí jsou značně nepřesné, chybí totiž odhady nenahlášených případů, které jsou několikrát vyšší než soudní a policejní projednávání těchto činů.

Např. doporučují nebránit přirozeným projevům psychiky, tj. jiné jsou dnes i přístupy k rodinám násilnických rodičů. Bývalé šablonovitě: „dětí do ústavu, rodiče do vězení“, je nahrazováno pomocí rodině. Násilnickou reakci rodičů způsobuje často pocit bezmoci, kterou třeba sami prožívali ve svém dětství.

Výzkumy jednoznačně ukazují, že nebezpečný násilník nevyroste z dítěte, které se naučilo bránit, ale spíše z dítěte nadměrně drezírovaného, trestaného, neustále cvičeného k poslušnosti.

Nebude také násilníkem dítě, které vyrostlo v pohodové rodině s dobrou výchovou k pracovitosti, zodpovědnosti a slušnosti !

Nutná je edukace dítěte v každé oblasti vzdělávání!

5.1. Intencionalita podle E. Husserla

Předpokladem pro pochopení těla a tělesnosti z hlediska fenomenologického je intencionalita. Fenomenologie považuje za nutné zkoumat jevy očištěné od všech předsudků. To říká její tvůrce Edmund Husserl. Musíme se na věc, která nás zajímá, dívat jako bychom ji viděli poprvé. Nesmíme být zatíženi nějakými předsudky. Podle Husserla a jeho žáků patří mezi základní vlastnost našeho vědomí tok myšlení = tok cogitationes. To je to, co proudí v naší duši. Základní vlastnost tohoto toku se jmenuje intencionalita (intentio-mířím). Tedy intencionalita se překládá jako záměrnost, ale je to překlad velmi zjednodušený. Prakticky to znamená, že všechno, co probíhá v naší duši, směřuje k nějakém předmětu, tj. k nějakému intentu, záměru, cíli.

Tato intencionalita je vlastnost všech našich duševních aktivit i pasivit. Poprvé byla objevena již scholastickými filozofy ve 14.-15. století. K novému životu byla probuzena francouzem Trentanem, který žil na konci 19. století a jehož přednášky navštěvoval Masaryk a Husserl ve Vídni. Intencionalita se obvykle definuje jako inmentální inexistence předmětu. Fenomenologové jsou přesvědčeni, že všechny naše aktivity i pasivity v našem vědomí směřují k nějakému předmětu. To znamená, že myslíme-li, tak vždycky myslíme něco. Milujeme-li, tak vždycky milujeme někoho nebo něco. Nenávidíme-li, tak někoho nebo něco. Nelze myslet čisté nic. Absolutně čisté nic nejde myslet. Vždycky to nic je nějaké něco, buď prázdné od plna, které dříve bylo plno, ale myslet úplně bez vůbec předmětu nelze. To je základ intencionality.

Husserl tvrdí, že základem celého vztahu ke světu je tzv. vnitřní vnímání času. Říká: To, co vnímáme teď originálně, se jmenuje urimprese, vtlačení, ur je v němčině původní, prapůvodní. Tedy originálnímu vjemu říká Husserl urimprese. Ten originální vjem je nemodifikovatelný a je základem evidence, jistoty o vnímaném předmětu. Vnímáme-li např. balkón, pak balkón je mojí urimpresí. Když ale začnu vnímat něco jiného, např. okna na pravé straně, tak ta okna jsou právě teď mojí originální urimpresí. A v této chvíli se Husserl ptá, co se stalo s minulou urimpresí? Kdyby totiž zůstala nezměněna ve své platnosti původního originálního vjemu, tak bychom nemohli rozlišit ten nový urimpresionální vjem od toho minulého a nemohli bychom vnímat časovou následnost, které on říká sukcesivní. Husserl se domnívá, že původní urimprese zůstala v našem toku myšlení, ale s proměněnou platností, už neplatí jako urimprese, ale platí jako tzv. retence. Retendovat znamená v řečtině zadržet. A tak v našem toku cogitationes vzniká obrovský řetěz retencí, které se od sebe odlišují svým postavením v horizontální řadě a u Husserla, který byl také matematik, všechno kreslil, a každému vjemu říkal apercepce, proto kreslil ty retence jako spoustu A A A, a té nejbližší retenci, původně urimpresi dával 1, té vzdálenější 2, atd. Tedy staly se retencemi (původními vjemy) A1, A2, A3. Tedy řada, horizontála retencí, zadržovaných původních urimpresi, které svůj obsah v naší paměti podržují, ale mění se platnost těchto obsahů z urimprese na retence.

Základem jistoty, evidence je urimprese, nemodifikovatelná, dává se tak, ze sebe. Tyto retence spolu s urimpresí podle Husserla vytvářejí v každém okamžiku také tzv. protence: před-očekávání, namířené do budoucnosti. V protenci je propasírované očekávání toho, co se stane v budoucnosti a tyto protence Husserl zase v podobě A zakresluje a to dopředu před urimpresi a to s čárkou. A'' A' A A1 A2 A3, při čemž A ve středu je urimpresí. Podle Husserla toto vnitřní vnímání času funguje v duši každého z nás. V každé přítomné chvíli máme urimpresi, ale v té urimpresi na ni navazuje retence i protence, čili podle Husserla, ale i podle jeho žáků, jako byl např. Heidegger, Patočka, přítomnost nikdy není vytržeností, ale je vždy napojením na to, co bylo a co částečně očekáváme, že se stane. Ta triáda je tvořena urimpresemi, retencemi a protencemi. Všechny prožitky, i tělesné, se takto retendují, zadržují v naší tělesné paměti a současně s urimpresí se protendují směrem do budoucna.

Jestliže se malé dítě spálí o kamna dřívě, než to dokáže rozumem zpracovat, pak jeho retence mu napříště „poradí“, jak se ke kamnům chovat, aniž jeho rozum zasáhl. Retence a protence jsou tedy nejen figurami času, ale i základními figurami tělesné paměti.

Stane-li se např., že malá holčička je znásilněna, tato zkušenost se navždy retinuje do její tělesné paměti tak, že protence z tohoto zážitku mohou již zralé ženě působit navždy velké potíže i po celý zbytek života.

Intencionalita je tedy podle fenomenologů základní vlastnost toku cogitationes, tj. obsahů našeho vědomí. V této fenomenologické filosofii se mluví o tom, že každý prožitek má noeticko-neomatickou strukturu. Noema je předmět, ke kterému prožitek směřuje. Noeze je cesta, která k tomu předmětu směřuje. Podle Huserla a ostatních fenomenologů noeze nesou v sobě předznačené své vlastní noema. Noeze, jakožto cesta, nese v sobě předznačené noema. Cokoliv vidíme, to je noema. Vidění, které směřuje k viděnému je noeze. V noezi jsou ovšem obsaženy výtěžky z vlastní retencionální výbavy v podobě protencí.

Je zajímavé, že my vždycky v našem myšlení dobře vnímáme noemata, ale noeze jsou skryté. A protože noeze v podstatě rozhodují o tom, co vidíme, tak je za jistých okolností možné, že tím, že budeme v ostatních lidech vytvářet určité noeze, tak díky tomu oni potom v tom našem světě uvidí to, co chceme, aby viděli. Noeze je například vědecká metodologie (methods-cesta), směřování k tomu, co má být poznáno, odkryto a rozlušeno. Ta cesta v sobě nese předznačení, adekvátní noema. Naučí-li se vědec, předem, než se stane vědcem, nějakou metodologii jako jediné závaznou pro možnost odkrytí problémů, tak je možné, že právě tato metodologie je prostředkem toho největšího skrývání, toho, co má být odhaleno. Noeze je cesta k předmětu, který je vnímán, cítěn, myšlen, o kterém pochybujeme, jedná se o všechny naše duševní aktivity i pasivity. Všechno, co naše duše dokáže ze sebe vydat, má strukturu noeticko-neomatickou. Noeze je cesta – směřování. Noema je vlastní předmět, ke kterému cílíme tím duševním noetickým směřováním. Noeze má v sobě předznačené své vlastní noema.

Max Scheler, 1874-1928, něm. filosof a sociolog, významný představitel fenomenologicky orientovaného myšlení, by k tomu řekl: Chceme-li poznat druhého člověka, musíme znát jeho orto amisis – jeho řád lásky a nenávisti. To jsou typické noeze, které se u daného člověka v průběhu života vyskytují, ukazují. Když toto budeme podrobně znát, můžeme, nedej Bože, i s tím člověkem manipulovat, říkal.

My vidíme viděné, ale vidění toho viděného nevidíme. My slyšíme slyšené, ale slyšení toho slyšeného neslyšíme. My myslíme nějaké téma jako předmět našeho uvažování, ale to, jak o něm přemýšlíme, to většinou zůstává normálnímu člověku skryto. NOEZE JSOU CESTY, KTERÉ VEDOU Z NÁS K PŘEDMĚTŮM NAŠEHO POZNÁNÍ. Noeze nesou v sobě předstanovená svá adekvátní noemata. Noeze jsou nesmírně zajímavé, velmi těžko zachytitelné, protože vždy je zájem člověka zaměřen na noema, je ve fenomenologii základní vlastností všech aktivit i pasivit našeho toku cogitationes, to jsou přesná slova Huserla. Obvykle se intencionalita vykládá jako mentální in-existence-existence uvnitř předmětu. Celá intencionalita je u Huserla postavena na vnitřním časovém vnímání, které je rozděleno do původních vjemů, je ta urimprese, která se propadá do minulosti v řadě retencí.

Tyto Huserlovi retence se vlastně dostávají do noezí, které předem konstituují v podobě protencí to, co potom potkáváme v životě kolem nás jako noema. Vnímání nikdy není čisté, respektive, vždycky, když něco vnímáme, tak v tom vnímání je toho víc, než-li vnímáme. Např. sleduji-li láhev – urimprese, vidím přesně jak ta láhev vypadá zepředu, ale nevidím, jak vypadá ze zadu. A přesto vím, že má zadní stranu. Ta není vnímána, ale je tou noezí přinesena do toho vjemu a to je důkaz toho, že retence v podobě protencí se promítají do vnímaného předmětu. Znamená to, že kdyby např. „přišel“ někdo z Marsu, tak bude vidět věci kolem nás svými vlastními retencemi. Nebude je vidět jako my. Svoji minulost si neseme v sobě. Ta minulost se protenduje do očekávání toho, co je v budoucnosti. Čili přítomnost nikdy není jenom při tom, ale je v ní vždy to, co si přináším z minulosti, a co se v podobě protencí dostává do vnímání předmětů.

Díváme-li se např. na lidské tělo karteziánským způsobem, tj. karteziánskou noezí, tj. descartovskými, tak pak vám tělo musí připadat jako stroj, vždyť Descartes byl filosof, který započal své myšlení tvrzením, že existuje duše a tělo a mezi nimi je absolutní protiklad. Tělo je res extenza, tj. věc rozprostraněná a každá rozprostraněná věc se skládá z částí, které jsou vždycky menší, než ten celek a proto karteziánský pohled na tělo znamená, že se na tělo díváte

anatomicky. A už se nedokážeme dívat jinak. A tak noeze ovládá i vidění našich lékařů, kteří jsou vychováni v karteziánském duchu. Dívají se na tělo jako na jednotlivé orgány, na funkce těchto orgánů a hledají podstatu v tom, co je tak maličké, že to není vidět našim očím. Hledají pravdu o těle v mikroskopu, hledají ty nejmenší cihličky těla. Je velice těžké naučit se dívat na svět úplně jinak – jinak než karteziánsky. Znamená to vlastně, jako kdyby se ten divák duchovně znovu narodil.

Bylo napsáno mnoho knih s mnoha metodami, jak naučit dítě plavat nebo jezdit na kole, ale zkoušeli jste někdy, jak se odnaučit plavat? Je to nesmírně těžké, asi nemožné. Ta noeze, která byla už zaretendovaná v naší tělesné paměti, je tak hluboko, že to vlastně vůbec nejde. Naučit se plavat, to je vlastně lehká věc, ale odnaučit se to, to nejde. Odnaučit se plavat je nemožné! I odnaučit se jezdit na kole je nemožné! Dostat ze sebe noezi je velmi těžké.

Na naše tělo se dnes díváme pouze a výhradně jen karteziánsky. Díváme se noezi res extenza, jako na rozprostraněnost, která se sestává z jednotlivých částí, ty se učíme pojmenovat latinsky a řecky, musíme se naučit funkce těch orgánů, abychom udělali zkoušku z anatomie a fyziologie. Tento pohled je však jen karteziánskou metodologií, karteziánskou noezi, která ovládá celý dnešní vědecký svět. Dívat se na tělo jinak než takto se pokládá za nevědecké.

Huserl říká, že je možné plavat proti proudu retencí, tj. vstupovat do své minulosti a občas některou tu retenci aprezentovat, tzn. jakoby ji převést do urimpresie jakožto vzpomínku. Někdy se vrátí celá skutečná vzpomínka se vším všudy, objeví se i překryté, zaházené, zahalené, zakryté retence. Za jistých okolností je lze probudit do nových platností. Ty retence, které mají v sobě veliký náboj, např. negativní z hlediska úzkostí, strachu a podobně, i ty se dají probudit, pokud člověk je ve stavu, kterému říkáme zájem – interese, je-li zaujat nějakou věcí, je uvnitř té věci – inter – uvnitř, ese – věci, tak tato zaujatost vynoří to, že hledá něco podobného v těch retencích. Huserl soudí, že se ladíme, usuzujeme na podobnosti a stejnosti, které se nacházejí v těch minulých urimpresích, kterým říkáme retence. Jakmile se najdou tyto podobnosti, nastává podle něj tzv. krytí retencí, z něhož pak povstává to, co je vykryje jako společné, shodné pro mnoho retencí a to společné, shodné se může úplně odebrat, aprezentovat a tímto způsobem podle něj ve vědomí vznikají abstrakce různého stupně. Tyto abstrakce se stávají urimpresemi, ale urimpresemi z tzv. vnitřního vnímání. Tyto abstrakce, které také někdy nazýváme typikami, se posléze zase protendují a skrz tyto typiky my vnímáme svět. V žádném případě to není tak jednoduché, že pouze zobrazujeme jako v zrcadle okolní svět. Tento zvláštní proces, který nastává v retencích, a který se nazývá krytí a který je probuzen zájmem, interese, který je tedy i základem našeho abstrahování, je velice důležitý při chápání, co je tělo a tělesnost.

Podle Huserla máme každý tok cogitationes, tj. ten tok obsahů našeho vědomí, který si můžeme představit jako řeku. To, co vidíme nahoře, to, co plave na té řece nahoře, to je přesně to, čemu se říká urimpresie. To, co je naprosto zřejmé, co je vidět, o čem se nepochybuje, co je základem jistoty. Ale v té řece jsou různé vrstvy té vody, které nejsou vidět na první pohled a to jsou právě ty noeze, které v sobě neseme před-stanovené, to vlastní noema.

5.2. Kritika v Patočkově díle Kritiky

Patočka ve svých Kritikách Huserla, ve svém Přirozeném světě o filosofickém problému píše, že v tomto toku cogitationes můžeme rozlišit 4 vrstvy fenoménů:

1. vrstva: reálně imanentní – tyto fenomény jsou ty, které máme ve svém vědomí jako jasné kusy v přítomnosti, teď. To, co máme ve své hlavě teď, ten kus, který plave na té řece (imanence - to, co je uvnitř) přicházejí z těch retencí po vykrytí toho, co bylo shodného, tak tyto fenomény patří do 2. vrstvy, (reelní= solidní, spolehlivý, řádný, poctivý)
2. vrstva: reálně transcendentní, to je to, co přitáhneme z retencí, to, co přitáhneme z paměti, to, co máme v paměti
3. vrstva: reálně transcendentní – sem patří fenomény, které se vztahují k reálnému světu. To jsou všechny věci, které patří do tzv. objektivní reality a kterým věříme, že platí stejně pro nás pro všechny. Může to být ona láhev i mé vlastní tělo, které

- může být pro mne součástí objektivního světa.
4. vrstva: reálně imanentní, také se vztahuje k reálnému světu, patří do ní fenomény, které jsou vždy imanentní, ale se kterými člověk zachází jakoby to byly věci reálného světa. Např. v psychologii, mluvíme-li o paměti, pak o ní mluvíme jako o věci, jako by to byla věc reálného světa kolem nás.

Podle Husserla a Patočky je reálně imanentní fenomén něco, co je součástí našeho vnitřního světa a s čím zacházíme jakožto s věcí, která patří do objektivní reality. Např. láska – s pojmem láska zacházíme stejně jako s pojmem strom. Když se niterné pojmy užívají fyzikálním způsobem. Tato vrstva – reálně imanentní je ta nejhůře pochopitelná. Je součástí toho, že Husserl byl velmi kritický vůči tzv. psychologii, která chtěla vykládat duši jako celek, složený z atomů počítků. Počítky byly atomy, které se spojily a vznikl vjem, z vjemu představa, z představy pojmy, atd. Husserl velmi kritizoval psychologii berlínské školy z konce minulého století, kam patřil Mascot, Pichner, a tito lidé si představovali duši jako něco, co je rozprostrané, má v sobě zásuvky, v jednom je paměť, ve druhém je rozum, v dalším emoce a přesně toto neměl Husserl rád a ve své *Psychologische fenomenologie* (do češtiny nebylo přeloženo), toto velmi kritizuje. Přesně tento kritický pohled je obsahem celé této knihy. Vlastě kritikou materialistického pohledu na duši dochází Husserl k vrstvě reálně imanentní.

Husserl nikdy netvrdil, že se rodíme jako tabula rasa. Ví, že máme vnímání vnitřní i vnější. On se jen snažil vysvětlit, jak prochází to vnitřní vnímání času po změněném pohledu, kdy vyloučí všechny předsudky. Vnitřní čas popisuje na vnímání melodie. Když vnímáme melodii, tak vnímáme jednotlivé tóny, ale přesto slyšíme celek. Celek melodie si retendujeme. Každý nově přicházející tón musí spadnout do té retence, ale zůstává podržen, jakoby aprezentován (tj. zpřítomněn) při tom, když slyšíme další tón. A proto vzniká v našem vědomí ten vjem melodie. V našem vědomí vzniká spousta takových podobných fenoménů celkovostního typu jako je melodie. Např. krása, spravedlnost, dobro, pravda. Spousta dalších pojmů, na které nemůžeme ukázat, ale kterým rozumíme, které vznikají tím, jak se z jáství stává osobnost, persona, schopná vnímat konstituty takového vysokého stupně abstrakce. Ne všechno musí nebo může přijít z vnějšího světa. Tak to u Husserla není. On to neví, jak to je.

Z hlediska fenomenologického je naše vědomí plné fenoménů, obsahů, které patří do těchto 4 vrstev. Dvě jsou objektivní svět a dvě jsou vnitřní svět (vně-transcendence, uvnitř-imanace).

Tělesné schéma je tedy souhrnem všech retencí a protencí. Výchova těla, kultivace tělesné zkušenosti, by se měla dít od útlého dětského věku.

Husserl říká: V každé přítomné chvíli je v našem vědomí pouze jediná protence a pouze jediná retence a tato retence jediná poukazuje ke všem ostatním dalším retencím. Naše časové prožívání se nemůže zaměřit jen na přítomnost, vždy je s námi i retence. 4 roky tréninku gymnastky se pak musí zkoncentrovat do 2 minut závodní sestavy, je to velmi těžké, nese to obrovské riziko, neboť tato mohutná koncentrace je u žen velmi těžká. Časové vědomí je dobře pochopeno u žen buddhistických mistrů, když učí své adepty střilet z luku. Dva roky si nesáhnou na luk a šíp. Oni se nejprve učí koncentraci mysli, aby se dokázali koncentrovat a minimalizovali vlivy retencionální i protencionální. Teprve po dvou letech velice tvrdého studia koncentrace může nastat to, co se v evropském měřítku dělá běžně, tj. od prvního dne se střelí. Koncentrace mysli je nesmírně těžká i proto, protože ono to v nás myslí aniž by to mohlo naše já řídit. Ono to v nás nějak myslí samo. Ty noeeze v nás tečou samy.

5.3. Stanoviska Heideggera, Spinozy, Freuda, Herakleita, Descarta, Parmenidase, karteziánů, Pontila, Gadamera, Platóna

Heidegger byl ke konci života tázán, proč tu filosofii už nenechá, proč se neusadí, když má proti sobě tolik nepřátel. On říkal, já bych toho chtěl nechat a žít ve svém Schwarzwaldu, ale ono to ve mně myslí samo. Ty noeeze v nás tečou, samo to v nás myslí. Řídit to je velmi těžké, proto ta výchova ve východních filosofijích, zaměřená na:

1. koncentraci

2. meditaci
3. kontemplaci (pozorování, zření, rozjímání)

Koncentrovat mysl na něco, co vůbec není logické, je nesmírně těžké. Zen budhisti (Japonsko) se učí koncentrovat na naprosto nesmyslné věci a aktivity. Např. adept je zavřen s živou husou a láhví s úzkým hrdlem v tmavé místnosti a má se koncentrovat na úkol, jak tu živou husu do té láhve dostat. Není to možné, to vědí všichni. Ale je potřeba, aby se na to adept soustředil, koncentrovat se na to, co má dělat a co ne. To, že tomu nevěří, to už je jiná věc.

Vyzout se z noezí, které nám diktují, co máme dělat a co ne, vycouvat a koncentrovat se na to, co máme dělat, je to velmi těžké.

Vidíme tělo, předmět, vidíme soma, vidíme sarx, ale péxis už není tak vidět, protože se nedá měřit. Evropské myšlení je more geometrico, tj. myšlení, které chce všechno změřit. Změřit se dá pouze to, co má tvar, a tvar je to, co je jasné a ohraničené, tj. descartovské clare et distincte. Pokud to nemá tvar, tak se stane podezřelou a u mnohých vědců tato věc prostě není, je to spekulace, nesmysl, nevědecké, atd. Noeze si můžete představit také jako kontexty a noemata jako texty.

Co je textem, vzhází ze svého pozadí, ze svého kontextu. Pochopit texty můžeme díky kontextům. Uvidět tvar můžeme jen díky pozadí, které ten tvar vpustí do platnosti tvaru. To, čemu říkáme kontexty, tomu říkáme pozadí, to je to, co jsou celky, které nemají okraje – margo, to jsou ty noeze. Ty noeze se nedají změřit. Proto jsou většinou pokládány za čiré výmysly. Přitom ty kontexty z našeho běžného života jsou velmi důležité, všichni o nich víme. Ty kontexty, celky, pozadí, noeze známe také pod názvem naladění.

Heidegger mluví o Stimmung (der Stimm = hlas). Naladění se na hlas. Chceme-li otevřít myšlení druhého pro jistou noezi, musíme jej pro to naladit. Hrajeme na toho druhého jako na kytaru, velice jemně, pomalu, něžně vyladíme jeho myšlení na kontexty, ve kterých může pochopit to, co mu chceme říci. Jedním z příkladů naladění je např. tzv. fenomén druhé míle z Matoušova evangelia. Elenchos – vyprázdnění ze starých jistot, tzv. vyprázdnění noetických platností.

Za starého Jeruzaléma platilo, že římský voják měl nárok, aby mu Žid nesl jeho zbroj jednu míli za město. Na to byl zákon. A tak musí Žid vzít meč a štít a nést toto těžké břímě 1 míli za město. Tam má vše položit a odejít. Ale Žid nese břemeno dál. Římský voják využívá své noeze, vyplývající ze zkušenosti: „To je asi proto, že ten Žid neví, že je za hranicí té 1 míle“. Myslí si, že Žid je hloupý. Mluví s ním a zjišťuje, že není hloupý, znejistí. Nabídne se mu další noeze: „Ten Žid mě chce asi zabít a vzít si moji zbroj“. Za skálou, ke které přicházejí, by mohl Žid vojáka zabít, ale on nic takového neudělá. A tak se najednou ta stará jistota v mysli toho římského vojáka začne hroutit. Ta fáze rozleptávání je dlouhá, až po dlouhém čase, říká se „ve druhé míli“, ten Žid tu zbroj položí na zem, řekne nashledanou, otočí se a odchází. Ten římský voják stojí a nerozumí – thaumá (údiv). Stará jistota byla silně nabourána. Od této chvíle římský voják ví, že je možné být i dobrým člověkem, aniž bych za to něco dostal. Římský voják to prožil evidentně, tělesně i duchovně. To je nabouraná stará noeze.

Nabourání starých noezí je velice těžké. Je těžké někoho odvykat zlovykům. Proč? Protože zvyk je typika, která vzniká z podrobností a stejností mnoha retencí, ta typika se osamostatnila a získala vlastnost, která se protenduje a která je trvalou součástí lidského života. Je proto tak nepravděpodobné odnaučit člověka od drog, pokud už je navyklý. Aby tyto noeze opustil, říkají a tvrdí někteří, musí být ta stará noeza nahrazena jinou, novou a silnější noezi.

Toto tvrdí od počátku filosof Spinóza, který ve své Apice píše, že afekt může být odstraněn jenom afektem jiným a silnějším než byl ten původní. Odnaučit alkoholika apetenci k alkoholu půjde v tomto případě jenom tak, že mu dáte apetenci novou, která mu nebude škodit a která bude silnější než ta původní. To je obrovský teoretický důsledek, velice důležitý důsledek toho učení o husserlovské intencionalitě.

Která retence je při psychoanalýze vládnoucí? Freud a jeho popis ego a superego se velice v jistém pohledu podobá té Huserlově retenci, urimpresi a protenci. V psychoanalýze je vlastním účelem to, aby se otevřely adeptovy vlastní noeze, takže i ten psychoanalytik by měl naladit toho svého klienta tak, aby se jemu zjevily jeho vlastní noeze. Je to ale velmi obtížné.

Každé slovo má spoustu asociativních souvislostí, které otevírají zase jiné noeze. Je to velmi obtížné! Takže úkolem psychoanalytika by mělo být naladit klienta k tomu, aby se vybavily jeho noeze. V psychoanalýze je jeden moment-jde o to, aby se ten klient podíval na svoji noezi, dostal ji do distance, aby se na ni podíval jako na něco cizího a když to uvidí jako něco cizího, tak se toho už přestane bát.

Vnímání vůbec není tak jednoduché. Vnímání i duševní život fenomenologicky nahlédnutý je opravdu složitý. Vždy, když něco vidíme, tak je tam i kus něčeho, co tam vůbec není, protože to, co tam ten člověk vidí, to právě přišlo ze sféry reálně transcendentní, tj. z té minulosti, která se do toho protenduje. Každý vjem je naprosto originální.

Generální teze světa je prvek víry. Všichni věříme v generální tezi světa. Všichni věříme, že tohle všechno kolem nás, je svět. Ta generální teze světa je to, na čem spočívá ta obrovská stavba celé vědy, které říkáme more geometrico. Přitom generální teze světa je prvek víry. Svět, na ten si nesáhneme. Když sáhneme na tuto desku, to není svět, to je deska. Kde je svět hmatatelný? Kde ho mohu smyslově verifikovat? Ochutnat? Vidět? Slyšet? Vůbec nikde. A přitom všichni v to tak věříme, že těžko by nám někdo mohl noezi, že je to jenom iluze, že je to fantazie vnutit. Čili ten náš tok cogitatione, ta řeka v nás, co teče, ta je plná záhad, to duševní, ta duše. Starý Hérakleitos říká, že duše je nekonečná, nikdy nenajdeme její dno. Duši bychom nikdy nemohli projít, je nekonečná. I proto není možné z ní udělat bednu se šuplaty. Naše vědomí je koextenzivní jako špička nože. Všechny mohutnosti duševní se navzájem prolínají. Proto je to třeba v hinduismu řeka, symbol duše, protéká celým vesmírem - Ganga.

Tělo je veliký problém, co se týče myšlení o něm. Descartes říkal – tělo nás klame, protože nám je dáno zprostředkovaně, prostřednictvím počítků. A ty počítky nás dovedou oklamat, jako to bylo u Descartova přítele, který jako voják přišel o nohu a velice často sděloval Descartovy, že ho svrbí pata, kterou už 5 let nemá. To byl tehdy základ pro Descartovo pozdější tvrzení, že tělo nám není dáno bezprostředně, ale skrz počítky a počítky je něco, na co se nemůžeme na 100% spolehnout. Ty vjemy nás nemohou uspokojit. Hůl, která je z poloviny ve vodě a z poloviny nad vodou, zdá se býti nalomenou. Když spadne měřice prosa, je slyšet zvuk, když spadne jedno proso, není slyšet nic. Už starý Parmenidés říkal, jak je to možné, že není slyšet žádný zvuk, když spadne jedno proso a přišel na to, že pravděpodobně ten zvuk není slyšet proto, že naše uši nedokážou ten zvuk zachytit. Proto je tělo takový problém na myšlení.^{44, 45}

Lehčí je myslit duši. Proto Descartes začíná tím známým: Cogito, ergo sum. Pochybuji (nebo myslím), tedy jsem. To myšlení je něco, co je bezprostředně námi samými a my o něm máme apodiktickou evidenci, to je tu nejvyšší jistotu.

Tělo je problém. Heidegger byl jednou osočen, proč nenapsal o těle a filosofii těla ve svém díle *Zeit und Sein* alespoň pár řádek. Heidegger odpovídá stejně jako Descartes: tělo je zprostředkované. Proto je problém léčení a proto je problémem především u nás.

My se díváme z filosofického hlediska na tělo ze tří pohledů:

1. tělo soma, to tělo, které je fyzické, končí naší kůží, je typické tím, že vypovídá o tvaru. Tvar našeho těla-somatotyp, to, co známe podle různých hledisek je problémem. Pro lidi je tím jediným tělem, které jsou schopni oni uznávat.
2. tělo sarx, latinsky-odpovídá řeckému sarko. Znamená to tělo, které je pod kůží. Obě tato těla jsou předmětná, my říkáme karteziánská. 1596-1650 francouzský filosof Descartes ve své podstatě zakládá svým myšlením novověkou vědeckost. To, co platí dodnes, toho je vinen Descartes. Descartes byl přesvědčen, že předmětem seriózní vědy se může stát jen to, co je clare et distincte, jasné a ohraničené. Je to vždy to, co je před námi, je vrženo před nás, je vhozeno před nás a z toho pramení požadavek, že pouze to, co je objektivní, může být předmětem vědy. Ve vývoji myšlení o těle v medicíně, v tělesné výchově se tato dvě objektivní těla soma a sarx pokládají za naprosto jediná.
3. K těmto dvěma výměrům těla musíme přidat ještě tělo třetí a toto tělo je tělo péxis, tělo

44 Hogenová Anna, Areté, strana 15-17

45 Hogenová Anna, Pohyb a tělo, strana 49-96

oduševnělé, v němž duševní obsah vytváří výraz –mimika, pohyby, tvar obličeje. Toto tělo péxis končí lidskou smrtí. Kdo viděl mrtvé tělo, byl zaražen věcností toho těla. Zbude jen soma a sarx. Chybí péxis. Tělo ve smyslu péxis není, podle našeho názoru, dostatečně využíváno pro terapii. Péxis –řecký původ slova je pér - oheň, byl starými Řeky pochopen jako duše. Duše byla ohňová, byla nejrychlejší, co se týče pohybu, sestávala se z trojúhelníků, které měly nejostřejší vrcholy, oheň proniká vším. Tělo péxis je také tělo, kterému říkáme subjektivní. Soma a sarx jsou těla objektivní.

Karteziánský přístup k tělu popisuje objekt těla. Popisuje části těla, popisuje vztahy mezi těmito částmi, popisuje funkce těla, fyziologii, anatomii. Je mnoho přírodovědných oborů, které jsou saturovány v tom pohledu na tělo jakožto soma a sarx. Ty hovoří o významech, které jsou obsažené v našem těle. Mluvíme o významech implikátních a explikátních. Plika, v řečtině závin, zavinutost. V té plíce hledáme, co je zavinuto. V tom závinu je schované, co je podstatné. Explikátní významy se dají rozvinout do extenze a my můžeme vidět to, co bylo zavinuté, schované v tom závinu, v tom významu. Tento význam má tvar, je clare et distinkte, je objektivní, karteziánský, jasný a ohraničený, matematizovatelný, můžeme jej pochopit more geometrico, což je jeden ze základních způsobů vědeckého myšlení Descarta až po dnešek a my říkáme těmto tvarům sarience. Tvary, které vznikají rozplíkováním, rozvinutím explikátního významu se nazývají sarience. To je to, co je možné zachytit smyslově zachytit, verifikovat, ale i klasifikovat, to je to, co je na tom těle v podstatě jednoduché. To jsou tedy ty explikátní významy.

Ale tělo lidské má ještě i implikátní významy. To jsou takové, kdy plika nejde rozvinout a zůstává vždy zavinuta. Ten význam, který je vždy zavinutý, je vždy skryt v tom závinu, nelze spatřit očima, nelze smyslově verifikovat, nelze ho matematicky vyjádřit. Nelze jej vědecky objektivně a jasně zachytit. Tato část těla je přesně to, co vás bude zajímat. Implikátní výrazy mají v sobě podstaty, kterým říkáme pregnance. Pregnance znamená početí, zrození, narození. Tyto pregnance se musí v těle vždy jakoby znovu narodit. Nedají se vyrábět. Když se budete v tanečních učít tanec slovy, tak se ho nikdy nenaučíte. Kroky jdou jednotlivě popsat, jdou jednotlivě i naučit, ale stále to ještě není ten tanec, musí se to napojit, jakoby pokaždé znovu originálně zrodit. To je to, co se nedá vyslovit, je to nevyslovitelné, je to nepředatelné, nedá se to matematicky fixovat a předat. A právě v této oblasti tzv. implikátních významů v těle se nám otvírá taková část poznání našeho těla, kde hlavní roli má vcítění a intuice. Zde se žádnou vědeckou verifikovatelnou metodologií adept nic nenaučí. Tady jde o něco jiného. Jedním ze základních implikátních významů v těle je myšlenka.

Merleau Ponty, francouzský filosof, fenomenolog, je autorem názvu tělesné nebo tělové schéma T.S.- 1. aproximace.^{46, 47}

TS je implikátní význam v lidském těle. Jak ryba pozná, že její přirozené prostředí je voda? Jedině tehdy, když je na suchu. Jinak ne. O tom, že TS v nás „koluje“, o tom se přesvědčíme jenom tehdy, když se funkce TS poruší. TS je tak blízko nás, že jej nemůžeme spatřit jako předmět, nemůžeme jej pochopit matematicky a pracovat s ní jako s ostatními částmi těla. TS je fenomén, jev. Jeho funkce je pochopena jako to, co propojuje v jednom časovém okamžiku myšlení a motoriku. Toto propojení není sukcesivní, tj. nejdříve myšlení a pak motorika, ta propojenost má charakter simultánní. Najednou. TS v nás funguje jako pozadí, z nějž vystupují velmi složité pohybové figury, vznikající jako propojení myšlení a motoriky, ale propojenost není skládkou. Není adicí, je něčím, co se děje simultánně. Nejlepším příkladem je vzpomínka na to, když jsme se učili lyžovat nebo jezdit na kole. Někdo nám řekl, co máme dělat levou HK, co pravou HK, co levou DK a co pravou DK, kde má být těžiště, kde má být spojnice úhlu nohou od lyží, atd. A postavili nás do stopy a my jsme měli jet. Všichni jsme měli zpočátku jet jen pass gang, a všichni se strašně smáli, protože najednou

46 Hogenová Anna, Areté, strana 35-36

47 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 170-174

jsme nebyli schopni na těch lyžích ani chodit. Dopředu šla zároveň pravá DK i HK a podobně, jako kdybychom ani neuměli chodit. To samé v tanečních, když nás pilovali ty různé kroky a pak se kroky spojovaly a pak přišla hudba, atd. Ta spousta toho pohybu, co máme udělat různými částmi těla, když je máme najednou, v jednom okamžiku dát dohromady, ta figura se má narodit v jednom okamžiku z těla ven, tak z toho je zděšen i nositel toho pohybu. To tělo, jako by se člověku v tu chvíli vysmívalo.

Mozek je zapnutý, ale je to příliš rychlé, mozek to nestačí kontrolovat. Myšlení samovyvstávání figury z pozadí, kterému se říká TS. Svobodné napodobování v začátcích lyžování je asi lepší. Tělo to musí poznat jinak než rozumem. Tělo to musí poznat tak, že je to v tom těle zabudované, to třetí tělo, které se jmenuje péxis.

Dojde tam k jakémusi porušení toho, co se má vždycky znova narodit. To je ta pregnancy. Většina teoretiků těla však všechny tyto pohyby chápe jakožto složeniny z jednotlivých částí. Např., dostaneme-li teoretické základy sjezdového lyžování, na svahu je nám k ničemu. Velmi důležité je nemít strach. Tělo s myšlením musí hrát v jednom narození. Důležité je vyladit TS (tělové schéma). U lidí citlivějších se však TS ladí velmi těžko.

Merleau Ponty přišel k TS přes fenomenologii vnímání. Velice dlouho studoval impresionistu Cesana, který míval často pocit, že musí slézt Horu sv. Viktora, aby ji pak mohl namalovat. Namaloval ji mnohokrát. A ti jeho známí říkali, že se tam může jednou cestou dostat pohodlně, ale on ji chtěl pokaždé znova prožít tělesně, cítit ji ve svém těle. Měl jí vždycky po tom slezení plné tělo, říkal. Ta hora ho stále vyzývala. Ona byla stálou výzvou ve smyslu pregnancy. On tu horu vždycky rodil znovu. A právě na tomto příkladě uvažoval Ponty o tom, že zde jde o něco, co je daleko hlubší, než se na první pohled zdá. Ponty také o sobě tvrdil, že když na jaře odchází do přírody, že cítí, že má oči po celém těle. Že slyší barvy a vidí zvuky a teď se to do sebe všechno plete. TS vyladuje lidskou bytost tak, že myšlení, city a to motorické vystřeluje z těla ven a to je tou pregnancy, to je vlastně vždy novým zrozením. Propojenost těla a myšlení s vůlí a city, to je to nejtěžší. Tam se v podstatě ti vědci spolu stále hádají. Ti karteziáni tvrdí, že to je propojenost sukcesivní a fenomenologové ukazují na to, že toto nebude pravděpodobně vždycky platit, např. v pojetí TS se objevuje propojení myšlení a motoriky, která vzniká naráz jakožto vystoupení figury pohybu z pozadí, přičemž pozadím je TS (tělové schéma).

Descartes – clare et distincte, ale to jasné a ohraničené musí vystupovat z nějakého pozadí, které je tak laskavé, že ten tvar, kterému také říkáme peras nebo forma, že ten tvar vůbec vystoupí do zjevu, tj. do svého tvaru. Podle D. bylo nutné to pozadí, které vpustilo věc do tvaru, do zjevu. Pro karteziánské myslitele ovšem to pozadí není clare et distincte a proto není vnímatelné, a proto pro ně neexistuje. Tímto pozadím v těle je podle Merleau Pontyho TS. Ta dialektika pozadí a tvaru je základní figura myšlení ve fenomenologii. Protože fenomén je jev, od řeckého slova fós- světlo a každý fenomén se jeví ve světle v běžné zkušenosti a my vnímáme moc dobře, že světlo není vnímáno. My říkáme, že pozadí je vždy v inaktualitě. Tj. není vnímáno jako něco jsoucího a podstatného. V aktualitě je pouze jev, protože ten je clare et distincte. Je jasný a ohraničený a dá se matematizovat. Toto pozadí v těle, které není možné myšlením more geometrico zachytit, je právě to TS. To TS vyladuje lidské myšlení a motoriku. Ve fenomenologii vnímání Ponty píše, že mnoho chorob, které se objevují v psychiatrii, je možné hypoteticky pochopit jako důsledky špatně fungujícího TS. Hovoří tam např. o chorobě, kterou nazývá krejčovská nemoc a která vzniká u lidí po velikých automobilových neštěstích. Když se takovému člověku zavážou oči, a pak ho špendlíkem pícháme do zad, tak ti lidé cítí tu bolest, ale neřeknou, kde ji cítí. Chybí jim topologie toho těla, chybí jim TS toho celku těla. P. spolupracoval s Goldsteinem a jinými, všichni se přiklánějí k tomu, že zde lze hovořit o rozbitém TS. Tento člověk ale, když tělo rozpohybuje, tak přesně najde místo, kde cítil bolest.

Tzv. pohyb a vnímání jsou něčím, co je základem lidského vztahu ke světu, podle Pontyho. K TS a k jeho problémům pak Ponty přičítá i nemoci jako afázie, apraxie, agnózie, mentální anorexie, to vše je podle Pontyho vinou porušeného TS. Je přesvědčen, že dívky s mentální anorexií ve skutečnosti své tělo hluboce nenávidí. Ale tak hluboce, že se jedná o něco mnohem horšího, než se na první pohled jeví. To TS musíme pochopit jako pozadí, jako celek, tento celek nemá margo, jindy mu říkáme horizont, nebo kontext.

V celé fenomenologii hrají velkou úlohu celky bez marga, kontexty, pozadí a horizonty. Protože právě tyto „cobity“ nejsou smyslově zachytitelné a verifikovatelné. Z hlediska Hanse Gadamera a jeho hermeneutiky je třeba rozlišit mezi věděním a rozuměním. Věděním je v této souvislosti pouze věděním toho, co je clare et distinkte, toho, co má tvar a rozumění, v této souvislosti, je nejenom toto věděním, ale je to také pochopení, z kterého tvar, jakožto tvar, se konstituoval. Ve filosofii těla jsou důležitější kontexty, pozadí, celky, horizonty, než to, co nás učí v anatomii, fyziologii a ostatních přírodních vědách, které jsou základem medicíny, ke kontextům, celkům, pozadím se dostáváme pouze, když ty celky, pozadí a horizonty se rodí. To je tehdy, když vznikají a zanikají (z Gadamerových myšlenek a Patočkových.)⁴⁸

K těm celkům, pozadím a kontextům se dostáváme tázáním. Tázání je zbožností myšlení. Důležité jsou otázky. Ty, které patří k tělu, jsou ty, jejichž odpovědí je pohyb. Např., když stoupal Cesane na Horu sv. Viktora, tak my říkáme, vstoupil do tělesného dialogu s tou horou, že ta hora mu klade otázky. Když prodléváme v napětí těch otázek, snažíme se nalézt řešení, tak v tomto napětí se konstituují, jakožto pregnance ona pozadí, celky, horizonty, to, co není karteziánským způsobem nalezitelné a uchopitelné. Tázání, které má podobu tělesnou, je tedy cesta, jak se dostat k TS. Rozumění je ve fenomenologické filosofii to základní. Nám nestačí pouze vědět. Ve fenomenologii jde o to porozumět předmětu, o kterém je řeč. Základem této metody je tvrzení, že vše, co je pro nás problémem myšlení, musí být nazíráno jako odpověď. Jinými slovy – pro člověka, který chce rozumět tomuto světu musí všechno kolem něj získat statut odpovědi. Odpovědi jsou dány před otázkami.

Porozumět situaci týraného a zneužívaného dítěte nebo tělesně postiženého člověka neznamená přesně vědět, co se tam děje v této chvíli nebo včera, ale to, co se tam děje, je už odpovědí na něco, co je skryto. To, co je skryto, to jsou podstatné otázky, které jsou klíčem k porozumění situace v té rodině.

My bereme svět jako odpovědi, na které tvoříme otázky. Nalezením těch otázek jsme se dostali k tomu pozadí, z něhož to, co už známe jako odpovědi, bylo konstituováno. Znamená to, že jestliže vzdělání bude chápáno jenom jako přenos pouhých informací, tak ve skutečnosti takové vzdělání povede k mnohovědění-polymathii, tj. k hýbris, a mnohovědění musíme hasití více než požár, toho se bál již Hérakleitos.

Hybris je pýcha na to, co všechno dokáže člověk udržeti ve své paměti. Ve filosofii bude vždy důležitější rozumění než věděním. Můžete přesně vědět, z kolika genů se skládá lidské tělo, z kolika chemických prvků, můžete popsat celou anatomii, funkce, matematické parametry, můžete je jmenovat řecky, latinsky, ale stejně nedojdete k tomu, co je základní k rozumění. Věděním o těle je pro nás málo. Rozumění je proto roz-umění, že vlastně dochází k té podvojnosti pozadí a tvaru, který z toho pozadí vyvstává ve formě pregnance. Proto mluvíme o TS, které se pojí k tělu ve smyslu péxis.

Velice často se mluví o těle objektivním a subjektivním. Nebo o *fenoménu*: Jsem tělem a Mám tělo. Jsem-li tělem a skrz toto tělo existuji, realizuji svůj život, tak tento fenomén je přesně tím, kde je TS (tělové schéma). To jsou ty implikátní významy těla, kterým rozumět znamená ovládat řeč těla.

K tomu rozumění a věděním: Někdy se stává, že jsou naši mladí vědečtí adepti přivedeni do posluchárny, kde se jim vykládají metody, které budou brzy používat ve své vědecké práci. Ty metody musejí vycházet z věci samé. Podle nás platí jeden imperativ: *Zu dem Sachen selbst!* (Heidegger), protože jestliže budeme mít mladé vědecké adepty vychované používáním metod, které jsou zaručené, jediné vědecké, tak právě ty metody jim znemožní tázání se jiným způsobem. Vhodná je metafora: Chceme-li odemknout zamčené dveře, musíme ten klíč udělat podle toho zámku, ne zámek podle klíče. To také je, že nemůžeme k zámku přijít s klíčem, který jsme již předem dostali a teď odemykej. Tedy, chce-li poznat a porozumět tělesnému tělu, musíme vycházet z něho samého. Ve fenomenologickém pojetí těla je důležitější tělo péxis než soma a sarx.

Nejtypičtější příklad pro používání TS je naše řeč. Je-li TS (tělové schéma) porušeno, odrazí se to i na řeči.

RESUMÉ

1. soma, sarx – jsem tělo
2. péxis – mám tělo
3. tělesné schéma jakožto implikátní význam vedle těch, které jsou explikátní, karteziánské, předmětné a měřitelné
4. problematika pozadí a figury, která je základní promyšlení tělesné problematiky z fenomenologického hlediska, rozdíl mezi věděním a rozuměním

STARŠÍ POHLEDY NA TĚLO ⁴⁹

U většiny národů bylo tělo chápáno jako malý kosmos a velký kosmos nebo jako malý Adam a velký Adam. Gnoti se autó! Myšleno jako v hermeneutické filosofii. Poznáním vlastního těla poznáváme i další části tohoto světa. Co je nahoře, je i dole. Tato přesvědčení byla a dodneška jsou velmi silná v některých pohledech na filosofii těla, jako např. i v 10 kabalistických zefirách, která má velkého Adama a každý z nás je malý Adam.

Tělo v sobě má spoustu nezodpovězených otázek. Tělo vyzývá, otázky jsou zastřeny, máme v sobě protence, skrz které tělo vnímáme jako samozřejmost. My se potřebujeme dostat k věci samé a k tomu je právě onen fenomenologický přístup, který člověka nesmírně osvobozuje, který mu dává možnost podívat se na tělo jakoby poprvé, tj. když provedeme transcendentální epoché (trancendentální-apriorní, epoché = zřeknout se úsudku). Umět se osvobodit od předsudků, o kterých někdy ani nevíme, že nás určují a že prostřednictvím nich chápeme tento svět.

TS hraje pravděpodobně souvislost také i s frigiditou, protože žena dostane do svého TS retence, to jsou zadržené zkušenosti v tělesné paměti. To TS v sobě podle Pontyho obsahuje stopy po všech minulých tělesných zkušenostech, ale ne jako skládanku, adice, ale jako tzv. intencionální oblouk mezi retencemi a protencemi. Retence jsou všechny obsahy našeho vědomí, které spadnou do paměti. Zůstávají v té paměti zadrženy, to je retinují se v ní. Ta tělesná paměť, která zůstává v naší paměti nelátkově působí tak, že pokud právě teď prožíváme urimpresi a urimprese je originální vnímání, tak ta urimprese spolu s těmi retencemi vytváří očekávání do budoucnosti, kterým říkáme protence. Tyto protence jsou pravděpodobně i vysvětlením frigidity.

Tělesná paměť také dlouho nebyla brána vážně. Když jedete autem a uděláte nějaký „průšvih“, také se zpotíte až za pěknou chvíli, až vám to „dojde“. Člověk po autohavárii nechce jezdit už vůbec, aby se to nezretendovalo. Retence mají svoji podstatnou úlohu, ale je možné také je chápat freudovsky a různým jiným způsobem. Retence, urimprese a protence se pojí k intencionalitě, je to základní vlastnost našeho vědomí. Je to v podstatě struktura, kterou nám podává Edmund Husserl ve svých přednáškách k vnitřnímu vnímání času.

Čas se stává v té terminologii takovým klíčem k pochopení těla. Zatímco karteziánský vztah k tělu se vždycky soustředil na skládačku a na sukcesivitu, tak fenomenologie vidí tělo v té pregnanci, kdy z toho těla rodí nějaká velice složitá pohybová figura, která je výsledkem motoriky i myšlení najednou.

Tělo musíme vylad'ovat. Základem mnoha poruch nebo nesnází je rozbití harmonie, která tvoří základ lidského zdraví. Zdraví je izonomia, kdy orgán v těle poslouchá jeden zákon. Toto vyladění, ta harmonie, kterou kdysi staří řečtí filosofové nazvali areté, tak to je podle nás základem přístupu k TS. Pacient se musí vylad'ovat jako lyra.

Právě v sexu by mělo být toto vylad'ování to základní. Ty způsoby vylad'ování se samozřejmě různí.

Největší problém, bohužel, byl, že ten Descartes na to naše tělo pohlížel úplně

jinak. On mezi tělo a duši dal absolutní protiklad a tak tento předsudek je stále ve všech nás. Všichni jsme tak byli vychováni. To si ani neuvědomujeme. Tento psychofyzický dualismus je třeba překonat, vědomě překonávat. Čili se ladit. Existuje mnoho psychoterapeutů a fyzioterapeutů, kteří právě s TS u svých pacientů umí pracovat. Je i mnoho fyzioterapeutů, kteří o TS v životě neslyšeli a přesto s TS pracují. Ze své praxe vycítili, co člověk a jeho tělo potřebují, cítí to. Mají pro to jiné názvy, ale pracují s tím. Dostávají se do kontaktu s tělem, učí prožívat tělo jiné a dokáží prožívat i své tělo. Taková niterná a velmi hluboká zkušenost s lidským tělem nachází TS sama. Prožívání těla v nich je fantastické.

Jak se může člověk vyladovat tak, aby TS bylo tím pozadím, z kterého vycházejí přirozeně a jemně figury pohybu, o které jde? Velmi špatně dělá strach. Laskavost v první řadě, nehraná opravdová laskavost. Je to stejné v tělocvičně, v sexu, v tanečních, na fyzioterapii. Je nutná laskavost. U pacientů – laskavost, otevřenost naše, která bude otvírat pacienta. To je něco, co se nedá přesně vydobýt z každého fyzioterapeuta, metodologicky přesně. Je třeba vhléd. Ten vhléd musí být na prvním místě. To je to, čemu říkáme alethea, neskrytost. Vhléd je něco, co se nedá vynutit vůlí, co se nedá vyrobít předepsaným postupem těch fyzioterapeutů, ale je to něco, čemu se musí ten fyzioterapeut sám otevřít skrz rozumění, aby mohl otvírat druhé. Bude-li pacient prožívání svého těla brát vážně, absolutně svobodně, tak terapeut udělá obrovskou práci. Mnoho potíží a problémů má člověk právě proto, že nedokáže prožívat svoje tělo. Že sám sobě velice překáží. Tělesné je opravdu tvrdý oříšek.

Důležité je ovšem, kdo vyladuje. Rozhodně to nemůže být někdo, kdo sám není vyladěn na správný souzvukový akord. Může snad vyladit nástroj člověk zlý nebo neharmonický?

To rozhodně ne. Jen dirigent, koncertní mistr, zaznamená každou disharmonii. Mistry libozvukových melodií musí být ty vědní obory, které umí vyladovat -vychovávat- k tónům posvěceným dokonalostí a věcnou trvanlivostí.

Lze mluvit i s vlastním tělem. Poslouchat své tělo. Také podle Kanta, ve smyslu jeho kategorického imperativu, lze tělo pěstovat. Kant říká, že každý člověk je účelem a ne prostředkem, člověk se nemůže stát prostředkem na nějaké účely. Totéž platí pro naše tělo. Naše vlastní tělo je účelem, není prostředkem našich tužeb. Každé tělo má důstojnost, má absolutní hodnotu. Tvar není tím, co zakládá důstojnost těla, důstojnost těla zakládá to, že nese nás samé a my jen skrz toto tělo můžeme v tomto světě pobývat. Naše tělo je krásné, každé tělo má absolutní hodnotu, každé tělo je důstojné, každé tělo je tím malým vesmírem, tím malým Adamem. Pacient by měl z našeho chování pocítit, že jeho tělo je důstojné a krásné.

Dnešnímu člověku je třeba dávat odvalu prožívat vlastní přítomnost jako něco, co se už nikdy nebude opakovat. Je jedno, jestli umíráme 20letí nebo staří, každý tím ztrácíme přítomnost, ztrácíme všichni to samé. Přítomnost má nejvyšší hodnotu. Současný člověk o ni přichází, aniž si to uvědomuje. Schází nám prožívání přítomnosti, ani si k přítomnosti neklademe otázky, jen k budoucnosti.^{50, 51}

Lidé neumějí prožívat teď, protože jsou stále nastaveni na to, co přijde v budoucnosti. Zdá se jim, že to co přijde, je důležitější než to, co právě teď prožívají. V tom jsou ty největší existencionální problémy dnešní doby. Nedokážeme si vážit ničeho, kromě věcí, nedokážeme si vychutnávat přítomnost, žijeme budoucností.

Co vyladuje? Příroda, skály, hory, voda, lesy, samota, prožitky, zážitky, hra. Všechno je hra, ta aretuje, harmonizuje, dokonce i staří Řekové říkali, že kosmos (řecky řád nebo šperk), tento svět je řádem proto, že byl vytržen z neřádu, z chaosu a tento řád se udržuje neustálou hrou, které se říká Hieros Gamos, posvátná svatba nebes a země. A tato hra, ta posvátná hra udržuje vyaretovanost tohoto světa a každý člověk podle starých mýtů má participovat na této udržující hře, např. tím, že muž si bere ženu a žena muže, čímž dělají

50 Hogenová Anna, Areté, strana 32-41

51 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 170-174

-

totéž, co byla Hieros Gamos mezi Gájou – zemí a Úranem – nebem. Hérakleitos – harmonizování-luk, oblouk, tětíva, vystřelení, vhléd, kontext, pozadí, horizont, protiklady = základní udržující páky chodu světa ve všem).

Tolerance, obrovská tolerance, nesmíme se hned zlobit, když nám někdo něco řekne, musíme naslouchat a to, co nám ten člověk řekne, vzít jako odpověď, která na něco odpovídá, tím nás ten člověk vždycky obdaruje.

Merleau Ponty je přesvědčený, že my umíme v našem těle dobře popsat všechny procesy, které mají kauzální charakter (kauzální znamená, že hledáme příčinu nějakého vztahu a tento proces – příčina a účinek = kauzalita je vždy v čase). Tedy, lékaři se snaží všechno, co v těle jest, chápat na podkladě kauzality. Zřetězení příčiny a k ní patřícímu účinku. Říkají tomu etiologie (aitia = příčina). Všechno, co je v těle zajímavé, vyskytuje se na základě kauzy. Ale v našem těle vzniká spousta vztahů, které nevznikají za sebou v čase, ale vznikají teď, tedy simultánně, ne tedy za sebou, to je sukcesivně. V jednom okamžiku jím, mluvím, přemýšlím, pohybuji se, všechno teď. Tyto vztahy nelze vysvětlit kauzálně. Lékaři tyto vztahy vůbec nepotřebují, nebo se nějak tu kauzu do toho snaží strčit. Ponty je přesvědčen, že tyto simultánní vztahy za nás řídí TS.

TS (tělové schéma) je tedy to, co v tom těle vytváří tu schopnost, tu simultanitu. Pontyho akceptují někteří američtí neurofyziologové, jako Goldstein, Gebel, Kafka a jiní. Merleau Ponty napsal knihu Fenomenologie vnímání, ve které popisuje TS. TS funguje v těle mechanismem, kterému říkáme pozadí a figury, které vystupují z toho pozadí propojují myšlení a pohyb. Nejvýznamnějším propojením myšlení a motoriky je řeč. O tomto spojení říká P.: Mechanismus pozadí a figury není vlastně nic jiného než jakoby kino, plátno a na tom plátně najednou vidíme obrazy, které vystupují z toho pozadí. Ten mechanismus pozadí a figury už je obsažen v tom starém descartovském požadavku. Jen to se musí stát předmětem vědy, co je clare et distinkte. Předmětem vědy se musí stát to, co má hranice. Má to distanci, tj. oddělenost pro to, co ta věc již není a kde končí ta věc sama o sobě. Co má peras, to je určité. Co je neurčité, obskurní, temné, co je konfušní, tj. nezřetelné, to se nesmí stát předmětem vědy. Toto myšlení more geometrico se jako jediné usídlilo v celé Evropě. Tak i tělo se stalo tím, co se dá přesně popsat.

Ale M.P. říká: . . . ne, v tom těle je něco navíc. V tom těle je něco, co se změřit nedá a přesto to má strašně velikou a důležitou funkci a my na ní zapomínáme a děláme velikou chybu.

To, co je jasné a zřetelné je takové proto, že to má pozadí. To pozadí je daleko důležitější než to, co je jasné a ohraničené. Ale to pozadí není vnímáno, nikdy. Descartes o tomto věděl, byl věřící katolík, dokonce si myslel, že je to nejvyšší dobro a říkal tomu Bůh. To bylo pro něj to mystické a nejvyšší.

Ponty říká o TS, že to je fenomén, nejsou to žádná játra, není to žádná část těla. I o lidském těle platí to, co o celém světě, o všem: V každém kousku je celek (v každé jediné buňce lidského těla je celek, zakódovaný v genu). To dnes potvrdila fraktální geometrie, to, co říkali kdysi staří filosofové. Fraktální geometrie má dokonce svoji rovnici: $x^2+c=x$. Znamená to, že každá malá část, když ji roztáhneme, tak je tam ten celek. V každém kousku tohoto světa je skryt nějakým zvláštním způsobem celek. Celý svět. Toto je obsaženo ve filosofii Lance a jmenuje se to celek. Je to i ve filosofii Hérakleita, který opravdu říkal to stejné: V každé malé věci je skryt celek. Proto filosofové vždycky říkali: Poznej sám sebe a poznáš všechno (Gnoti seautó). Starý lékař Paracelsus (15. století) říkal: Co je nahoře, je i dole. Čili, ten svět, co je nahoře, je i v tobě, dole. On léčil podle postavení hvězd. Která rostlina se podobala hvězdám, tou bylinou léčil. Paracelsus, Ponty, Goldstein, Kafka a jiní říkají, že v člověku je opravdu ten celek nějakým zvláštním způsobem obsažen a to dvěma způsoby: 1.) implikátně, 2.) explikátně.

Zatímco východní medicína léčí spíše tělo v tom významu implikátním, západní medicína jen explikuje. Proto se učíme hlavně soma a sarx, nikoliv péxis. Východní medicína má třeba své čakry, jejichž kanály se zanáší a lékař je „vyčistí“. Nám se to zdá nesmyslné. Ale ono je to tělo mnohem složitější než jen explicitní metoda, která všechno rozplukuje, chce vidět, ohmatat, slyšet, ucítit, dát do matematického vzorce. Ale my vidíme, že sami matematici dnes přicházejí na implikátní významy (fraktální geometrie). Jsou to poznatky, které v dnešní

době začínají doslova napadat ty základy, na kterých stojí naše explikátní medicína. Vytváří se v odborném světě velmi plodná diskuse mezi zastánci obou směrů. Vždy, když se do sebe zaklesnou dva protiklady, tak z toho jiskření vyvstává to, co nakonec oba ty póly přesáhne. V myšlení vždycky musí být tato distance. Špatné je, když to přejde do animozity. A faktem je, že v těchto diskusích je i nenávisť.

Co je ten celek v nás? Může to být Heideggerovo pojetí životní cesty. Pohyb na cestě směrem k horizontu, což je místo, kde se cesta dotýká nebe. Důležité na té cestě je, abychom žili plně, abychom byli „u sebe“, abychom věděli, kde na té cestě jsme. A také je třeba své místo dobře a jasně rozpoznat, což je možné jedině tehdy, když to místo odvozujeme od horizontu. Od toho, co je neměnné, co zůstává pevné a stálé. Do té životní cesty pak musíme započítat i to, co nevidíme, to, co je za horizontem. Horizont je čára, hranice, konec té cesty, ale my víme, že za ní něco je. Nesmí chybět ono sebeporozumění. To bývá problém lidí, kteří žijí jen u věci na té cestě. Jsou to lidé v rescendenci, chybí jim transcendence, něco, co platí pro toho člověka, census-plná moc, census, má plnou moc volit. Transcendence = platí i to, co je za tím.⁵² Rescendence = platí jen to, co je na té cestě. Jestliže člověk odvozuje svůj život jenom z věci, tak je to člověk konzumní a své místo na té cestě nemá jisté, protože ty věci se často mění, někdo je odnese, ukradne, zničí se, mít jen věci je obrovské riziko, protože to místo, které na té cestě máme, ten ort, ten náš ort pro štěstí, je nejistý a odvozování smyslu života od věci způsobuje proto občas úzkost, nejistotu, jak to dopadne. Takový člověk je tedy vydán nahodilostem. Takový život má v sobě úzkost, thymor. To je ta úzkost. A Heidegger říká: Jak daleko je od thymoru k tumoru? (ort ve starogermánštině = hrot oštěpu, to, co má své přesné umístění, jako hrot oštěpu)

Thymor – úzkost, všechno je zúžené, všechno v nás teče přes zúžené, přes překážky a tak přijde nemoc=nemožnost pohybovat se na cestě. Nevyplácí se ten svůj hrot oštěpu nechat řídit jenom věcmi. Ten, kdo nechá svůj život řídit jenom věcmi, ten smysl té cesty vidí jen skrz ty věci, tak takový člověk nemá nikdy jistotu. On se v tom životě tak trochu potácí. Občas má pocit, že ze sebe musí na odiv těm druhým manifestovat svou jistotu jenom proto, protože ví, že ji nemá. Jen v těch druhých lidech, kteří ho v předvádění obdivují, souká do sebe ty střípky jistoty. On potřebuje svoji jistotu vidět na druhých, kteří ho berou vážně. Je to onen člověk neautentický, zná jenom 1.) zvanění, 2.) prázdno v sobě, 3.) strach, že mu něco uteče (to je ten thymor), 4.) ambivalenci - nedá se na něj spolehnout.

Heidegger říká, že ale takových lidí je dnes většina.

Lidské tělo má své hluboké vrstvy. Ta nejspodnější je existence. Ta vrchní je tělesné schéma, neboli tělo habituální, pak je tělo aktuální. To je tělo „in aktu“, které cítí a na které zaměřuje zvláště pozornost. Ale i když nezaměřujeme svoji pozornost, tak naše tělo stále komunikuje se světem, tělo nám stále pomáhá a my o tom ani nevíme. Tělesné schéma v nás dělá také tzv. virtuální pohyby, tj. pohyb „jako“. Proč člověk nemůže namalovat obrázek, který vidí? Očima ho dobře vidí! Ale ruka to tak nenamaluje, jako by mu chyběly virtuální pohyby. On na ten virtuální pohyb do ruky nepřijde. Ta intence do té ruky nepřijde. Ono to té ruce prostě nejde.

Některé děti, než napíší první písmena, tak ten učitel jim musí pohybovat rukou, pomalu a mnohokrát, aby tu intenci správně vyhmátli. Vždyť my vlastně vyhmátáváme svět skrz naše virtuální pohyby, jež jsou těmi intencemi a ty intence nejsou nic jiného, než noze a to jsou protence z těch retencí. Jsme jako v jeskyni, říkal Platón, a hmatáme podél té zdi, tak opravdu žijeme, i když je světlo. Protože tělo si vyhmátává ten svůj svět retencemi, které se protendují, je z toho intence. Když chybí směřování do toho světa, pak je to strašné.

Pohybový návyk je rozšíření existence. Pohybový návyk je bohatší existování. Když se dítě naučí plavat, tak má opravdu ihned bohatší existování. O vodní živel, především, ale o další atributy, které tento pohyb přináší. Není to jen v plavání, ale každý sport, pohyb, turistika, vše přináší rozšíření obzorů, obohacuje o další poznání světa. Stejně je to s pohybem hry na housle. Onen pohyb, vyladování těla s tím pohybem, hudbou, vše je nesmírně duchovní a krásné a zase je to otvírání horizontů. Hra na housle či jiný hudební

nástroj, pohyb spojený s hudbou, je většinou lidí uzavřen. Do inteligence těla, do té řeči těla patří také umění jako způsob vyladování intencí ve smyslu, čím více máme pohybových návyků, tím se myslí těch retencí, tím více existujeme. Proto je špatné, když člověku na vozíku nejsou dány možnosti pro získávání dalších nových pohybových návyků, i když nové pohybové aktivity musí být v jejich hranicích. Ale i tak musí takto postižený člověk stále a stále překračovat tyto hranice. To neustálé překračování, to transcendování tvoří základní intenci života, to je smysl života. Překračování hranic obohacuje každého člověka i o vnímání, protože pohyb a vnímání je jedno a totéž, čili i o poznání, tj. o existenci. Existence je filosoficky pochopena jako vyvstávání ze sebe do světa. Hrozné je, když člověku chybí „da sein“, chybí mu ten svět kolem, když tu intenzitu světa nemá. Mnoho věcí není dodnes úplně jasných.^{53, 54,}

55, 56

Podle Merleau Pontyho je původním způsobem vědomí afektivita (afikovat = dotýkat se). Nás se něco dotýká buď z vnějšku nebo z vnitřku. Propriorecepce a interorecepce jsou základním způsobem vědomí. Afonie představuje vymknutí se z koexistence. Člověk nemluví. Ono to nemluvení znamená něco víc. Ponty říká: ten člověk se vyhne existenci, on ji úplně škrtně. Jestliže např. nemocný člověk dostane zákaz, že se nesmí s někým setkávat, stane se zcela afonickým, duše byla hluboce poraněna. Afonie byla vyhnutí koexistence s tím, kdo dal zákaz. A bohužel i s ostatními. Afonie neznámá mlčet, říká Ponty, mlčet může jen ten, kdo mluví. Ten, kdo nikdy nemluvil, ten nemlčí. Stejně, jako kámen nemůže být mrtvý. Mrtvé může být jen to, co před tím žilo. Afonie není jenom mlčení, je to poranění té hluboké vrstvy, která se dotýká existence toho člověka.

Anorexie je totéž, je to nenávisť k samé existenci. To není nenávisť jen k tělu, pod tím tetickým vědomím je to hlouběji, je to ve vrstvě intencionality, která se nazývá existence. Právě tak není afonie zlé mlčení. Zlé mlčení je, aby tě někdo našťoval. Afonie je vyhnutí existenci.

Pitiatismus je onemocnění cogito. Onemocnění myšlení, v němž vědomí samo je ambivalentní. Člověk má v sobě 2 osoby a ony o sobě nevědí a nekomunikují. Ponty a Goldstein se domnívají, že má svůj základ v rozbitém TS.

Afonie se může někdy podobat spánku. Člověk sice chodí, ale nevnímá, v podstatě spí, nevnímá toho člověka, který mu ublížil.

Jsou to dlouhé příběhy týraných a zneužívaných jedinců, postižených dětí, žen mlácených a znásilňovaných, dětí využívaných k prostituci, především chlapců, mladých prostitutek, tragedie rodin, které mlčky tolerují tyrana, trýznitele žen a dětí.

Také o spisovateli říká Patočka, že píše, tím vyjadřuje svoje myšlení. Myslí tím, jak píše. Jinak myslet neumí, kdyby nepsal, myšlenky by se rozutekly, nebyl by sám sebou. Vytváří jednotu mezi pozadím a tou pohybovou figurou, která z toho psaní vyvstává. Je to způsob existence. Stejně jako Cesane se musel škrábat na svoji horu, aby si v sobě uklidil. To dělá s mnoha lidmi i muzika.

I pro děti je toto důležité, děti se musí otevřít, dát jim možnost nových horizontů. Musí to být nenásilné, řeč těla – to je to ladění, stimmung v situaci – in situ. Vyladění je důležité! Heidegger říká, že stimmung – vyladění, je nejnütnější fenomén v lidské existenci. Skrz tělo rozumíme i jinému, protože na tom druhém vnímáme to, co vlastně známe z vlastní retence, co protenduje na těle druhého. Někdy je problém, Japonec se směje ze vzteku, Evropan se začervená. Jako by ty rozdíly mezi nimi byly v rovině intencionální. Na rovině tělesné paměti malíři malují a hudebníci hrají. Oni o tom nepřemýšlejí, oni hrají. Oni rozumějí tomu světu přes své schopnosti.

Řeč je podle Pontyho výkon rozumu a výkon motoriky, tyto výkony se dějí vždy současně.

53 Hogenová Anna, Pohyb a tělo, strana 21-30

54 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědomí, strana 22-28

55 Hogenová Anna, Etika a sport, strana 6-9

56 Palouš Radim, Ars docendi, strana 60-62

Co je afázie? Postižený slyší slova, ale nerozřazuje je tak, aby mu dala význam. Nemožnost porozumět. Nemoc, která vzniká z rozbitého TS, říká Ponty, protože ta subsumce - podřazení slov pod kategorie, což zakládáme porozuměním, je vlastně totéž, co se děje, když se rozbije to vyvstávání pohybové figury z toho horizontu. Každé rozumění je dáno nějakým pozadím, z kterého něco vychází.

Mistr Jan Hus, první rektor UK, již pro něj bylo typické toto myšlení, pro celou Českou kotlinu je typické myšlení implicitní, touha po celku. J. A. Komenský explicitní touha, snaha, kdy v člověku má být celek, to je vzdělání, probouzení, nikoliv dodávání informací, které se musí skladovat.

Gestalt, řekl by Patočka, je velká nebo větší část, není to celek. Je to promítací plátno, ne horizont. Horizont všech horizontů, který už nemá žádný okraj, margo.

V těle je duše, podle Řeků je duší proto, že pohyb do ní nebyl dán z vnějšku, ale ten pohyb je té duší inherentní, ta duše se pohybuje sama ze sebe, proto je také nesmrtelná. Pohybuje-li se duše v těle, tak tělo získává výraz radosti, smutku, nezájmu. To výrazové tělo, to je to péxis, je propojeno s ohněm. Dnes se tělo péxis již občas považuje za důležité, na rozdíl od doby minulé, protože se stává branou pochopení některých psychických nemocí.

Tetické myšlení – vnímáme věc, ale nevnímáme to okolí, to pozadí, stejně tak je to s naším myšlením. Myslíme jenom to, co je tézí, tomu se říká tetické myšlení, tetické vědomí, tetické vědění, ale nevnímáme to, co tu tézi jakožto tézi mně dává k tomu, abych ji jako tézi mohla poznat. My vždycky vnímáme to, co je absolutně dáno, ale nevnímáme to neaktuální, které je pozadí, a které to aktuálně nechává vyvstat do figury. Tím pozadím je TS. Je to propojení myšlenky, pohybu, vůle, emoce. Mluvíme-li s někým, není nejdříve myšlenka a pak slovo, ta slova ze sebe vyrazíme již s tou myšlenkou, emocí pohybem. Z našeho těla vycházejí celkovostní intence a jednou z těch celkovostních intencí je náš vztah k světu. To je ten *die Beziehung zu der Welt*, říká Heidegger. A ten vztah je celkovostní intence, která je dána naším tělem, ale my si to neuvědomujeme, protože skrz to žijeme. Ta celkovostní intence je tak blízko, že si ji uvědomíme až tehdy, když se rozbije tělové schéma (TS). TS je vlastně spojení duše a těla, kdežto karteziánské nazírání zůstává stát na tvrzení, že ty části, duše a tělo že jsou k sobě přiřazeny v nějaké časové posloupnosti. TS je tedy habituální představa o celku našeho těla, fungující jako pozadí pro vyvstávání pohybových figur, které jsou propojenosti myšlení, emocí, vůle a pohybu.^{57, 58, 59}

M.P. také říká, že naše myšlení má dvě vrstvy: „Naše tělo nese v sobě současně dvě vrstvy, habituální a aktuální život“. Ten habituální není nic jiného než TS jako celek našeho těla. Jestliže nemocnému amputují DK, v jeho TS tato amputovaná končetina stále zůstává. V člověku zůstává představa celého těla – habituální představa těla, přesto, že část toho těla chybí. Představa těla zůstává nezměněna i po amputaci. V rozespalosti může takový člověk vyskočit z postele, protože on „cítí“ obě DK.

Na straně druhé může vzniknout i anozognozie, říká Ponty, když se nemocný stydí za svoji ruku, protože je deformovaná. Ignoruje ji v tom habituálním těle. Ignoruje ji tím tetickým vědomím. Tetické vědomí je předmětné!

Stejně tak se cítí týraní jedinci, znásilňované a mlácené ženy, bojí se, že to je vidět, že je manžel bije, znásilňuje a týrá fyzicky i psychicky. To psychické je prý horší, hroznější, nejhorší na všem tom strašném životě, vypovídají. A tak si sugerují jakousi agnozií prožitých hrůz a mnohdy mají až pocit, že svým dětem či terapeutům nelžou. Nestalo se to, nevzpomínám se na to. A někdy omlouvají i své tyrany.

To je to karteziánské myšlení. Theze je to, co je dáno jako předmět. Pod tím tetickým vědomím, tj. v tom habituálním těle, tj. v tom TS v té představě o celku svého těla ji ten anozognostik ignoruje. On ji vlastně vypustil z představy na tělové úrovni, která je pod tím

57 Palouš Radim, *Ars docendi*, strana 13-20

58 Kratochvíl Zdeněk, *Výchova, zřejmost, vědění*, strana 55-63

59 Petříček M jr., *Úvod do současné filozofie*, strana 72-74

tetickým vědomím. Ovšem to, že ji ignoruje, je důkazem toho, že stejně o té pravdě nebo amputované ruce nějak ví. Ale úroveň tohoto vědomí není předmětná, není tedy tetická, je pod touto úrovní, je tedy na úrovni TS, na úrovni habituálního těla“.⁶⁰

Jak je možné tělesné schéma (TS) rozbít? Někdo nás tetickým způsobem vede, abychom udělali nějaký pohyb, abychom přesně rozumem a vůlí kontrolovali, co udělá LHK, co udělá PHK a tímto způsobem rozbije tu celkovost, tu habitualitu. Teprve tehdy si uvědomíme, že v nás naprosto pod tímto tetickým vědomím existuje něco, jako je TS Chceme-li někomu ukázat, jak krásně tančíme, tak se snažíme, že si rozbijeme TS a tančíme hůře, než když se tolik nesnažíme. Učit tělo pohybu, znamená tedy spíše vylad'ovat, ladit ho do vrstev TS.

Nemocný může ve svém těle cítit i přítomnost druhé osoby. Dokonce může být jednou muž a jednou žena. Příklad proměny TS. Tělo je prostředkem komunikace nás samých se světem. A tyto intence má v sobě tzv. kinestetickou paměť. Proto lidé, kteří mají ve svém těle hodně těchto kinestetických paměťových stop, tak tito lidé se v životě lépe a okamžitě, i v neznámém prostředí, okamžitě dovedou dobře orientovat. Jedná se vlastně o pohybové retence, které se protendují do budoucnosti jako očekávání toho, co se má stát. Tedy, je-li v nás, v naší paměti, hodně těchto retencí, hodně zkušeností s vlastním tělem, tj. i lyžování a pády na lyžích, a plavání a lezení, atd., tak všechny tyto zkušenosti (retence) se prostřednictvím pasivních syntéz protendují a vytváří intenci, která se nazývá zur Welt (ke světu). Tato intence ke světu tvoří to habituální tělo. My tedy světu rozumíme dříve, než si to uvědomíme ve slovech, že se rychle otočíme, správně šlápneme ještě než si uvědomíme, že hrozí třeba nebezpečí. (Pes, který je celý život přivázan k boudě, tak, až ho nakonec pustí, má velké problémy. On má málo retencí, těch kinestetických vzpomínek a málo i protencí a špatně se pohybuje. Pes, který svobodně běhá, ten je pro život dobře vybaven).

Někteří nemocní tuto intenci nemají. Jakoby se jim přetrhl intencionální oblouk, který vede od retencí přes urimpresi do protencí. Jako by nebyli schopni z těch paměťových stop vytvářet protence, které tomu člověku umožní orientovat se tam, kde nikdy nebyl. Ponty říká, že se přepne intencionální oblouk a pak vznikají neschopnosti se orientovat. Člověk zůstává uzavřen v urimpresích, té původní přítomnosti a ta přítomnost je stále přítomna. On je vlastně autistickým jedincem. Retence nás mohou samozřejmě někdy i zklamat, pak ale hned děláme „opravu“ a příště se to již nestane.

Kreativita je ve fenomenologii založena jenom na tom, že se z retencí dělají protence. A z těch retencí se dělají ty protence zvláštním způsobem, kterému Husserl říká vertikální intencionalita. Co to přesně je, nikdy neřekl ani sám Husserl.

Hermeneutický oblouk—to, co v nás je, vždycky protendujeme dopředu, takže to, co vidíme, je něco, co už je výsledkem něčeho, co v nás je.

Metoda transcendentální epoché je dobrá, protože nám umožňuje pochopit to, co bychom nikdy jinak neviděli.

Tělesné schéma je také noeze, která má v sobě všechny tělesné paměťové stopy. Jsou to ty, které brání ženám, v dětství zneužívaných a týraných v prožití uspokojivých sexuálních zážitků, orgasmu, nebo naprostému odmítání sexu.

Tělo je komunikace nás lidí se světem. Svět je suma latentních horizontů. Ten horizont zde znamená intenci, která nám ten svět otvírá do možnosti tomu světu rozumět. Tělo má afektivní untergrund (základ), jenž nám rozvrhuje vědomí, to je to habituální tělo, to je to TS. Obvykle však tuto funkci těla do poznávacích schopností člověka vůbec nezapočítáváme, přesto, že TS je něčím velmi základním k poznávání. TS nám rozvrhuje vědomí.

Konkrétní pohyb je centripetální (dostředivý), abstraktní pohyb je centrifugální (odstředivý). Vnímání a pohyb vytváří celek. Konkrétní pohyb je tedy vycházející ze mě ven, abstraktní je ten, který přichází z venku ke mně.

Intence: záměr, úmysl, zaměření pozornosti, filosoficky – důležitý fakt, že lidský subjekt není téměř nikdy sám o sobě, o samotě, nýbrž vždy je "u věci" (zaměřen na určitou věc), vždy mu o věci jde, něčemu se věnuje, k něčemu je obrácen a soustředěn

Intencionalita: zaměření, základní vlastnost vědomí, jako nutná vztažnost

k nějakému předmětu (vědomí je vždy vědomím něčeho). Lidská vázanost na něco, co lidské vědomí přesahuje, neboť i fiktivní představu může člověk držet pouze vzhledem k podmínkám platným pro vnímání reálného vnějšího předmětu. Pojem znám již ve středověku, využit Breuhanem při přepisu psychických fenoménů a E. Husserlem ve fenomenologii.^{61, 62, 63, 64}

Apraxie – neschopnost provést praktický pohyb i když je vše anatomicky v pořádku

Praktognozie – pohybová zkušenost našeho těla není žádný zvláštní případ našeho poznání, otvírá nám způsob přístupu ke světům a předmětům. Ta tělesná zkušenost nám to otvírá, to jsou ty intence. Toto dohromady se nazývá praktognozií – poznání skrz praktickou činnost. Rozumět znamená zakusit shodu mezi intencí a výkonem. Intence – virtuální pohyb směrem ke světu. Tělo je kotva do světa, je otázkou, zda stačí jenom hlava, jak někteří tvrdí. Tělo je něčím, co si zasluhuje úctu, ať je jakékoliv, ať nemá parametry současné módy. Tělo je více, než že nosí naši duši. Tělo umožňuje naší duši vůbec o světě vědět. Tělo je důstojné, ať je tlusté, hubené, bez ruky, ochrnuté, ať je jakékoliv. Tělo má svoji obrovskou hodnotu, protože nás ukotvuje do světa a umožňuje v tom světě žít.

To platí ovšem i o tělu jedinců světové fauny a snadno lze odvodit, že to platí i o veškeré flóře, jež byla v dávnověku základnou vzniku fauny. Proto bychom měli považovat veškerou přírodu za důstojnou a proto jí i všemožně chránit. Činíme tak ale ?

Kapitola 6. **Hermeneutika**

6.1. Cíl zkoumání

Hermeneutika je filosofie, kterou představuje německý filosof Gadamer.

Gadamer Hans Georg byl před několika lety v Praze a dostal doktorát Honoris Causa. Je to starý, vzdělaný, ušlechtilý pán.

Hermés, řecký Bůh, ochránce pastýřů a stád, později též obchodníků, poutníků, zlodějů a řečníků. Posel Bohů, průvodce mrtvých do podsvětí, též Bůh spánku. Patron výřečnosti a hudby. Zobrazován jako mladík s berlou, okřídleným kloboukem a opánky.

Hermés Trismegistos, řecké jméno egyptského Boha Thótha, vynálezce písma, počtů a měr, údajný zakladatel tajných esoterních nauk. Pod jménem H.T. kolovaly v helénistické a římské době tzv. hermetické spisy, dochoval se soubor 18 nábožensko-filosofických traktátů (dialogů) z 1.stol. př.n. l., ve 3.stol. se tyto traktáty nazývají Corpus Hermeticum. Nejznámější z traktátů Herma Trismegista je Tabula Smaragdina (Smaragdová deska). Zhuštěně symbolický text shrnuje metafyzické principy světa a bytí. S.D. tvoří základ západního esoterismu. Alchymistický charakter textu S.D. je patrný i z českého překladu pořázeného v 16. století Bavorem Rodovským z Hustířan a ve 20. století hermeneutikem Pierem de Lasenicem. (esoterický, znamená vnitřní, skrytý, tajný, učení, které je určené a srozumitelné jen

61 Hogenová Anna, Etika a sport, strana 48-53

62 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědění, strana 161-165

63 Hogenová Anna, Areté, strana 149-150

64 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 154-155

zasvěceným, vyznačuje se mnohovýznamností).

Metafyzika je věda, která zkoumá to, co je „za fyzikou“, za smysly postižitelnými jsoučny.

Hermeneutika je filosofie, která má odkrývat původní nejstarší smysl nějakého fenoménu. Hermes Trismegistos chce, abychom porozuměli a ne, abychom věděli. Gadamer nás učí, co to znamená rozumět. Současná doba dává přednost tomu vědět před rozumět. Příkladem je vědění desaurací (střádáním), v paměti, to, co dodává třeba internet. Je taková představa, že člověk má mít hodně informací, že je má vlastnit v paměti a kdo jich má hodně, tak je vzdělanec, kdo jich má málo, tak není. Gadamer s tím nesouhlasí. Říká, že musíme věcem rozumět a ne je jenom vědět. Minesis vzdělanosti je negativní vlastnost současné vzdělávací filosofie. Minesis je však dnes něco, co hraje velkou roli. Člověk nemá být tím, co je podstatné, ale má se takovým zdát.

6.2. Hermeneutické elementy

Gadamer dává tento mechanismus k rozumění: „Chceme-li něčemu porozumět, musíme vzít ten problém jako již platnou a existující odpověď. My žijeme, kolem nás jsou samé odpovědi. Když jim chceme porozumět, musíme nalézt ty otázky, na které jsou ty situace již odpovědi“.

Tělo je nemocné – to už je odpověď. Musíme hledat otázky, na něž je již odpověď. Odpověď známe, musíme nalézt ono proč?. Otázky musí být ty pravé, pasující k tomu nemocnému tělu. Pokud najdu ty otázky, tak jsem porozuměla. Rozumění tedy vždycky znamená nalézt otázky, na které již známe odpověď. Je to obrácený postup. Základní otázka je dětské proč?

Takto se dostaneme k rozumění = roz-umění. Musíme nalézt to, co je mezi otázkami a odpovědi. Já musím ten prostor projít, svým úsilím pochopit situaci. Otázky jsou klíče k pochopení. Ty otázky se jmenují u Hanse George Gadamera POZADÍ. To pozadí je tím filmovým plátnem, na kterém vystupují jako figury ty odpovědi, které už známe. Ta základní figura rozumění není nic jiného, než k tomu, co jest, hledat otázky. To je nejzákladnější recept Gadamera.

V našem procesu rozumění vystupují tyto elementy: 1.znak – séma (sémantika), 2.alegorie, 3.obraz, 4.symbol, 5.hra, 6.řeč

To jsou základní hermeneutické elementy. Znak vždycky něco označuje, buď + nebo -. V každém znaku je to, co něco označuje a vždycky to, jak se tento znak popisuje, jak vypadá, jak lákavě je vyznačen. Tedy, každý znak má význam a smysl. Smysl je cesta k významu. Význam je učení. Nejvíce se zkoumá, jaký je v tom znaku vztah smyslu a významu. Alegorie je jinotaj, je to, co v sobě tají celek.

Obraz je něco mezi znakem, alegorií a symbolem. Obraz je vánoční krajina, vejde se tam i nálada Vánoc, obraz je něco, co je velice podobné skutečnosti, ale není to skutečnost. Ten význam, ten smysl jsou si velmi podobné, jsou velmi u sebe, ale také se dají rozlišit, protože v tom významu naladění se na to posvátné(vánoční) nedá ukázat, nemůžeme říci, která ta konkrétní věc je ta nálada.

Symbol (syn= řecky dohromady, balein = řecky házet), házet dohromady, dávat dohromady.

Symboly jsou jedny z nejdůležitějších hermeneutických znaků. Symbol je to, co vás může dát k úplně jinému významu. Nemusí vůbec vyjadřovat to, co na první pohled vidíte.

Symbol křížku na krku – „háže“ hodně daleko, protože ten nejpůvodnější znak kříže není ani ten kříž, na kterém byl Ježíš ukřižován, ale je to kříž, který byl u starých Árijců, našich praotců v přední Indii(arij=oráč), znakem svastiky(té, kterou převzali nacisti). Ten kříž znamená čtvrtinu světa, která znamená východ, západ, nahoře, dole, pak také znamená zemi, oheň, vodu a vzduch, čili světový celek. Ty lopatky na tom kříži znamenaly sluneční kotouč. Pro ně v tomto symbolu bylo všechno.

Hra je element, ze kterého můžeme porozumět něčemu, co v té hře vůbec není přítomno. Jsou 4 typy her:

1. agon- boj, proti sobě stojí dva
2. alea- náhoda(contingence) od Bohů,

3. mimikry- hra na někoho jiného

4. illinx- hra na hrábnutí na vlastní dno, „polechtá“ se vlastní pocit nebytí

Řeč je to, co je, podle Heideggera, únik bytí. Řeč otvírá to skryté nejvíce, otvírá ono skryté bytí, ale také je řeč zároveň nejlepší modus skrývání, to je lhaní. Řeč může nejvíce odkrývat, ale také nejvíce skrývat.

Hermeneutika zkoumá všechny tyto elementy, znak, alegorii, obraz, symbol, hru i řeč. Hermeneutika je to, co má dávat plnost do podstaty věci, odkrývání zakrytých smyslů. Tělesně i jinak postižení občané skrývají ve svých duších mnoho „tajného“. Jen ve chvílích vzácného ztišení dokážou odkrývat svá bolestná srdce, pokud uvěří posluchači. Vyprávění jsou odkrývání srdcí a temnot lidských duší.

Sport má v hermeneutice také velký smysl! Disportare– zkvalitnit novověký smysl sportu. Templáři-rytíři-příprava na osvobodování rodu Ježíše Krista. Připravovali se na dlouhou cestu, ještě hlubší smysl (v historii) než tento je při vzniku Olympijských her. V dobách řeckých Olympijských her znamená sport vyaretování, ten, kdo je nejlepší, ten zapaluje posvátný Dív oheň. Ten, kdo není nejlepší, tak nikdy oheň zapalovat nemůže. Protože ten, kdo není podobný Bohům ve své dokonalosti, je tzv. epifanický (epi=blízko, fanum=chrám). Ten, kdo je vyvážený, vyaretovaný, ten je blízko Bohům. Vyvážený, vyaretovaný vždy ve smyslu celek. Kalokagathia (kalos=krásný, péče o tělo, agathos =péče o duši). Obojí se musí vyaretovat. Když toto vyaretujeme, tak se podobáme velkému Adamovi z Kabaly. Tím se podílíme na aretaci celého kosmu. Tyto myšlenky byly již u původu světa.

6.3. Patočkova stanoviska

Patočka říká o areté: Areté znamená schopnost, že do každé konkrétní situace v našem životě vstoupí celek. Tento celek ale není součet jednotlivých věcí v nějakém celku, jak jsme navyklí takový celek chápat. Tento celek je snad podobný tomu, co objevila fraktální současná geometrie. Vyšlo najevo, že ten celek je to, co je naprosto celé v každé jednotlivé věci. V každém jednotlivém člověku, ať má jakékoliv arché, jakýkoliv počátek, tak musí dojít k tomu, že se v něm realizuje tento celek. Realizovat tento celek v každém jednotlivém člověku, znamená realizovat ve svém životě aretré. Areté je tedy celek v každém jednotlivém člověku. Ten celek má vstoupit do každé jednotlivé situace.

Dále Patočka říká: Areté není privátně individuální ctnost, je to něco pevně určeného, co se děje v měnivých konkrétních situacích. Mít schopnost areté, znamená být vzdělaný a kultivovaný člověk. Tento celek nevzniká součtem jednotlivých elementů, jak se o tom dozvídáme v mechanickém myšlení, je to myšlení jiného celku, než je ten mechanický. Je to základní postulát hermeneutiky. Pokud se areté špatně pochopí, třeba v psychologii, tak pak nastává problém pochopení. Člověk nemůže být řešen psychologií ve smyslu analýzy objektivovaných učebních aktů. Pochopit člověka neznámá popsat data o tomto člověku. Popsat ta data, to není pochopení, to je vědění. Tam se chápe celek jako součet dat. Rozumět věcem však neznámá rozumět jim jednotlivě, nýbrž v souvislosti. Tyto souvislosti věcmi indikuje pak vždy nějaká naše možnost. Možnost vymezuje horizont, uvnitř něhož jsou pro nás teprve věci tím, čím jsou. I data jsou důležitá. Je třeba pochopit ta data jako odpovědi a hledat otázky. Jakmile můžeme stanovit otázky, dostáváme se k tomu, co otvírá možnost k porozumění toho daného.

Stále Patočka: Být ve světě neznámá však konečně nic jiného, než žít v kontinuitě takovýchto souvislostí. Svět není nic jiného, než universální horizont uvnitř něhož se vždycky pohybujeme, kdykoliv jsme jako lidé, tj. rozvrhujeme možnosti vlastní existence. Ten horizont, to je to pozadí. Abychom porozuměli sobě, porozuměli jiným, porozuměli politické situaci, situaci v rodině, potřebujeme se dostat do horizontu. Jak se do horizontu dostaneme? Tak, že se budeme snažit nalézt ty otázky, které pasují k tomu, co už je odpovědi a které známe. Celý ten problém spočívá v tom, čemu se říká ukazování. Všechno, co se ukazuje, ukazuje se na nějakém pozadí. K tomu pozadí se dopracujeme těmi otázkami.

Je to např. problém horizontu celého světa. To, co je ve světě, to všechno se jmenuje jsoucno. Ta jsoucna mají svůj tvar, mají své místo, existují v čase. Největší problém filosofie všech dob je, proč se jsoucna neukazují, proč jsou? Proč vůbec něco je, proč raději není vůbec

nic? Na toto se odpovídá hermeneuticky takto: Jsoucná jsou proto, že se ukazují. Ukazují se proto, že jsoucná vstoupila do zjevu. Jeví se. Mají tvar. Vstoupila do zjevu proto, že něco za těmi jsoucnými je do toho zjevu propustilo. To je horizont. To je to pozadí. Horizont a pozadí, to je celek. Dotknout se toho celku, to je areté. Dotknout se toho pozadí znamená umět se tázat. Ptát se. Otázky vznikají z těch odpovědí, které jsou těmi jsoucnými. To, že něco existuje, znamená, že má nějaký tvar, bydlí v nějakém místě a v nějakém čase. Ta věc existuje proto, že vstoupila do nějakého tvaru, do nějakého jevu, má svůj zjev. Horizont je vlastně příčina té věci. Tím jsme dospěli k porozumění té věci, rozumět znamená dotknout se toho horizontu, toho pozadí. Je to ale moc těžké.

Vzdělání je množství sdílených horizontů. Horizont nemá tvar, nevidíme ho očima, musíme ho pochopit. Základem rozumění horizontu je vědět o něm. Nejlépe se k němu dostaneme otázkami. Pozadí vždy musí být kontrastem té věci, která se ukazuje do zjevu. Když znám jen ty věci, tak mám vědění, když znám i pozadí, tak rozumím. Díváme-li se jen z horizontu ekonomického na celý svět, vidím trh, agoru. Když se na celou společnost dívám jen z horizontu války a míru, tak všude vidím jen to, co je pro tu válku, pro ten smysl války potřebné, to jsou zbraně. Když se ve škole učíte jen karteziánské tělo z horizontu *clare et distincte*, tak nikdy nepochopíte, že lidské tělo není mašina, stroj se součástkami. Vzdělání je uvedení do horizontů. Horizonty musíme sdílet. Sdílet horizonty znamená rozumění.

Mytický člověk se přibližoval k horizontům uváděním do stavů, ve kterých se ten horizont dal přiblížit prožíváním, rituály. Známé je *taurobolium* v Malé Asii, kde měl být celek světa přiblížen lidem tím, že se zabíjel býk (*taurus*), protože býk byl symbolem plodivé síly země a slunce. Slunce a země se slili v jedno. Slunce a země byly vloženy do býka, býk byl podmínkou přežití, proto slunce a země se slili v jedno, v býčí krev, stejný symbol je i rudé víno. Maso býka byla země, plodivost bylo slunce. Při rituálu se býk zabíjel, vyprazdňoval se ze svého tvaru, shořel, dostal se do tvaru beztvarého (*kenósis*= vyprázdnění z tvaru, *pleróma*=naplnění).

Rituály měli ukazovat to nevýslovné. Na býcích se i cvičilo, skákalo se přes ně. To byly první začátky sportu. Původní „sport“ tedy měl přispět k pochopení celku světa. Byla to i zábava, vytržení, oběť.

Hermeneutika je filosofie několika posledních desítek let. Největší její problém je rozumět. Rozumět znamená sdílet horizonty. Horizonty poznáme kladením otázek. Musíme najít ten správný klíč, který pasuje do zámku. Ten zámek, to je ta odpověď na ten klíč. Správný klíč, to je ten horizont.

Prostor mezi tím, co chci pochopit a mezi tím pozadím nazval Platón *chórismem*.

Podle Patočky je *chórismus* oddělení, rozlišení o sobě, oddělení absolutní, samo pro sebe. V něm není obsaženo žádné tajemství dalšího zemědilu kdesi za oddělujícím oceánem, nýbrž jeho tajemství je možno číst z něho samého, najít v něm samém. Jinými slovy, tajemství *chórismu* je totéž, co zkušenost svobody. Zkušenost, distance vůči reálným věcem, smyslu nezávislého na předmětném. Co je *chórismus*? CH. je ve skutečnosti distance svobody, distance od věcí, které přede mnou leží jako jsoucná, jako data, jako to, co patří k reálnému světu a tím, že se těmi otázkami dostanu od těch věcí, získávám svobodu. Svoboda je distance od věcí tohoto světa, distance od bolesti, opuštěnosti, starostí, toho, co nás svírá. A myšlení není nic jiného než zbožnost tázání. Otázky nás totiž odvedou od věcí k horizontům. Z horizontu najednou všechno dostává smysl, najednou vidíme všechno, co bylo protivné a každodenní, vidíme jako jeden celek. To je svoboda.

Jenom z idejí, jakožto základního pramene teče náš život. Idea je horizont, pozadí, z toho teče náš život. Lidská svoboda je druhá strana transcendece ideje. Idea je to odpředmětňující, distance vůči kterémukoliv možnému předmětu.

Láska je oběť. Ten druhý je pro nás důležitější než my sami. *Pleróma* nastává tehdy, když se v odevzdání tomu druhému paradoxně v tom druhém znovu narodíme. To je *Pleróma*. To je ta plnost v nás, kterou jsme museli nejprve ztratit, ztratit sebe sama pro druhého a pak se znovu nalézt (první fáze *kenósis*, vyprázdnění se, druhá fáze *pleróma*, naplnění, nalezení se v tom druhém). Je to prastará figura, *kenósis* v lásce, kdy sami sebe darujeme tomu druhému, máme ho raději než sami sebe. V tom druhém se nalezneme znovu a zase nalezneme sami sebe (*pleróma*).

Láska je velmi zvláštní věc, jediná věc, čím víc ji rozdáváte, tím více ji máte. Všechno jiné,

čím více rozdáváte, tím méně toho máte.

Tázání je posvátné a hermeneutika učí jediné, dostat se k otázkám. Proto byl Sokrates největší filosof, naučil lidi ptát se. On nás vlastně dostal do problému. Co je největší lidské dobro? On sám ho nevyřešil. Tuto otázku musí prožít každý sám. Nejvyšší dobro se nedá zvážit, změřit, není totiž z tohoto světa. Nemá definici. Filosofie nás dostane do nejvyšší možné ideje.

Jen nenávist v tom nesmí být, čím více ukážete svoji nenávist nepřátelským chováním, ubližováním, tím větší, rostoucí je nenávist, je stále nenávistí. A také, dobro není to, co vyhovuje nám samým.

Kapitola 7.

Kritický idealismus Kanta a jeho vliv na vědecké myšlení dnes ⁶⁵ ⁶⁶

7.1. Kantův pohled na svět

Kant Immanuel, který žil v letech 1724-1804, byl německý filozof a vědec. Známa je jeho prusácká rituálnost, každodenní vycházka s deštníkem, i když nepršelo, puntičkářství. Napsal Všeobecné dějiny přírody a teorie nebe. V tomto díle píše, že tento svět je pravděpodobně, podle něj, složen z rotujícího pohybu, na který nastavil 3 Newtonovy zákony – setrvačnost, akce-reakce a gravitace a vyšlo mu, že takto rotující mlhovina se v tomto případě musela proměnit do takových soustav, jako je třeba sluneční, jako jsou ty, které známe dnes.

Pak přichází jeho kritické období. Kritické se nazývá proto, že Kant chtěl poznat, jak poznáváme. Chtěl podat kritiku toho, jak poznáváme. Takto většina lidí neuvažuje. Lidé poznávají ve vědách, ale to poznání nečiní předmětem pro myšlení. To poznávání je jim samozřejmostí. Normální člověk věří, že to, co vidí, tak takové to je, i kdyby to žádný člověk neviděl. Kant je důležitý v tom, že první vyslovil otázku po legitimitě našeho poznání. Kant přichází na to, že kdybychom viděli našima očima víc, tak by byl náš svět úplně jiný. Představte si, kdybychom viděli jako elektronický mikroskop. Nic by nebylo v klidu, všechno se hýbe, ale my to nevidíme. Ty věci by nebyly takové, jaké je vidíme. Svět by byl úplně jiný. To, co platí pro náš zrak, to platí i pro duši, a všechny naše smysly, kterými jsme vybaveni. Moucha zase vidí všechno jinak než my lidé. Ona má v sobě jinou vnímavost, jiné poznávací mechanismy. Tento moment vedl Kanta k tomu, že vyslovuje tzv. „koperníkovský obrat“.

Koperník kdysi prohlásil, že Země není středem (vesmíru) světa a měl z toho velké problémy. Ten obrat, který přichází s Koperníkovým objevem, byl velice důležitý. Stejně důležitý je i „Kantův obrat“ v myšlení Kantově, protože on zjišťuje, že poznání světa není řízeno těmi předměty, které vidíme, ale naopak. Naše poznávání je řízeno něčím, co už máme v sobě. A tomu on říká mohutnosti. Podle Kanta se narodíme s tzv. apriorními mechanismy (a- v řečtině vždy zápor, priorní-první, apriorní je to, co je před první zkušeností, apriorní=také transcendentální), a ty nám dovolují poznat svět. Když se narodíme, máme v hlavách již to, co nám bude ten svět zprostředkovávat v procesu poznávání. Do těch apriorních mechanismů

65 Petříček Miroslav, jr., Úvod do současné filozofie, strana 13-20

66 Palouš Radim, Ars docendi, strana 20-21, 33-36, 38-44, 47-48, 50, 114, 116

patří podle Kanta prostor a čas, je to něco, čemu říká formy smyslového naladění. Prostor a čas je něco, co je v nás, skrz co my poznáváme svět. Proto si K. vysloužil přívlastek subjektivní idealista. Díky tomu, že u něj je prostor a čas něco, s čím se rodíme, on vlastně neguje fyzikální jevy. Podle Kanta jsme vybaveni těmi apriorními mechanismy a jen ty mechanismy nám zprostředkovávají poznání světa, tak my nikdy nepoznáme ten svět tak, jak je sám o sobě, ale poznáváme ho jen tak, jak nám ho apriorní mechanismy dovolily poznat. Co je ve mně nedovolí poznat věc samu o sobě. A protože jsou tedy věci nepoznatelné, tak, jak říká Kant, je Kant nazýván agnostik.

7.2. Kantova Kritika praktického rozumu.

Další jeho velké dílo se jmenuje Kritika praktického rozumu. Praktický rozum je etika, morálka a estetika. V této knize podává Kant ten slavný kategorický imperativ mravní. Je to zákon, který je nepodmíněný, proto kategorický, je imperativní a říká: "Pro každou rozumnou bytost platí, že další člověk je vždy pro tuto bytost účelem a nesmí se stát prostředkem. Druhý člověk je pro mě vždycky účelem a nikdy prostředkem"! Když to platí pro všechny lidi, tedy i pro mě. Tj. my v sobě musíme vidět účel a ne prostředek. To je základ důstojnosti člověka. Podle Kanta nemůžeme poznat nómeno stromů, věcí, druhých lidí, jenom jedno nómeno můžeme poznat a to je to, skrz které jsme my sami. Toto nómeno je dle Kanta absolutní svoboda, každý člověk je absolutně svobodný, a to i od Boha. To byla velká rána pro kněze.

Dokonce ani Bůh nesmí člověka učinit prostředkem pro své účely. Kant dává člověku, každému na světě, obrovskou hodnotu, každý má svoji důstojnost, svoji absolutní svobodu. Proč? Protože má v sobě nómeno. To je zdroj absolutní hodnoty, a když je něco absolutní, tak je to nekonečné. Jestliže v nás je absolutní hodnota, tak je nekonečná, pak musíme pochopit nekonečno. Musíme cítit a myslet nekonečno. Nekonečno není nic, co bychom mohli empiricky zkoušet, protože platí zásada, že stejně poznáváme stejným, tak to, čím jsme osobně, to nám umožňuje poznat tři absolutní ideje. To je:

1. idea Boha-není empiricky dokazatelná
2. idea světa-není empiricky dokazatelná
3. idea duše-není empiricky dokazatelná

Protože všechny tyto entity platí absolutně, kde se bere absolutno v nás, když platí, že nic není v rozumu, když před tím nebylo ve smyslech? Jak se dostalo absolutno přes mé smysly do mé hlavy? To absolutno je v nomenu. Tak tomu říká Kant. A protože každý z nás má to nómeno, tak každý z nás je svobodnou bytostí a proto nemůže být nikdo z nás využíván jako prostředek pro své vlastní účely. To je základem lidského těla. Kant říká: To absolutno můžeme v sobě cítit v pocitu vznešenosti. Co je vznešenost? Když se díváme na rozbouřené moře, jak s tou obrovskou silou bije o skály, to se nás zmocní takové podivné vzrušení, to je vznik shody mezi absolutnem v našem nomenu a absolutnem síly té přírody, která proti vám stojí jako něco vůči čemu jste malíci.

Tento prožitek je estetický, smyslový a jmenuje se vznešenost. Vznešenost je prožitek, který pocítíme, když někdy spíme pod širým nebem, pobudíme se v noci a vidíme nad sebou srpnovou oblohu, to nebe plné hvězd. Je naprosté ticho, nikdo nemluví, musíme být sami. Najednou se nás zmocní absolutno. To je prožitek vznešenosti, je to sounáležitost s absolutnem, je tam splynutí. Prožijeme to proto, že to v sobě máme z toho nomenu. A tyto prožitky můžeme prožívat, když se díváme na Shakespearova Hamleta, pochopíme, o co tam šlo, tak to prožijeme znovu. Tyto prožitky jsou základem kultivace člověka. Nejenom vidět techniku, ale tohle vědět. Jestliže lidé toto nevědí, pak se jim každý člověk jeví jen jako prostředek pro fungování systému. Je to základní Kantovo poslání. Odevzdání.

Současný život je placatý. Není schopen vyznávat význačnost, jakožto význačnost. Všichni mají pocit, že jsou stejně dobří jako Kant. Lidi nemají niternost, nemají hloubku, mají hodně informací, ale co jim schází, je rozumět. Oni vlastní informace jako vlastní auta, domy, nemají hloubku, niternost. A to je přesně to, čemu Kant říkal nómeno. Objevit v sobě nómeno znamená, že objevíte vlastní důstojnost. Dotknete se absolutní platnosti, své podstaty. To neznamena, že se nemůžete stát prostředkem, mít rodinu, kde je manžel, děti.

Člověk se pak i sám své důstojnosti zřekne, protože se obětuje. Ale jakmile někdo druhého nutí, aby se stal prostředkem, tak je to zlé. To je porušení základního lidského práva. Proto má Róm svoji hodnotu, každý je hodnotnou lidskou bytostí. I dítě je absolutně hodnotnou bytostí. I člověk, který umírá, tak je absolutně hodnotnou bytostí. Každý! To je Kant.

Dnes to nikdo nechce poslouchat. Co je důležité? To jsou procesy, systémy, růsty a stále točit kapitál. Vše je zacyklované. Dál to takto ale nemůže jít, bylo to tady vždycky, už mnohokrát.

Kant i o zvířatech mluví moc hezky. Krásně mluví o celé přírodě. Má k ní až posvátný vztah. Ekologie je, že i ve zvířatech vidíme bytosti, které mají svoji důstojnost.

Kantovo 3. dílo je Kritika soudnosti. Kant zde definuje krásno, něco, co se líbí bez pojmu. Definuje vznešenost jako splynutí lidského absolutna s absolutnem, které potkáme v přírodě (hvězdy, moře, skály, atd.).

Správný vztah mezi mužem a ženou by měl být založen na vznešenosti, na uznání oboustranné absolutní hodnoty těch dvou.

Tedy žena, ani dítě nemůže být jen prostředkem k ukojení sexuálních požadavků muže a stejně tak opačně, ano je to porušení základního lidského práva, hodnota osobnosti je pošlapávána surovým způsobem. Vzájemná láska, to je ta Kantova vznešenost.

Kant v Kritice praktického rozumu říká: „Před nízkým, občansky prostým mužem, u něhož pozoruji poctivost povahy v jisté míře, jak si jí sám o sobě nejsem vědom, sklání se můj duch, ať chci nebo nechci a ať nesu hlavu sebevýše, abych nepřehlédl mou nadřazenost“.

Je tu něco v lidech, podle Kanta, když jsou poctiví, tak ta poctivost je v nich vidět, je cítit a i když nesu svou hlavu sebevýš, tak ji stejně cítím. Kant se velmi bál, že by byla etika založena na nějakých empirických datech, na něčem, co je zkušenostní, co je cítem. A proto tvrdí, že podstata je kategorický imperativ, což je ve skutečnosti povinnost. „Povinnosti, ty vznešené veliké jméno. . .

Pro tato Kantova slova miluji Kanta, ač mé znalosti filosofické stále patří do kategorie znalostí chabých. Kant mě oslovil pro všechny ubohé, beznohé, ochrnuté, týrané, zbité, němé, hluché, mentálně postižené, staré a bezbranné lidi, mlácené a zneužívané, prosící o soucit nás všechny tichými pohledy.

Immanuel Kant mně pomáhá již od doby vysokoškolského studia fyzioterapie na FTVS UK, kdy fakulta zařadila do vzdělávání nás fyzioterapeutů i filosofii, kterou přednášela paní profesorka Hogenová. Jinak stále vyrušující kolegové umlkali a celá třída v nábožném tichu poslouchala její slova. Otvírala se před námi jiná dimenze pohledů a znalostí. Mně dosud tato její slova pomáhají v těžké fyzické a psychické dřině, která je v péči o ochrnuté občany každodenní samozřejmostí.

Kapitola 8. **Jinakost druhého**

Jinakost druhého neznamena pro Emmanuela Lévinase, že v něm vidí rysy, které mu nejsou podobné, třeba rysy povahy nebo obličeje, jinakost není v tom, že někdo je černý a druhý bílý a další má žlutou kůži. Jinakost nespátřuje v kráse obličeje, symetričnosti očí a úst a tvaru nosu, který se liší od jiných nosů jiných lidí, jinakost nevnímá ani jako nestejnost náboženství, které člověk vyznává, ani jako rozdílnost vzdělání a původu, tedy nerozlišuje ani jinakost zdravých a postižených bytostí, kterou vnímají sami postižení i zdraví lidé navzájem. Jinakost vidí ve tváři, v každé tváři.^{67, 68}

Přistupuje k člověku jako ke tváři. Znamená to, že člověka oslovuje jako tvář, rozumí řeči té tváře. Tvář je to, co mluví dřív, než mluví řeč, je to výraz ještě než přijdou slova. Vnímá tvář druhého jako nahotu, jako jistou obnaženost, jako ubohost, jako bezbrannost, jako vystavenost smrti. Ten druhý je ve své tváři smrtelnost sama. Vnímá smrtelnost jako takovou. Tvář druhého znamená volání po mně, zavolání, říká. Nesmím ho nechat zemřít o samotě. Nesmím ho zabít. Je tu nějaký *příkaz* a *zákaz*.

A v tomto smyslu jsem vždycky viděl, že ve tváři se mi dává ten moment, v němž mě napadá Bůh, a také, smrt druhého se mne týká víc, než moje vlastní, uvádí Lévinas. Tedy existuje odpovědnost, příkaz a zákaz jako prameny odpovědnosti. Mám odpovědnost za to, co není v mé moci, co není věcí mé svobody, jsem tomu druhému vydán ještě dřív než jsem si sám uložen, než sám sobě jsem. Takto mluví Lévinas o lidství, které v něm proráží, o tom etickém, co se v něm ohlašuje. Jako kdyby člověk neměl svobodu volby, je zasazen do situace, že je odpovědný za druhého. Nelze ovšem říkat, že to znamená nějaké otroctví, otroctví je pasivita, otroctví je trápení, otroctví je zatracení, jsem-li odpovědný za druhého, ukazuje se mně dobro, jako dobro vůbec. Možná jako místo lepšího, místo dobrého leží v odpovědnosti za druhého, jakkoli tomu moje svoboda nepředchází, nýbrž následuje za tím. Znamená to být rukojmím za druhého, je to situace vyvolení a možnosti k dobrotě. Zákaz: zabít druhého a Příkaz: nenechat ho umírat o samotě. To všechno popisuje bytí rukojmím. A *být rukojmím* je možná jen tvrdé označení pro lásku.

Filozofie Lévinase má platnost pro každou lidskou bytost. Všeobjímající lásku ke všemu a ke každému prožil a občas opakovaně prožívá každý. Bývá to ve chvílích nepopsatelného štěstí z lásky vlastní, bývá to pocit radosti a lásky v lůně přírody, je to obvyklý jev po zdolání vysokých cílů, nejen svojí výškou, třeba slezení osmitisícovky v Himalájích nebo vrcholů alpských a tatrských, i naše Sněžka, původně budící zdání, že je nad síly jedincovi, může, zdolána, přinést zážitek pokoření, pýchy, nadšení a lásky ke všemu a všem. Stejně tak hudba a umělecká díla vzbuzují v nás lidech tyto pocity nadpozemské krásy a lásky. Stav opojení přináší i „zдолání“ studia, sportovní výkony, zvládnutí cizího jazyka ukončeného významnou zkouškou, pak přichází onen pocit vítězství a lásky nebetyčné. Posvátno. Láska.

67 Palouš Radim, Ars docendi, strana 55, 103

68 Petříček Miroslav, jr., Úvod do (současné) filozofie

Je však velmi těžké milovat na setkání každého, koho nám každodennost vmetá do cesty. A nemusí jít zrovna o masové vrahy, zloděje a násilníky, i když právě oni mohou svojí pokleslostí budit v mnohých soucit. Zůstávají lidmi, mají právo na lidské zacházení. Někdy bývá mnohem těžší milovat ve smyslu zjevení tváře souseda odnaproti, který denně močí na váš plot, či byrokratickou dámu, sedící za přepážkou, všechny ty úředníky, pro které slovo *laskavost* chybí ve slovníku, atd., atd. Je nutné se s těmito lidmi sblížit, pochopit je, poznat jejich cestu, osud, trápení, strádání a obtíže. Pak, možná, může přijít ona láska všeobjímající, nebo alespoň pochopení.

Jak má ale občan milovat dvacetiletého hochy na vozíku, který sice projíždí za pěkného počasí občas městem, ale jeho kroutivé pohyby rukou a přivázané nohy provazem a řemeny jsou tak jiné a tak neznámé a oslovíte-li toho mladého muže, jeho spastické řeči stejně nebudete rozumět. Jak má milovat člověk ženu, která sama frčí na elektrickém vozíku po nákupech, ale nemá ani nohy ani ruce. Matky zakrývají dětem oči, mládež civí a dělá vtipy, to neznámé, jiné, jinaké, nestejně, neumíme přijmout, jak je máme milovat? Ti všichni pokroucení a s chybějícími údý, či zdeformovaní a nechodící, či se belhající, nepotřebují soucit, okukování a mnohdy ani almužny sponzorů. Potřebují rovnoprávnost ve své jinakosti a také lásku.

Školy však neučí své žáky etiku a tak matky matek a otci otců nedovedou, a jejich děti také ne, přijmout jiné, odlišné. Ono totiž respektování Druhého je naplněním etiky, tj. přijetí Jiného Stejným. Způsoby přijímání Druhých, Jiných, Nestejných nám není vrozeno, musíme se je učit. Školy vyučují stejnost, necítí potřebu vyučovat nestejnost, tj. jinakost. Avšak pouze kdosi cizí nás může poučit, vzdoruje všem našim představám, boří naše předpoklady, učíme se od něj. Poznáváme jeho problémy, o kterých jsme nevěděli a tak nás nezajímaly, seznamujeme se s jeho vynalézavostí, která vítězí nad handicapem, uvědomujeme si jeho houževnatost a vnitřní kázeň, můžeme se poučit a krotit svůj egoismus, zpochybnit svoji spontánnost, naplnit etiku, vzbudit zájem, motivaci, úmysl. A posilujeme pochopení. Pochopení znamená nejdůležitější krok k přijetí Jiného Stejným. Pochopení dokonce znamená, že původní jinakost mizí, vytratí se, chybí. Člověk je člověkem bez ohledu na svůj vzhled a zdánlivou jinakost. Je limitován jen svojí výchovou a prostředím. Jestliže žijete dlouhou dobu s postiženými lidmi nebo se s nimi dlouhodobě stýkáte, uvědomujete si, že jejich postižení nevnímáte, jakoby nebylo, zapomenete na něj, jednáte s nimi stejně jako s lidmi zdravými. Ostatně, jak jinak než stejně? Postižení přestane existovat. Není to nevšímavost a nerespektování. Zevní znaky námi předepisované krásy nebo jinakosti ustupují nad povahovými rysy, které jsou občas postižením akcentovány, ale vy jednáte a mluvíte s tváří postiženého, s duší toho člověka, a ty jsou stejné u každé bytosti. Cítíte lásku.

Láska miluje a nestará se, aby byla milována.

Rozhodující zdůraznění primátu Druhého Lévinas shrnuje do klíčového a filozoficky významného dvojsloví: epifanie tváře. V něm jsou obsaženy dvě myšlenky. Jednak jistota existence druhého jako Druhého se prosazuje svou vlastní

silou a svou vlastní vahou. Tak nás uvádí do pravé metafyzické a v posledku náboženské zkušenosti. A také uznání a přijetí svébytnosti Druhého se nedotýká pouze privátní oblasti a nevztahuje se výlučně na subjektivní vnitřní střed personální existence, nýbrž objímá také, a to zcela zásadně, i dimenzi nadindividuálně etickou, transsubjektivní a universálně platnou. Ten Druhý naléhá a žádá, aby byl uznán ve světě a aby mu bylo přiznáno právo na svébytnou existenci v lidském společenství. Toto naléhání a dožadování uznání a přijetí vychází z faktu, že ten Druhý je ve své nejvlastnější podstatě bytostí potřebnou, ohroženou a nechráněnou.⁶⁹

Ten druhý se zjevuje sám, sám vystupuje ze své zahalenosti, sám sebe činí zřejmým, viditelným a slyšitelným, vnímatelným. Ukazuje a vykazuje reálnou přítomnost své existence a své existující jinakosti.

8.2. Lidské vztahy mezi postiženými

Ne, že by mezi postiženými neexistovali lidé zaujatí pouze svojí osobou, lidé amorální a nedobří. Existují. Ale je zřejmé, že skvělé kolektivy vozíčkářů, lidí nevidomých a třeba svazy specifických postižení, třeba roztroušené mozkomíšni sklerózy nebo spastiků, jsou mnohdy oázou klidu, pohody, přátelských vztahů, místem legrace a zároveň poučení a pomoci. Všichni (zdraví) terapeuti z takových skupin se shodují, že práce s hendikepovanými lidmi je pro ně odpočinkem, radostí a velikým uspokojením. Sama mám stejné zkušenosti a potvrzují, ona „jinakost“ lidí postižených je jen v zevním vzhledu, možná i v některých omezeních, ale jsou to lidé, normální lidé, snad jen jejich svět je viděn prizmatem postižení, o to jsou poučenější, vyzrálejší, „nad věcí“, smířenější a více přátelští. Mnohem složitější je však začlenění lidí postižených zdravotním handicapem a zároveň zneužívaných. Zdá se i říci, že se i sami vydělují, samozřejmě, aniž kolektiv tuší proč. Jsou to složité cesty k návratu zpět, sdělují intimně.

Chceme-li přece jen nalézt zásadní jinakost člověka postiženého vůči člověku zdravému, pak je to *prožitek*. Ten je nesdělitelný a nelze prožít. Simulovat úraz na motorce s představou, že od této chvíle nebudete již nikdy chodit, nebo skok do vody, který navždy omezí pohyb horních končetin a definitivně zlikviduje inervaci trupu a dolních končetin, opravdu nelze. Tento prožitek považuji za zásadní změnu v životě po úrazu. Snad Patočkovy „země se otřásla“. A také možná zjištění, že „dobří přátelé“ po úrazu nejsou dobří, že rodina je nadevše, atd. Tento prožitek postupně mizí, čas otupí všechny „rány“. Postižený si na tyhle „drobnosti“ již ani nevzpomene. A přesto, právě toto, těch několik sekund a potom postupné rozpoznávání a nakonec smíření se s osudem, je na lidech postižených úrazem, nejevidentnější. Možná musíte s vozíčkáři dlouho pracovat, aby bylo zřejmé, o čem mluvím, ale jistě je to rys, ten okamžik životní změny, který, ačkoliv tak hrůzný ve svých důsledcích, postiženého člověka udělá lepším. Pochopí.

69 Cviková J., O sexuálním zneužívání dětí, strana 10-11

Bytosti si mohou vyměnit všechno, jenom ne život. Ani tento prožitek, to pochopení a tedy život, vyměnit nelze. A právě tyto a všechny prožitky ohlašují neosvojitelnost a svébytnost druhého v jeho jinakosti. Ohlašují se v nahotě lidské tváře a následně v autenticky etickém dissymetrickém vztahu k druhému člověku. Ohlašující se a zpřítomňující se nahota tváře volá a vyzývá osloveného, k němuž se obrací a do něhož hledí, k *odpovědi* a tím také k *odpovědnosti*. Vtiskuje do nás svou nezastupitelnou a nezměnitelnou "stopu". Svazuje naše svědomí se svou ohrožeností. Říká nám: potřebuji tě, neopouštěj mě v mé smrtelnosti. Jsme tak voláni, vyvoleni a povoláni k odpovědnosti za druhého. Stáváme se jeho rukojmím.
70, 71

Filozofie „epifanie tváře“, tak nevšední v dnešní době, i přesto platná a osvobozující, humánní, platící pro každou lidskou bytost, přijme-li člověk její etiku, je etikou lidství, filozofií odpovědnosti za druhého, platná pro lidi postižené stejně jako pro všechny ostatní.

Odpovědnost není totiž pouhý atribut subjektivity, jako kdyby subjektivita existovala sama o sobě dřív, před etickým vztahem. Subjektivita sama o sobě neexistuje, zakládá ji teprve vztah k Druhému. Blížkost k Druhému neznamena, že je ten Druhý blízký v prostoru nebo jako příbuzný, ale že je blízký v tom nejzákladnějším, v tom, že jsme za něj zodpovědní. Pouto s Druhým neznamena ani dokonalou znalost Druhého, pouto s Druhým navazuje pouze odpovědnost, ať už přijímaná nebo odmítaná, ať víme nebo nevíme, jak ji na sebe vzít, ať můžeme nebo nemůžeme pro Druhého něco konkrétního udělat. Dát. Právě to je lidský duch. Inkarnace lidské subjektivity zaručuje její spirituálnost. A mezilidský vztah je tak dán v blízkosti s Druhým, ať je naše představa o něm jakákoli – jeho tvář, výpověď v Druhém obsažená, a v tomto smyslu je tváří víceméně celé lidské tělo, jako by přikazovala, abych mu sloužil. Tvář mě žádá a přikazuje. Tvář znamená příkaz, tento příkaz je samotným smyslem tváře. Není-li Druhý stejně odpovědný, je to jeho věc. Odpovědnost za Druhého, aniž od něho očekávám totéž, i kdyby mě to mělo stát život.⁷²

Konzumní společnost vyznává spíše filozofii oko za oko, zub za zub. Kolik mezi námi chodí filozofů? A kolik z nich zná myšlenky Lévinasovi? Kolik z nich se jimi řídí? Kolik dalších lidí o nich nemá tušení? Ale jsou i lidé obětaví, laskaví, s empatií vrozenou, ochotní pomoci, býti nablízku. Obecný rys společnosti však je jiný, pro postižené nepřátelský. Rasismus, xenofobie, fašismus, obvyklé obrázky dnešního života. Ale láska k bližnímu? A postiženému bližnímu? Jinakost postižených prostě nevyhovuje, je problémem.

8.3. Obecný rys světa: Jinakost

70 Curran J., Daniel, Renzetti M. Clarie, Ženy, muži a společnost, strana 47

71 Cviková J., O sexuálním zneužívání dětí, strana 13-14

72 Čacká-Pavlíková J., Znásilnění z pohledu trestního práva, strana 182-183

Avšak, obecný rys světa je jinakost. I ve vztazích milostných, sexuálních, ale i jen v zamilovanosti, v touze, v lásce je to jinakost, která vzrušuje člověka na tom druhém. Při erotickém vztahu se jinakost neomezuje jen na logický či numerický rozdíl, jakým se formálně liší kterýkoli jedinec od kteréhokoli jiného jedince. Erotická jinakost rovněž není pouze jinakost daná odlišnými atributy bytostí jinak srovnatelných. Ženskost je pro bytost mužskou něčím jiným nejen proto, že je odlišné povahy, ale také pro to, že její povahou je jaksí právě jinakost. Při erotickém vztahu nejde o to, že se ten druhý vyznačuje nějakým jiným atributem, ale že se vyznačuje atributem jinakosti.

V ontologické struktuře ženství je ženství jako samo od sebe jiné, jako sám kořen pojmu jinakosti. Jinakost v erotickém vztahu nelze redukovat na odlišnost danou přírodou. Jinakost, jež v tomto vztahu vzrušuje, je neredukovatelná. Myšlenka lásky jako prolnutí dvou bytostí je myšlenka falešně romantická. Na erotickém vztahu je vzrušující právě to, že jsme dva a že ten druhý je naprosto jiný. Láska je vzrušující nepřekonatelnou dualitou bytostí, je to vztah k něčemu, co stále uniká. Druhý jakožto druhý tu není předmětem, který si přivlastňujeme nebo který se stává námi. Stahuje se vždy naopak do svého tajemství. Na pojmu ženství to znamená jeho nepoznatelnost, určitý způsob bytí, který spočívá v tom, že uniká osvětlení.

Ženství je existencionální událost jiného rázu, než jakou je prostorová či výrazová transcendence, ty obě směřují k světlu, ženství před světlem uniká. Způsob existence ženství je skrývání se, čili stud. Přitom však nejde o nevědomí nebo podvědomí, jde o tajemství. A pokud chápeme druhého jako svobodu a uvažujeme o něm v termínech poznání, pak jsme nuceni přiznat, že komunikace selhává, selhává pohyb směřující k uchopení a zmocnění se svobody. Eros se liší od vlastnění a moci, není to boj ani prolnutí, ani poznání. Je třeba mu přiznat výjimečné místo. Je to vztah k jinakosti, k tajemství, čili k budoucnosti, k tomu, co ve světě, kde všechno je zde, nikdy „zde není“.⁷³

Pokračujeme-li v analýze rozkoše, pak toho, co laskáme, se vlastně nedotýkáme. Laskání nehledá hebkost nebo teplo té určité ruky. Laskání ve skutečnosti neví, co hledá, a právě toto hledání je jeho podstatou. Podstatným je tu ono „nevědět“, ona základní zmatenost. Je to jako hra s něčím, co uniká, a to hra naprosto bez záměru a plánu, ne s něčím, co se může stát naším a námi, ale s něčím, co je jiné, vždycky jiné, vždycky nedostupné, vždycky v budoucnu. Laskání je očekávání této čiré budoucnosti bez obsahu. Laskání je jakoby hra s něčím, co uniká, hra naprosto nezáměrná a neplánovaná, hra s něčím jiným, vždy jiným, vždy nepřístupným, vždy s něčím, co má přijít.⁷⁴

Laskání je očekávání této čiré, bezobsažné budoucnosti. Utváří je ona narůstající lačnost, sílicí a stále bohatší přísliby, které otevírají nové průhledy k nepostižitelnému. Živí se nespočetnými lačnostmi. Filozofická analýza vždy podceňovala tuto intencionalitu rozkoše, jedinou intencionalitu samotné budoucnosti, tedy nikoli očekávání budoucího faktu. Ani Freud neříká o libidu o mnoho víc, než že vyhledává slast, a při tom považuje slast za pouhý obsah, na jehož základě začíná analýza, avšak neanalyzuje se samotný obsah. Freud nehledá

73 Čacká-Pavliková J., Znásilnění z pohledu trestního práva, strana 172-173

74 Cviková J., O sexuálním zneužívání dětí, strana 149

-

význam této slasti v obecné ekonomii bytí. Oproti tomu Lévinasova teze, která stvrzuje rozkoš jako samu událost budoucnosti, budoucnosti prosté jakéhokoli obsahu, dokonce jako mystérium budoucnosti, se pokouší ukázat její výjimečné místo.⁷⁵

Lze charakterizovat tento vztah k jinému skrze Eros jako neúspěch? Řekněme ještě jednou: ano, pokud přijmeme terminologii běžných deskripcí, pokud chceme charakterizovat erotiku slovy „uchopit“, „vlastnit“ nebo „znát“. Nic z toho všeho (nebo z toho, co zakládá neúspěch toho všeho) není v erotu. Kdybychom jiného mohli vlastnit, uchopit a poznat, nebyl by tím jiným. Vlastnit, znát, uchopit jsou synonyma moci.⁷⁶

Jinakost podmiňuje být jiným. Je součástí i rozkoše. Být jiným znamená jinakost, rozmanitost, nesejnost, nejfantastičtější mnohost lidství.

75 Cviková J., O sexuálním zneužívání dětí, strana 151

76 Cviková J., O sexuálním zneužívání dětí, strana 151

Kapitola 9.

Areté – cíl snažení člověka ⁷⁷

9.1. Patočkovovo pojetí

Snad každý jedinec podvědomě usiluje o ARETÉ. Usiluje-li o své vytčené a „vznešené“ cíle, hledá-li uspokojení ve vědě, kultuře, sportu, v přírodě. Odpoután od komerčních a hamižných zájmů, hledá ARETÉ. Možná to neví. Nikdy o ARETÉ neslyšel, ani nečetl, nemá filozofické vzdělání, ostatně, ani slovníky nemají heslo ARETÉ ve svém obsahu. Proč malíř maluje svůj obraz v jakémsi vytržení ze všednosti, se všemi svými extázemi umělecké tvorby? Proč sochař ztvárňuje svá díla až na samu hranici možného? Proč odcházíme z koncertů v jakémsi vytržení vytrženosti? Co prožíváme za nedefinovatelné pocity v „nadpozemskosti“, stojíc v chrámu přírody, ne mocni slov, jen básník umí popsat to nevýslovné a nevyslovené, tíše, s tlukotem srdce, snad se slzami štěstí v očích, nehybní v úžasu, překvapení nad tou nádherou, vytržení z klopotného života běsnící dopravy a zmatků 21. století. V lůně lesů, hor, jezer, potoků a řek, s klenbou nebes nad hlavami cítíme blízkost božského, pradávného, věčného, mizejícího z našich uspěchaných životů, bolest, ztrátu, ale také touhu a lásku. Lásku a dobro. To je ARETÉ?

Je ARETÉ blízkost člověka? Pochopení? Láska? Dobrota srdce a mysli? Dostala jsem krátký dopis: „Jarmilko, moc a moc ti držím pěsti ve tvé práci. Myslím, že je smysluplná a sama se na ni těším. Určitě to jenom vypadá, že v tom není velká filozofie, jak píšeš. Už jenom to, že o tom přemýšlíš a píšeš a studuješ a čteš a chceš a máš nás ráda. Vždyť ta láska je ta velká filozofie. Nejsem moc chytrá, ale láska mně vždycky hodně pomohla. Tobě pomáhá také. MÁM TĚ MOC RÁDA. Jana“.

Mě ta slova dojala. Věřím, že i mně pomáhá láska, jak píše moje kamarádka Jana.

Když se narodila, nezdála se lékařům dost pěkná ani dost zdravá a tak ji položili na okno, nezabalenou, vytrženou z lůna matky a věřili, že prochladne a zemře, vypráví Jana. Nekřičela, ale žila. Příliš dlouho žila i nad očekávání lékařů. A tak ji museli vzít a zabalit a pečovat o ni. Ale matce ji nedali. Do ústavu patří nevydařené novorozence! Chybí jí ruce a nožičky se nevyvinuly! Do ústavu! Dva roky usilovali rodiče, než jim malou Janu vrátili. Dnes je Janě málo přes čtyřicet let a je mojí velkou kamarádkou. Vystudovala obchodní akademii a pracuje jako účetní. Ona je mojí oporou, ne já její. Mezi všemi mými kamarády nejkrásněji tancuje, sedíc na elektrickém vozíku. Vozík ovládá jedním malým prstíkem, který vyrůstá z malé bambulky zbylé po ostatních prstech. Krouží v ladných křivkách po parketu, držíc hlavu vysoko, vysoko a nejladněji jak jen může být hlava držena, je nádherná, vzletnost pohybu její hlavy je úchvatná, podobá se kouzelné baletce, motýlu. Nikdy

jsem neviděla krásnější držení ženské hlavy! Jedno indiánské přísloví říká: “Kdo netančí, nežije“.

Jana také vyšívá barevné motýly na ubrusy. Může Jana být“ moje ARETÉ?“ A všichni moji kamarádi s odvahou žít životy invalidů?

Člověk musí žít, byl-li mu dán život. Život lidí postižených je složitější, ale je to život. Život se musí žít. Život, existence je výkon, v tom je jeho úloha. Život se musí sám ospravedlnit, vytáhnout se do zjevu ze skrytosti, ukázat se v činu.⁷⁸

Jak žijeme svoje životy? Mají naše životy smysl? Každý život má smysl, život beze smyslu není životem. Kde ale hledat ten pravý smysl života? Kdo pomůže ukazovat ty správné cesty bytí? A jak těžké je hledání lidí handicapovaných, opuštěných, týraných a zneužívaných? A přesto, právě oni mohou být příkladem mnohým. Svým životem, tím co dokázali, svojí láskou, svým pohledem na život, svojí vírou v dobré. Nám „zdravým“, soběstačným, a přece uvězněným v adoraci pohodlí a prospěchu.

„Je lépe se nezrodit než žít beze smyslu, tvrdí **Patočka** v úvahách o **Sókratovi**. Smysl se tvaruje do určitosti, je na pozadí neurčitého, tj. co je za obzorem. Příliš vnější poměr k nadlidskému je příčinou sebezapomnění, somnolence, zaklesnutí do počítatelných, neverifikovatelných cíleček. Jedná se o cílečky, protože jsou odvozeny z prospěšnosti pobývání na cestě.⁷⁹

Jak přiblížit někomu ARETÉ? ARETÉ znamená otevřít jej pro to, co dokonává k vyššímu, lepšímu, dokonalejšímu. ARETÉ je moc, skrz níž se stupňuje procesualita k nejvyšší dokonalosti. Pro někoho je to zvládnutí deseti jazyků, pro dalšího třeba naučit se znova chodit po havárii. ARETÉ je pro každého něčím jiným, protože u každého je jeho Telos něčím jiným.⁸⁰

Jak je možné, že existují lidé, kteří neznají starořecké ideály olympijských her, nemají ani žádné zvláštní vzdělání, a přesto, jejich život je dostatečně vyaretován? Jsou to ti, co neuskřinuli ve věcech, v objektech, nepropadli mamonu, telenovelám, zůstali spjatí s přírodou, rodina a výchova dětí jsou radostí, domov je domovem, ne místem, kam se chodí spát. Právě tyto hodnoty umějí handicapovaní lidé pěstovat. Snad i proto, že očima svých postižení vidí více celek. Malichernosti každodenního života jsou nepodstatné. Dečka na stolku posunutá o 4 cm, nedokonalý pořádek, pokažený mixér, zničené boty, jsou v jejich životě maličkosti, nevidí život ve věcech jako většina dnešních lidí, žijících pod gloriolou reifikace.

Kdyby se lidstvo poučeno dnešním „globálním“ světem mohlo vrátit na Olymp k dávným Bohům, dospělo by do stejného stavu „věcí“, které dnes žijeme? Vynechalo by shazování mrzáků ze skály? Žilo by bez válek? Vymyslelo by koncentráky? Vyvinulo by atomovou bombu? Myslím, že ano. Je v lidské podstatě ničit sama sebe za cenu zisku, vydobytí území (válčili i Řekové) za cenu likvidace životního prostředí a pustošení přírody.

ARETÉ je cesta, dobro i láska. Hledání dokonalosti k počtě Bohů. ARETÉ je i hledání kořenů, je pozadím, kontextem, horizontem, ctností člověka, jenž ví o

78 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 9

79 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 9

80 Baštecká B., Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, strana 9

Celku. To zná i olympijský borec, pokud podstoupil vrcholně riskantní podnik a účastnil se závodu na hrách, vydán v šanc porážce před miliony svědků. Ten dávný bojoval čistě, pro samotný boj, proto byl vítěz vždy odměněn jen věncem z bobkového listu. Sám prožitek boje i opojení vítězstvím před davy je ARETÉ, přiblížení k dokonalosti. ARETÉ je dokonalostí, výborností, je tím, co přirozenost čehokoliv dokonává. **Patočka** mluví o ARETÉ jako o průniku Celku do každé jednotlivé situace v životě člověka. To je to pravé! Všichni žijeme spousty jednotlivých situací, hledejme v nich i Celky! Žijme prožitky, odstavme povrchnost, hledejme kořeny, odsuďme kalkul, hledejme posvátnost.^{81, 82}

Dnešní „sedentary population“, se všemi odezvami „pohodlného“ života, nezná radost z únavy. Překonávání překážek, stékající pot, ale hlavně prožitek, ten chybí v duši těchto sedících, tělo netrénované strádá ovšem i fyzicky. Světové olympiády jsou předmětem byznysu, dopingových skandálů a zoufalého předhánění, kdo je bude pořádat. A tak se ztrácí idea olympijských her, ARETÉ je pošlapána. Někdo by měl pečovat o ideu olympijských her! Dnešní trh a politické cíle kolem nich nejsou tou posvátnou svatbou nebes a země (Hieros Gamos), přesto, že trénink a příprava borců vyžaduje hodně úsilí a výchova těla se stává též výchovou duše. Je na nás, vyznavačích tělesné a duševní kultury, abychom ideály dávných olympijských her nenechali ničit konzumními ideály konzumní společnosti dneška.

9.2. Areté jako cíl hendikepovaných

Obdivuhodné jsou i výkony handicapovaných borců, kteří také vstupují na dějinná kolbiště paraolympijských her. To, co je ironií, nazýváme-li dnešní civilizaci sedící populací, to je pro postižené lidi nechtěná realita. Invalidní vozík. Co je nedobré a odporuje proklamované integraci lidí s handicapem, je oddělenost zdravých a postižených sportovců na těchto hrách. Vždyť sám název „para“ či „speciální“ a další mění ideu olympijských her. Olympijské hry jsou místem, v němž mizí sváry, predikáty politické příslušnosti i rasové podjatosti a vyznání náboženské víry. Proto mají olympijské hry tak obrovský význam, „utichají zbraně“ a lidská aktivita, zvaná sport, spojuje lidi napříč kontinenty s jediným cílem, vstoupit do osobní svobody, odhalit vše s nasazením vlastního sebevědomí v boji. Na stejné olympijské hry patří stejní lidé v odhodlání. Není rozdílu v nasazení jedněch i druhých, zdravých i postižených. Ti všichni by měli své výkony podávat ve stejném čase před stejnými diváky, aby ukázali, své přesahy, svá maxima, aby i oni, borci s handicapem, byli zpětně obdivováni stejnými diváky. Postižení sportovci dosahují stejného ARETÉ jako zdraví.

Tedy proč oddělovat tato zápolení?

81 Hogenová Anna, Areté, strana 19-21

82 Kratochvíl Zdeněk, výchova, zřejmost, vědomí, strana 20-28

Trest má probouzet, má léčit. Všechny tresty za skoky do vody, alkohol v krvi v osudovém okamžiku a mírné zatačce, pýcha nejrychlejšího jezdce. Ale co ti, kteří nezavinili nic, trest za co? Že se narodili, že stáli na chodníku v nepravý čas, že spadl strom, že se narodili bez končetin? Všichni stejně, i oni, musí žít. Usmíření s osudem bývá přerodem, katarzí a podvědomě hledání ARETÉ. Přes krutou pravdu - už nikdy nebudu chodit- nacházejí lásku v sobě, povyšují sebe, svého ducha a nacházejí dobro i štěstí.

Štěstí je plnost bytí, pozitivní plností bytí, tj. naplněnost obsahem, není to pouze nepřítomnost bolesti, hladu, strážně. Štěstí je taková plnost, jež nemůže být plnější, nepřipouští stupňování. Erotika připouští stupňování, agapé nikoli. Transcendence, přesah, to je plný život, ne obstarávání, to nemůže naplnit, jen „zaplnit“. Plně žít se dá jen z nároku životní celkovosti, jen u věcí pobývat, je málo. To podstatné, co umožňuje tento svět, není věc, protože věc je věcí jen díky pozadí. To, co je takto dobré a mocné je zároveň „něčím“, co nemůžeme prostě jen „vědět“. My o něm máme pouze vědění o jeho nevědění. To nejvyšší, AGATHON, se prostě nedá definovat, popisovat, vypočítávat, dá se s ním dělat jediné, prostě je sdílet. V přátelství, v lásce, v prchavé lidské laskavosti, ve slušnosti, v okamžiku sebezpřekonaní, ve sportu i jině, v nádhře stmívání, ve stromech, v přírodě vůbec, na nočním nebi. Chceme-li být autentičtí, musíme hledat „pramen“ v sobě, musíme všichni, i lidé postižení. Pokud takový nebude, bude se vystavovat sebeklamu a ten se bude prosazovat nadutostí, podrážděním, která nesnášejí útok, protože příliš mnoho ze životní energie je spotřebováno na zakrývání vnitřní prázdnoty a nicotnosti. Péče o duši je tu právě pro tento vnitřní pramen, z něhož vzniká ARETÉ. Schelling dokonce tento krok hledání vlastního pramene hodnotí takto: “Jen ten, kdo sestoupil k základu sebe sama a poznal celou hloubku života, kdo opustil vše a sám byl vším opuštěn, tomu se vše potopilo a ten se s nekonečným viděl sám: je to ten velký krok, který Platón srovnává se smrtí.”^{83, 84, 85}

Myslím, že právě lidé náhle vyvráceni ze svých životů, většinou lidé mladí, zasažení krutou nemocí či úrazem, tohle většinou prožijí, dříve nebo později. I pro ně platí, opakují: Pečovat o duši znamená pečovat o její pramen, tj. neustále ji probouzet ze somnolence, která vzniká z přesvědčení: “Teď jsem dosáhl vrcholu, jsem nejlepší!!” Přirozená lenivost lidského rodu ne vždy dokáže duši kultivovat. Dokonce, nezdá se, že by někdo dnešní školáky a studenty, natož jejich rodiče, k péči o duši nabádal. Každodenní obstarávání v klopotném zápase postižených zapomíná na péči o duši také. Je těžké nepropadnout depresím a beznaději. Je to velmi těžké. K pravdivosti se musí dobrat každý sám. Nespadne z nebe, nedá se koupit. Každé jednání, ať je jakékoliv, má jediný cíl, něco rozvinout do plnosti podstaty. S **Heideggerem** :Dokonání k plnosti je smyslem ARETÉ, jež se realizuje

83 Kratochvíl Zdeněk, Filozofie živé přírody, strana 137-137, strana 84-87

84 Hogenová Anna, Etika a sport, strana 70-72

85 Palouš Radim, Ars docendi, strana 14, 21, 23-25

cestou harmonie mezi péčí o tělo a péčí o duši a to v každém individuu jinak. Tedy i u lidí postižených. Život, v němž se individuální dokonalost naplnila do svého pravého tvaru, uskutečnila se v činu (ergon), je životem vyaretovaným, kalokagathickým. Takový život dospěl do ARETÉ, do individuální dokonalosti. A je úplně jedno, jestli takový člověk zvítězil na olympijských hrách či nikoliv, jestli takový člověk má všechny čtyři údy či nemá. ARETÉ patří každému zvláště, nikoli jen těm nejlepším, jak se domnívá sensus communis (tzv. selský rozum), jenž často bývá úplně klamný. „Každému, co jeho jest!“ – tam směřuje ARETÉ.^{86, 87}

Životy postižených lidí budiž chápány pro všechny z nás, šťastnější v osudu, jako výzvy pomáhat, ti všichni, postižení tělesně, sluchově, zrakově či mentálně k nám obracejí svoji lidskou tvář a Lévinasova asymetrická odpovědnost si nás vybírá, žádá a očekává od nás, že dokážeme hledat cesty a cíle, milovat své bližní, lidské bytosti, týrané a zneužívané, ubohé, tedy u Boha, ačkoliv to není povinností nikoho z nás. Zvedat je z prachu cest. Je to odpovědnost. A odpovědnost je láska. Buďme rukojmími, je to jen tvrdé označení pro lásku. A láska je ARETÉ.

86 Kratochvíl Zdeněk, *Výchova, zřejmost, vědomí*, strana 100-101, strana 74-82

87 Petříček Miroslav jr., *Úvod do (současné) filozofie*, strana 7-11

Kapitola 10. **Gnozeologie a ontologie**

10.1. Antické pojetí Sokratovo, Platónovo, Xenofontovo

Sókratés žil 469-399př.n.l. Co je to sokratovská epimelea? Péče o duši - to je smysl života u Sókrata. Jak se pečuje o duši? V dialogu. Člověk musí vědět, co neví, aby věděl, co neví, musí vědět to, co ví. Když člověk má distanci k tomu, co ví, tak sám sebe pozná, splňuje ten dávný příkaz **Gnoti seauto!** Poznej sám sebe! Když člověk není v distanci, když neví, co neví, tak si myslí, že všechno ví. Když si myslí, že všechno ví, tak má hýbris-pýchu, dnes se tomu říká arogantní švejk. Distance, vzdálenost - mít odstup od sebe.

Strýc Sókrata se ptal Pýthie v Delfách, kdo je nejchytřejší v Aténách. A Pýthie mu řekla: Je to Sókratés. Strýc se vrátil a řekl to Sókratovi a ten se zděsil, protože věděl, co všechno neví. Když on je nejchytřejší v Aténách a přitom toho tolik neví, dokonce přesně ví, co neví, jak to může být s těmi ostatními. I řekl si: Ta Pýthie se musela určitě splést. To není pravda, je to jinak. A protože chtěl vědět, jak to je, tak se začal ptát těch ostatních, kteří byli pokládáni za nejmoudřejší. Co je to odvaha?, pravda?, dobro?, atd. A jak se jich ptal a přemýšlel o odpovědích těch lidí, shromažďovali se i ostatní lidé a poslouchali, protože všichni svobodní se scházeli na Agoře, trhu, (latinsky fórum). Ti lidé, mezi kterými stál i **Platón**, poslouchali **Sókrata**, jak se baví s těmi moudrými. Sókratés dával otázky, které odkrývaly podstatu toho člověka, s kterým Sokratés mluvil. Takový dialog většinou odkrýl, že příslušný mudrc se ukázal jako incipiens - nevědomec, tupec. A protože ty otázky přivedly posluchače k jistotě, že nejvyšší kněz Eutifrón vůbec neví, co je to zbožnost, a že nejvyšší soudce neví, co je spravedlnost, a že generál a vojevůdce neví, co je to udatnost, tak se ti mocní lidé nazlobili a zabili vojevůdce. Bylo to vlastně ostrakování.

Když Sókratés čeká ve vězení, přijde k němu Krytón, jeho přítel a říká Sókratovi, že podplatili všechny hlídače a že může odejít. Sókratés to však neudělal. Řekl, že kdyby on, o kterém Pýthia řekla, že je nejmoudřejší, utekl, tak by z vězení utekli všichni vrazi, kteří kde jsou v Athénách. Aby za sebou nenechal špatný příklad, zůstává Sókratés ve vězení a umírá v naprostém klidu. Vypije číši bolehlavu a jeho poslední slova jsou monologem o smrti: nevím, kam jdu, buď jdu do toho, co je lepší než tento život, potom to vůbec nevádí, nebo jdu tam, o čem vím podle mýtu, že chodí každý po smrti.

Chodí přes řeku Léthé, dostává se na Asfodelovu louku, kde jsou tři Ajátos, kteří váží naši duši, a v tom se opět nebojím, protože jsem celý život o svoji duši pečoval. Jak to vypadá podle starých mýtů? Duše opustí tělo, přejede přes řeku Léthé-řeku zapomnění, zapomene na život, který ta duše před tím vedla. Jde na Asfodelovu louku, kde jsou tři soudci a ti váží duši. Když je duše těžká, tak musí do díry v zemi, každý svůj ošklivý čin musí 10x prožít na vlastní kůži, aby se očistila. Je-li duše lehká, tak se má nádherně. Jde do jakéhosi řeckého nebe, které je ovšem v podzemí. Když uplyne nějaká doba, tak se duše znovu vrací do života a přichází

k obrovskému vřetení, které je napnuto od nebe k zemi a tam jsou tři osudové babice a ty nám upředou nit' našeho života a my jdeme znovu do života. O tomto přemýšlí Sókratés a opravdu umírá v klidu, protože nemá strach. Jediné, co mělo pro něj v životě smysl, byla péče o duši. Která duše je dobrá? Ta, která je suchá. Ta, která je plná suchého ohně. Málo váží a proto nejde do díry v zemi. Jak se pečuje o duši, to už popisuje **Platón**.

Sókratés je zakladatelem nové epochy v řecké filosofii, kritik sofistiky. Základní otázky filosofie spatřuje v problematice člověka samého. Patří k idealistické linii ve filosofii. Svůj zájem soustřeďuje na otázky etiky. Má zásluhu o rozpracování dialektiky pojmů lidského myšlení. Sókratovo učení známe jen ze spisů jeho žáků, hlavně **Platóna a Xenofonta**.

Platón žil 428-348 př. n. l., Epimelea má podle Platóna tři části:

1. logistikon – rozum v hlavě
2. thymos - statečnost v thoracu
3. epithýmii - žádostivost v játrech

Která část duše má nejvíce vládnout? Rozum. Nejhorší je, když vládne **epithýmia**. Člověk, který je nejvíce žádostivý, je vlastně zlý. Proč? Protože žádostivost, vášně, je tím, co v tom člověku poroučí a velí, čili rozum musí sloužit žádostivosti, třeba penězům, sexu, moci a potom takový člověk, čím je schopnější usuzovat, tím je horší. Člověk, který je nejvíce ovládán žádostivostí, se jmenuje člověk **apeironský a ten stav se jmenuje pleonexie (nezměrná žádost)**.

Je to taková žádostivost, která nemá meze. Žádostivost je současný stav věcí dnešních dnů. Mít hodně peněz, aut, chalup, milenek, milenců, majetku, obdivu, luxusu, požitků, zážitků, všechno snadně, ihned. Tyrani rodin, zneužívatelé dětí, žen, slabých a postižených.

Péče o duši?, co to je? K čemu to je? Láska, víra, přátelství, proč? Na co? Dávání mezi našim žádostem? Proč? - Holdovat alkoholu, ať je veselo, krotit své vášně i choutky sexuální, proč, žijeme jen jednou. Statečnost, (thymos) a rozum (**logistikon**), k čemu to je? **Episthémé** (moudrost, jistota, vědění z počátku, pravdivé, jisté), nač, prosím Vás, **fronesis** (statečnost) na základě **eisthesis (smyslového vnímání)**. Tomu všemu se říká **epimelea**. Co je s ní? A nač? Ještě **Technai**, péče o tělo, to dnešní lidé rádi zaměňují za farmaceutické výrobky, a nákupy v parfumeriích. Cvičit, pěstovat tělo silné, harmonické a zdatné, na to není čas.

Péče o duši i tělo však musí být vyaretované, pak je to člověk kalokagatický. Pak je to dokonalý muž a dokonalá žena. Dnešní lidé netouží ani po dokonalosti, mnoho lidí touží po zážitcích, mnohdy ušlechtilých, jindy zavržených, nechutných, nebezpečných, atd. Není žádných tabu, vše dovoleno!

Apeiron je u Heideggera to, čemu se říká bytí. To je to, co se nedá určit, je to Abwesenung. Apeiron vždycky dělá strach. Z čeho máme strach? Z moře. Moře je bezmezná voda. Kde máme strach? V poušti. V poušti, když zabloudíme, poušť je bezmezný písek, máme bezmezný strach. Když zabloudíme někde, kde jsou kopečky, kde se střídá krajina, tak strach nepřichází, jsou tam meze, tam se nebojíme. Kde nejsou meze, tam je strach. Co to je smrt? Nevíme, nejsou tam meze, bojíme se.

Jenže dnešní lidé už se nebojí ani smrti! Všechno jedno, holedbají se.

Platón – vyvádění z jeskyně, educacio, paidagogia

U Platóna je důležitá metafora jeskyně, která je zároveň výkladem jeho ontologie a gnozeologie, protože podle Platóna všichni ležíme na zemi a jsme přikováni okovy a hledíme na vyplněnou stěnu té jeskyně. Za námi je zídka a kolem té zídky chodí neustále lidé a nosí nějaká břemena. Za těmi lidmi, chodícími napříč, je oheň a ten vrhá stíny těch přecházejících lidí na tu zadní stěnu té jeskyně a my se hledíme jen na tu stranu, kde se ukazují ty obrazy.⁸⁸

Tím chce Platón říci, že my jsme na tomto světě v jeskyni a naše poznání je pouhé poznání obrazu. To znamená těch stínů, a obrazy, to není ta pravá pravda, protože obraz je vždycky něco, co se podobá tomu původnímu, pravému jsoucnu. Takže on říká, že my jsme přikováni k obrazům. Abychom se dostali z toho obrazu, musíme se dostat z okovů, musíme se postavit a v tu chvíli se začneme lišit a ti, co leží se nám začnou posmívat. Ten, kdo se liší od většiny, tak ten je vždycky terčem posměšků, říká Platón. Ten, kdo se osvobodil, musí mít velkou odvahu a nesmí si nic z toho posmívání dělat a musí se otočit čelem k těm obrazům, k tomu divadlu, co je na té stěně a vycházet z té jeskyně ven. Tzn. musí překračovat ty lidi, je při tom sám, má problémy, musí přelézt tu zídku, jde kolem ohně, ten jej oslní, takže najednou vidí spoustu strašidel v té jeskyni. Je sám, bojí se, ale musí mít i odvahu, že mine i ten oheň, nesmí se bát ani těch strašidel a jde tou jeskyní sám.

Ta chůze tou jeskyní, to je to educacio (ductus = tunel). Educacació = vyvádění z tunelu (z jeskyně), to je výchova.

agogia = chození

paidos = ten, kdo vede toho člověka na té cestě tou jeskyní, ale potom ho již musí opustit a ten člověk musí jít sám, pedagog = paidagog

Člověk jde tou jeskyní, jeskyně se zužuje. Najednou se ta cesta otáčí příkře vzhůru. Ten člověk je sám, neví kam cesta vede, musí mít velikou odvahu, musí mít velikou lásku k poznání, protože ho táhne to, co je na konci. On musí mít thymos-odvahu i logisticon-lásku k poznání. Začíná vylézat z jeskyně - k tomu potřebuje i technai, tělo cvičené a zdatné. Nejdůležitější je ale u Platóna myšlení. Vylézá z jeskyně ven, octne se na krásném světě, kde je nesmírný klid. Kde je blaženost, slunce, stromy, tráva, vidí vše nádherné, vše vyladěné, krásné a to je metafora pro svět ideí. Všechno je to metafora.

meta = za, to, co je za

forum = náměstí, kde se všichni sešli, řecky agora.

On pobude ve světě idejí, prožije si tu nesmírnou blaženost a potom se mu zasteskne po lidech a tak se vrací do jeskyně. Nemůže žít sám. Když se vrací, oslněný sluncem, v jeskyni nevidí. Tak šmátrá a motá se. Těm lidem připadá jako blázen. Proto podle Platóna připadá ten, kdo je vědoucí těm nevědoucím lidem jako osel, jako blázen. Pak přijde mezi lidi, které má rád a snaží se jim ten platónský člověk vykládat to, co viděl v tom světě idejí. V tu chvíli velmi narazí, protože mu nemohou uvěřit. Poznání těch lidí je na 3 stupni, tj. na eidolónu. A protože mu nemohou uvěřit, tak do něj promítají to, co znají sami ze sebe. Nakonec ho zabijí,

ale zabijí ho proto, čím jsou oni sami. Proto říká Platón – pozor, musíte své vědění schovávat. Od té doby se ve filosofii objevuje tzv. množství a ten vědoucí člověk proti tomu množství musí být schován. Ne se vystavovat strašné kritice, bojí. Filosof musí být i politickým člověkem, to říkal Masaryk. Platón říkal opak, protože na to mockrát doplatil. Jednou radil vládci na Sicílii a skončil jako otrok. Jen náhodou ho vykoupil jeho přítel na trhu otroků a tím ho zachránil pro celé naše dějiny filosofie.

Platón byl prý krásný, vysoký muž a jmenoval se Aristofés, ale protože měl prý placatý obličej, říkali mu Platón. Zemřel v 80ti letech, nebyl na ženy, byl homosexuál, to bylo v té době naprosto normální.

Jaké jiné normálnosti muži a dějiny, či pudy lidské, ještě „vymysleli“? Dlouho bychom vyjmenovávali. Dějiny sexuality mají mnohá zákoutí.

Platón pocházel po matce z rodu Sofónova, tj. jednoho ze sedmi mudrců, po otci z krále Kodra. Jeho původ byl skutečně aristokratický, aristó je nejlepší, nejdokonalejší a krotó znamená vládnout.

Proto podle Platóna má vládnout *aristokracie*, to jsou ti nejmoudřejší.

V Athénách založil Platón školu, jmenovala se **Akadémia**, fungovala 1000 let.

Kapitola 11.

Mýtus a logos (Homér, Hesiodos, Eleaté, Pythagorejci, sofistika, vznik problematizace, Thaumata, předmět filosofie, filosofie a věda)

11.1. Patočkovo uznání pro mytického člověka^{89, 90}

„Mytheó“ znamená „vyprávím“. Již v úvodu své práce píše o **mýtu**.

Pro mýtus je typické, co pro mytického člověka uznal Patočka jako dvě základní vlastnosti a to je: **mýtický člověk ví dříve, než se ptá**. Neproblematizuje svět, netáže se, bere vše tak, jak přichází. Mytické myšlení je takové, které věří otcům, které je skryté nebo ve vůli Bohů. Je to člověk, který nemá potřebu rozjasňování, rozkrývání, je to základní vlastnost mytického člověka.^{91, 92, 93, 94}

Druhá jeho vlastnost je, že **věří, že se dědí vina z otce na syna, z matky na dceru**. Celá řecká mythologie je dědictvím této prapůvodní viny. Celé křesťanství je také založeno na vině. Vina se jmenuje vina, protože se vine z matky na dceru, z otce na syna, pořád se vine. Jmenuje se metafyzická. Každý se rodíme v křesťanství již s vinou. Zdědili jsme ji. Abychom se z ní vyvázali, tak se musíme očistit, omýt křestem.

V řecké mytologii, která popisuje události z doby asi 2000 let př.n.l., se popisuje prapůvod té viny. O mýtu píše **Homér** a **Hesiodos** (asi 8.-7.stol. př.n.l.). Napsal báseň **O původu Bohů**, kde líčí řeckou mytologickou soustavu. V **Práci a dnech** oslavuje práci drobného rolníka s polemickým ostřím proti rodové aristokracii. Dále napsal knihu **Peloponia**. Podle Hesioda svět vznikl z počátečního chaosu, z toho chaosu se najednou vyloupila Země – Gája. Z této Gáji vznikl Úranos. **Gája a Úranos** měli děti – Titány (obry). Jeden z těchto dětí byl Chrónos neboli **Krónos** - čas – něco, co pořád utíká. Ten si vzal za manželku také něco, co pořád utíká, **Rheu**, byla jeho sestra, rhea znamená proudící, všechno, co teče, voda. Pantha rei – vše, co plyne, pohybuje se. Spolu měli mnoho dětí. Toto období, kdy vládl Chrónos, to je období tzv. **Zlatého věku**, kdy bylo na světě nejlépe. **Zeus**, toto dítě si matka Rhea zašila do stehna, protože se dověděla, že Chrónos každého syna spolkl. On totiž Krónos věděl od 3 sudiček z Asfodelovy louky, že jedno z jeho dětí ho shodí do Tartaru, tj. do podzemí. Proto syny polykal. Syn v tom stehnu vyrostl a pak vyskočil a otci uřízl penis, tak byl rafinovaný a semeno spadlo do moře, z toho semena vznikla Bohyně Afrodité (afro = kudrlinky semene, pěna). Zeus si bere za manželku svoji sestru, která se jmenuje **Héra**. Spolu mají spoustu dětí a všichni žijí

89 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 17-21

90 Kratochvíl Zdeněk, Výchova, zřejmost, vědomí, strana 86-95

91 Palouš Radim, Dobrodružství pobytu vezdejšího, strana 73-81

92 Hogenová Anna, Areté, strana 58-60, 64, 65, 73, 75, 79, 81, 85

93 Hogenová Anna, Pohyb a tělo, strana 11-16

94 Palouš Radim, Ars docendi, strana 103-104, strana 108-109

na Olympu. Na oslavu těchto dvou se konaly Olympijské hry, vlastně na oslavu těch vrahů. Jak říká **Zdeněk Neubauer**, co je nejhorší, všechno to kolabovalo už na počátku.

11.2. Zlo už v antických bozích

Už v Bozích je něco zlého. Zeus s Hérrou a se svými dětmi podnikli boj, který nazýváme gigantomachiá (machiá = boj). V tomto boji bojují tzv. Bozi světelní s Bohy podzemními, tj. s dětmi Gáji, s těmi obry, kteří jsou ohromní – půl těla jako ryba, půl jako Bůh a člověk, v těle mají třeba i půl koně. Svedli spolu válku.

Héfaistós (kovárna) – tatínek ho shodil na zem, protože se strašně rád motal kolem ohně, vyrobil si tam šíp a střelil maminku do prsu, ta plakala. Když dopadl Héfaistos na zem, zlomil si nohu. Neveselé dějiny.

Dvojčata **Apollón** (dobro, jas, světlo, klid), tedy Úran a **Artemis**, Bohyně lovu, = Gája, divoká, krásná, trochu zlá, neúprosná.

Athéna, ta se narodila jen z tatínka, z jeho hlavy, proto ji maminka neměla ráda. Založila Athény tím, že lidem, kteří tam žili, darovala strom olivovník a tkalcovský stav, dala jim to, skrz co mohli dál žít.

Gigantomachiá je na všech stélách, na sloupech všech starořeckých chrámů – boj světelných, dobrých Bohů s podzemními, zlými bohy. V boji vyhráli světelní Bozi. Už na počátku se bojovalo. Všichni ti, co prohráli, jsou v Tartaru. Tartaros je daleko od naší Země, asi jako je daleko měsíc. Je to tak i pod zemí: nejvýše je řeka Léthé, pak řeka úpění a nářků Stix a nejniže je Tartaros. Tam jsou přikováni zlí Bozi, nedělají už nic špatného, maximálně se někdy naštvou a Vulkanos nahoru pošle sopku. Některé strýce ale Zeus neshodil do Tartaru, ale nechal si je nahoře. Např. **Poseidona**, tedy Poseidon není dítě Dia a Héry, ale je to jejich strýc. Dokonce mu dal vládu nad všemi Bohy.

Gigantomachiá má veliký filosofický význam. Když se vede boj o podstatu, tak se tomu říká gigantomachiá. Když se vede boj o to, jestli podstatou jsou obrazy nebo ideje, tak to je gigantomachiá. A tato gigantomachiá se opakuje v dějinách myšlení skoro neustále, ale pokaždé v trochu jiném provedení, jiném kabátě. Idealismus x realismus, popisování x vysvětlování, vždycky je to boj mezi dvěma představami o podstatě – jedna chce do hloubky, a druhá na povrch. To se stále opakuje.

Zeus s Hérrou vládli z Olympu a Zeus lidi trochu upravil, původní lidé byli totiž androgynové (gyn=žena, andros=muž), byli srostlí na zádech a zlobili, jedna půlka chtěla tam a druhá jinam. Zeus je rozřízl. Proto jsme na zádech stejní. Někdy byla srostlá žena se ženou a muž s mužem. To je normální, teprve křesťanství toto učinilo špatným. Od dob Diova zásahu se ty půlky hledají, většinou žena muže a muž ženu. Toto hledání se jmenuje **láska**. Láska je touha po ztraceném celku. Láska je touha po logos, po usebírání. Nenávist a bolest je touha po opuštění toho celku, po oddělení se a vydělení se. Aby lidé nezapomněli, co pro ně Zeus udělal, tak jim on s Bohyní **Mnémósiné** (Bohyně paměti, mnémé paměť), zplodil 9 múz. Ty múzy jsou krásné dívky, které, když se vás dotknou, tak ve vás vyvolají prastarou vzpomínku na Bohy a tato vzpomínka se ve vás otevře v krásno a proto v nás múzy

probouzejí lásku a umění. **Tepsichoré**-múza tance, básnění, umění, zpěvu. Jsou tu proto, abychom si vzpomněli na umění a jeho roli v našem životě.

Héra byla velmi žárlivá a **Zeus** naopak veliký záletník. (To muži často bývají, i ti dnešní, ženy ovšem také.) Dokonce se dokázal proměnit ve zlatý déšť a vlezl komínem do místnosti, kde byla zavřená Danae a oplodnil ji. Zeus má na svědomí mnoho polobohů, kteří vznikli z jeho lásky k pozemské krásné ženě. Tito polobozi pak měli vlastnosti jak Bohů, tak lidí. Tak třeba **Perseus** a **Herakles**. Jenže Héra jeho levobočky nenáviděla k smrti a **Persea** pronásledovala v celém jeho životě. Neustále mu dávala do cesty takové léčky, aby umřel, aby byl nešťastný, atd. a Zeus mu zase celý život pomáhal. Perseus zabil **Medúzu**, aby zachránil **Andromédu**, která je přikovaná ke skále a má ji sníst mořská obluda. Medúza byla původně krásná dívka, která byla dcerou mořského hada. **Poseidón** znásilnil Medúzu v Pantenónu, tj. chrámu Bohyně Athény, která byla panna, zrozena z hlavy svého otce. Tento čin tedy byl pro Athénu tak strašný, že místo, aby potrestala Poseidóna, který Medúzu znásilnil, potrestala Medúzu. Nemohla potrestat svého strýce a vládce celého moře, byl váženou osobou. Mstila se na Medúze tím, že ji zohavila a změnila ji v úděsnou, tak obrovsky úděsnou, že kdo se na ni podíval, zkameněl. Proto Perseus musel bojovat s Medúzou se štítem, do kterého se díval. Pak ukázal Medúzu Krakenovi a ten zkameněl a spadl do moře. Perseus si vzal Andromédu a od těch dob jsou vidět na nebi. Perseus má v levé ruce algon-bolest, hlavu Medúzy. Medúza se vždycky jmenuje algon, protože když máš bolest, tak zrneš, zkameníš. Tato hvězda-bolest bliká zlověstně, vždyť je to bolest. **Kasiopea** je matka Andromédy. **Kentauer** je manžel Kasiopei. Nahoře na nebi je celý řecký mýtus. Na nebi je celá lidská mythologie, i čínská a perská, atd.

Němec **Heinrich Schliemann** si vždycky myslel, že Homér si pohádky **Ilias** a **Odysseu** vymyslel. Jenže pak skutečně tu Tróju našel. Na tom místě stálo kdysi mnoho měst, ale on dokázal vykopat právě tu úroveň Tróji.

Trója dokazuje, že mýtus není jen vyprávění, že má skutečný základ.

Ten základ je však dosti krvavý a zdá se, že plynule pokračuje přes všechna staletí až do dnešní tzv. „moderní doby“. Znásilňování, války, boje, nenávisti, touha po moci, zisku a mnoho dalších zel.

Proces viny se vine od Bohů až na lidi. Králové mají v řecké mythologii alespoň trochu božský původ, aristokratický, dokonalý, nejlepší.

Tantalos, polobůh rozzlobil Bohy, protože vzal Bohům jídlo a nosil ho lidem. Synem Tantara je **Sisyfos**. Bohové se na Tantara zlobili, protože on jim dokonce podvodně dal sníst svého syna, jen považte, kterého před tím zabil, ale oni to poznali a potrestali ho tím, že je stále v podzemí v Tartaru, ve vodě, nahoře jsou krásná jablka. On má hroznou žízeň a hlad, ale jakmile sáhne po jablku, zmizí, chce-li se napít, voda také zmizí. Zdá se alespoň, že naši předci antičtí dokázali zlo trestat. Naše doba, myšleno v naší zemi, má však pramalý úspěch v trestech nepoctivců, zlodějů, vrahů i trýznitelů, despotů a deviantů.

Toto je ta vina, která je v počátku. Tu dědí i synové. Sisyfos, který se díky božskému zásahu opět změnil v živého člověka, stává se králem, také podvede Bohy a oni na jeho potomky uvalili další a další viny. Vždycky to vypadá v tom řeckém mýtu, že ta vina jakoby vznikne z toho, co ten člověk udělá, ten, který právě žije, ale to je právě podle řeckého mýtu neschopnost dialekticky myslet. Ta vina se vine

tím, že se vždycky nějak dostane do života toho syna, jakožto něco, co přirozeně vyplývá ze života toho syna, ale ve skutečnosti a nejhlubší pravdě to **je zděděno.**“

Kapitola 12.

Filozofie života ^{95, 96, 97, 98}

Filosofii života nazýváme snahu pochopit podstatu života a to z hlediska biologického i filosofického.

Cyril Hoeschl v knize Gratulovník k osmdesátým narozeninám Radima Palouše píše: „Dějiny lidského poznání jsou dějinami hledání příčin pozorovaných jevů, chemických příčin chemických jevů, fyzických příčin fyzikálních jevů, biologických příčin biologických jevů, psychologických příčin psychologických jevů a sociálních příčin sociálních jevů.“

12.1. dle Henryho Bergsona

Bergson Henri, 1851-1941, francouzský filozof, Žid, představitel intuitivismu, vitalismu a filozofie života, nositel Nobelovy ceny, získal vzdělání v Paříži (1924). Podstata života je podle něj elan vital, tvořivá síla, která nemá vznik a nemá zánik. Ta tvořivost se projevuje v neustálém pohybu. Podstatou života je neustálý pohyb. Je to vlastně myšlenka z Herakleita – Pantha rei. Chceme-li pochopit podstatu života a ten život uchopíme prostřednictvím nějakých kategorií, tak si vlastně lžeme, protože to, co se pohybuje a neustále pohybuje se nemůže vyjádřit pomocí statických kategorií.

Bergson objevuje dvě schopnosti poznávání podstaty života:

1. intuice
2. ratio-rozum

Intuice je podle Bergsona lepší, je to vplynutí do plynutí. Proto ratio vede k chybám v chápání podstaty života a smrti. Dokonce říká, že rozum umrtvuje, zastavuje, objektivizuje, kdežto intuice, to je to, co je živé, proudící a proto činí **intuici základem poznávání člověka.**

Jeho filozofie je filozofie života. Pohyb, ten je základní. Všechny naše pocity, myšlenky, city, to, co nám teče v hlavě, to je řeka, která je v souladu s **elan vital** a proto intuice je vlastně pochopení pohybu v takové poloze, že zároveň to pochopení

95 Hogenová Anna, Areté, strana 41-44

96 Petříček Miroslav jr., Úvod do současné filozofie, strana 72-80

97 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 71-77

98 Kratochvíl Zdeněk, Filozofie živé přírody, strana 148-155

je to v tom proudící. Pro něj je důležitý čas, který je tokem. Všechno naše myšlení, každá naše myšlenka, každé vnímání je koextenzivní. Každý náš počitek má v sobě tuto obrovskou kvantitu asociací a metafor, které sahají do minulosti. Extenze minulosti se dá do jednoho bodu špičky nože.

Bergson je filozof pohybu a intuice. Bergson je přesvědčen, že všechno, co vidíme jako stálé a neměnné, tak to jako stálé a neměnné vidíme jen proto, že nejsme schopni zahlédnout tu neustálou změnu, která je v podstatě v každé věci. Naše oči, naše smysly, naše myšlení, zastavují elan vital, tj. životní sílu, zastavujeme ji v pojmech, zastavujeme ji ve věcech, které vnímáme neměnné, ale podle Bergsona je podstatou neustálé dění. Totéž plynutí je i v našem vědomí. Naše vědomí je prostě tok, řeka, která má mnoho vrstev a která pořád teče vpřed, i ve snu, teče vpřed. My můžeme dokonce plavat i proti proudu té řeky a pak si vzpomínat na dění minulé. Naše vědomí je podle Bergsona koextenzivita jako špička nože. Extenze je rozloha, ko - znamená dohromady. Když všechnu rozlohu dáme do jednoho bodu, pak se dostaneme na špičku nože do jednoho bodu. Ta špička vypadá jako jednoduchost, jako jediná, ale má v sobě implicitně obsaženo všechno, co jsme kdy prožili, každý počitek má v sobě ohon celého našeho minulého života. Ve vůni růže je babička, ke které jsme jezdili na prázdniny, hodná, laskavá, atd., vyjeví se spousta dalších asociací, které asociují další asociace. Naše vědomí podrží i zážitky nádherných výletů, prožitých lásek, školních zážitků i nespravedlných trestů, stejně jako hrubého zacházení, týrání a zneužívání. Jako **koextenzivní špička nože**.

V posledním uvědomělém počitku je obsaženo všechno. Bergson vybíral druhého člověka z té koextenzivity. Vyjít a jít do hloubky člověka znamená explikovat. Není to lehké, ale zná to každý psycholog, lékař, fyzioterapeut, učitel, všichni, kteří pracují s lidmi a mají v sobě vnímání toho druhého, notnou míru empatie a lásky i pokoru. Pacient, trpící či student je postupně „jako by lehce, sám od sebe „rozplikován. Plika se rozbalila a vyloupla se podstata, zpočátku nezřejmá, ani v předpokladech možná. Nyní je tady a nemocný či ztrápený vozíčkář stojí před terapeutem jako „nahý“. Jsou to vzácné chvíle pro oba, terapeuta i pacienta. Bez schopnosti rozplikovat příběhy našich bližních, ztrápených osudem, nemocí, nemůžeme tuto práci dělat.

Nutná je i odvaha terapeuta a hodně lásky, pak je šťastný fyzioterapeut i jeho pacient. V mém případě jsou to především pacienti těžce zdravotně postižení, většinou vozíčkáři. Právě od nich se dovídám o nezájmu mnohých lékařů o tyto pacienty, nevstřícnost úřadů a rehabilitací o tyto pacienty, stejně jako všechny ty příběhy zneužití a týrání v rodinách. Rozplikování těch vyprávění je jedna věc, pomoci těmto lidem je druhá. Systém „zaběhnuté“ rodiny s ustálenými zvyky týrání či zneužívání je „nedobytný“, jak například uvádím v příběhu Ondry na počátku této práce. Žítí v těchto rodinách je nelidské, tyranské, nekonečné a netrestané.

12.2. dle Martina Heideggera^{99, 100}

99 Palouš Radim, Ars docendi, strana 102-106

100 Petříček Miroslav jr., Úvod do současné filozofie, strana 72-86

Heidegger Martin, žil 1889-1976, byl německý filozof, studoval teologii a filozofii.

Existence je u Heideggera bytí a čas. Napsal i knihu **Bytí a čas**. Napsal ohromné množství knih, většina z nich ještě nebyla přeložena. Existence je podle Heideggera pohyb na cestě. Tento pohyb je nejsložitějším ze všech pohybů. Lidský život je pohybem na cestě. Ten pohyb vždycky vychází z nějakého počátku, který jsme si my sami nedali, ale který jsme nějak dostali od rodičů a ze situací. Tento počátek pohybu na cestě se jmenuje **arché**. Arché je to nejstarší, to původní, to, co je počátek. Člověk žije tím, že jde po cestě a ta cesta vždycky někam vede. To, podle čeho člověk řídí směr cesty, se jmenuje účel neboli **telos**. Tím smyslem mohou být věci na cestě, které jsou kolem člověka a pak je smysl života konzumní, protože to, co je kolem toho člověka, to je to kon(kolem) sum(jsem). Takový člověk je podle Heideggera neautentický, tj. neoprávněný, neopravdivý a (vně), ens (věc). Má tři vlastnosti.

Neautentický člověk:

1. zvědavý - zvědavost není zvědavost. Zvědavost je vědět všechno, co se kde stane, všechno o všem vědět, zvědavost je vlastně slídivost, takový člověk chce všechno vědět, a právě proto NIC neví. Drbna, přísluhovač, slídlil. Má v sobě pocit, že mu neustále něco uniká a proto chce všechno vědět a tak nic pořádně neví, nezná, neumí, tak se ztrácí, potřebuje vytržení, neulpívání na věcech, skáče z jedné věci na druhou, aby mu nic neuteklo, tak vzniká strach

a. strach z něčeho určitého

b. strach z něčeho, co nevím, co je, strach ze smrti, z nicoty, utíká z nicoty do **obstarávání**, od prázdnoty, ta prázdnota bolí, prázdnotu vyplňuje strachem ze smrti. Tkových lidiček je dnes mnoho, více než mnoho.

2. žvanivý - kdyby totiž přestal mluvit, tak má pocit, že se snižuje jeho důstojnost, že se ve skutečnosti neprosadí, že už není důležitá osoba, má pocit, jako by ho nikdo nebral vážně, když nemluví, a tak pořád mluví, i když většinou ani nemá co říci, proto stále mluví, dodává si sebevědomí, aniž o tom ví tím neustálým mluvením. Žvanil neumí být zticha, jeho vlastní prázdno musí zaplnit neustálým mluvením. Žvanění o ničem a stále dokola, velmi typické pro dnešní časy.

3. dvojaký - ambivalence, je neopravdivý, jeden den věří v danou věc a zítra v jinou, jeden den tak a druhý den úplný, naprostý opak, neví doopravdy, co chce, je neopravdivý, neautentický. Jednou se mu zdá pravda toto(a vždy na 100%) a příště úplně něco jiného je tou pravou pravdou (a vždycky také na absolutních 100%). Klouže od okamžiku k okamžiku, kdy žádný okamžik neumí hluboce prožít, protože v každém okamžiku má strach, že mu uteče něco jiného. Ten strach je tak silný, že tento člověk neumí opravdově prožívat přítomnost. To je **Bytí při tom**. Je stále určován strachem z toho, že mu něco uteče. Je stále určovaný něčím, čemu můžeme říci strach, že mu něco uteče. Když se ptali Heideggera, proč ten **dnešní neautentický člověk má strach**, stále z něčeho strach, jak říká Heidegger, tak odpověděl: Tento strach je ve své

nejhorší hloubce nejhlubším strachem ze smrti, z nicoty, z konce života. Pokud má člověk takový strach, že mu to nedovolí o té smrti ani přemýšlet, že ani nechce vidět autentické filmy z koncentráku nebo z války, to všechno ho dusí, škrtí, ničí, když není schopen smrt pochopit, ukazuje se, že o tom nechce mluvit, nechce, aby o tom bylo vyprávěno, nechce si smrt připomínat, tím, jak si ji nechce připomínat, říká Heidegger, tak ji schová úplně na dno duše, ale ta smrt je v něm, je jakoby překryta, přeházená všemi dalšími jinými obsahy. Tato smrt ale vždycky probublá nahoru do vědomí v podobě dlouhé chvíle, nudy, prázdnoty, absurdity. Nejčastěji dlouhé chvíle. Tu dlouhou chvíli zabíjí neautentický člověk tím, že neustále obstarává, pracuje, obstarává rodinu, děti, pracuje. Besorgenheit. Tato Besorgenheit podle Heideggera je hlavním projevem existence člověka 20. i 21. století. Jsoucnost a bytí.

Životní pohyb na cestě do cíle (k horizontu) je plný věcí, které mají svůj tvar, jsou vidět, zapadají do místa = es West. Jsou an Wesung (PŘÍTOMNÉ), mají tvar a místo, jsou to **jsoucna**.

To, co je za horizontem vidět není a nemá to místo. Je to nic, které ale nějakým způsobem jest, je to nic ab Wesung (NEPŘÍTOMÉ). Je to **bytí**.

Horizont se týká i bytí i jsoucna, i vidí za horizont, je autentický, opravdový, žije i vně bytí.

Autentický, opravdový člověk žije i vně bytí. ¹⁰¹

Neautentický, neoprávdivý člověk žije jen pro věci, pro požitky je to konzumní člověk. Zajímají ho jen požitky, mamon, rozkoš za jakoukoliv cenu, i na úkor ostatních.

Životní pohyb vykládá Heidegger podobně jako **Aristoteles** ve svém díle Fyziky. Podstata pohybu je kinesis. Tento pohyb, **kinesis** vysvětluje Aristoteles jako **růst, rašení, růst do světla** – fós = světlo. Vše, co vyroste do světla, tomu se říká fyzis. Podstatou lidského života je růst, rašení, vystávání do světla – fyzis. Jestliže něco vystává, musí se to současně nořit do tmy. Protiklady jsou podstatou života. Protiklady jsou protikladné, potřebují se.

Heidegger našel život na cestě. Je nutné pochopit 4 filosofické pojmy této cesty:

1. **arché** – počátek, to, co je arché, to je to nejstarší, vstupujeme do života s něčím, co jsme si sami nezvolili, co je počátkem. Arché je počátkem pohybovosti po cestě.
2. **dynamis** – látka, tj. možnost. Možnost si musí člověk vybrat na základě svého přemýšlení, rozhodování, přičemž toto vnitřní rozhodování vzniká z vnitřního účelu – **entelecheá** je to vnitřní účel. **Telos** je zevní účel, který si člověk přeloží do vnitřního účelu entelecheá. Entelecheá je základem pro vybírání možností životního pohybu na té cestě. Můžeme na ní jít přímo, můžeme ji přelézat, obcházet, sejít z cesty, vybíráme si z mnoha možností, ale do těch možností vždycky vchází to, co je účelem našeho pohybu.

101 Hogenová Anna, Areté, strana 47-56

3. **energeá** – uskutečňování je energeá. Tímto pohybem uskutečňujeme v tomto světě svoji vlastní jedinečnost, protože se přeléváme svojí entelecheá, svým vnitřním účelem do ergonu, do skutku, do našeho osobního skutku. **Ergon** je skutek. Každý z nás zapisuje svoje nitro do skutků, které vznikly prostřednictvím arché, telos, dynamis a entelecheá. Skutky jsou to, co o nás **vypovídá**. Za některé skutky se můžeme pyšnit, za jiné nemůžeme.

Životní pohyb je dle Heideggera nejsložitější a nejtěžší pohyb, co celá západní metafyzika kdy zvolila.

Každý člověk má možnosti volby na této cestě. I lékař může zvolit možnost - energeá a léčí a uzdravuje **technicky (iatreusis)** nebo **habituálně** (obvykle ze stejné příčiny, opakující se), celostně.

4. Být **zdravý** znamená uvést člověka do celostního životního pohybu, to znamená nejen ho vyléčit ve smyslu iatreusis, ale musíme ho vyléčit i ve smyslu **hygiensis**. Hygiensis znamená vyléčit člověka tak, aby měl opět smysl života, aby **telos** překlopil do **entelecheá**, aby vycházel ze svého počátku, z arché Aby dle svých možností ty možnosti uskutečňoval. Člověk se na cestu musí vrátit tak, že bude vykonávat svůj život v ergonech, bude překonávat překážky, bude se s ostatními prát ve skutecích. Léčba musí člověka afikovat, musí se ho dotknout ve všech 4 základních životních pohybech. Arché – dynamis – telos – entelecheá - energeá i ergon.

Životní pohyb je nesmírně složitý. Najdeme v něm vznik i zánik, zvětšování i zmenšování, změnu, pohyb.

U aristotelovského pohybu je:

1. druh pohybu vznik (genesis) a zánik (vtóra). Vznik se děje pomocí možnosti – **energeá**, z možnosti vždycky něco zvolíme a uskutečníme, tak vždycky něco vznikne, to, co vznikne, je vytvořeno. Je to skutek - ergon. Přejít z možnosti do skutečnosti je vznik. Můžeme studovat vysokou školu a nemusíme, můžeme užívat drogy a nemusíme. Můžeme dosáhnout na cíle doktorandského studia a nemusíme.¹⁰²

2. druh pohybu je zvětšování (autrésis) a zmenšování (ptysis). Pohyb kvantitativní – jestliže se chce lidský život pochopit jen prostřednictvím kategorie kvantity, tak se ve skutečnosti ten život zredukoval na věčnost. Kvantita je nedostatečnou kategorií pro celkovost lidského života.

3. druh pohybu je změna (aleosis) a náhlá změna (metabolé). Náhlá změna v myšlení je důležitá. Podle Aristotela i Heideggera je velmi důležitá jedna změna a to v hodnocení. Tím vzniká obrácený člověk. Je těžké myslet metabolé, může být teď, zda se děje v jednom okamžiku nebo ve dvou nebo v mnoha okamžicích, těžko říci.

4. aristotelický pohyb se stává základem novověké a novodobé vědeckosti a v podstatě jen tento pohyb se chápe za skutečně vědecký. V lidském životě jsou 4

102 Kratochvíl Zdeněk, Filozofie živé přírody, strana 56

druhy pohybu. Chceme-li léčit, chceme-li pomoci, musíme rozumět všem těmto pohybům.

Pokrok – růst hrubého národního důchodu, růst výroby, růst prodeje, atd. Tento „pokrok“ podle Heideggera je snaha zajistit se hlavně před tím, před čím se nikdo z nás zajistit nemůže, to je před vlastní smrtí. Takový člověk je neautentický. U Heideggera je smrt nejdůležitějším momentem existence člověka ve 20. století. Naproti tomu, člověk, který vidí smysl života v tzv. horizontu té cesty, ten se u Heideggera nazývá člověk autentický. Člověk je na cestě a vidí konec té cesty, vidí horizont. (slovo řeckého původu - órizon = horizont).

Autentický člověk čerpá z konce té cesty, z horizontu. Horizont rozděluje cestu na dvě části, na část, která není vidět, je za horizontem – ab Wesung, co je před horizontem a co vidíme clare et distinkte, jasně a ohraničeně, to je an Wesung. Ab Wesung je to nic, nemá to žádné meze, žádnou formu, a přesto to je podle Heideggera bytí. Bytí jest, ale protože v sobě nemá žádné hranice, rovná se nic. Prožitek tohoto nic je totožný se smrtí. (wesen je podstata, usedlost, sedí v místě, zapadá). **Ab Wesung** je, ale nemá místo, nezapadá do místa.¹⁰³

An Wesung jsou jsoucná, jsou v místě, jsou vidět.

Bytí se dá sdílet v myšlence, ale není předmětem, nedá se měřit. Člověk 20. i 21. století zapomněl na bytí, žije jen pro věci. Konzumní způsob života – tato existence je ve skutečnosti **insistence**, člověk žije tím, že je skrz ty věci, pro něj jsou důležité jen věci, jeho existence je ve věcech, je to člověk neautentický. Vlastní osobní bytí zakládá na věcech, existuje a žije vně věcí, nenahlíží na ně z horizontu. Kdo vidí věci takto z nadhledu, má distanci od věcí, tj. je od světa, je to člověk autentický. Člověk musí do svého života započítat stárnutí, umírání, smrt, musí se naučit prohrávat, být sám, musí přijmout spoustu velikých pokřivení. Jen takový člověk by měl stát v rozhodujících pozicích. Člověk ve 21. století začal zapomínat na bytí a žije jen jsoucná, jen insituje. Žije-li jen skrz jsoucno, tak je vlastně stále na útěku. Pořád utíká z pocitu prázdnoty, nechce být druhý, neumí stárnout (Ageismus – agentury – Kolik je vám let?). Tento člověk má stres již z výchovy, vzdělání, tradice. Člověk neautentický žije svá jsoucná, proto je tak pracovitý, on tou prací utíká před jalovostí, pocitem nezajištěnosti, to je to Heideggerovo *Besorgen* – obstarávání.

U **Patočky je 20. století stoletím permanentní války**, která bojuje hlavně proti válce. Jak? Tím, že se připravuje neustále na obranu, vyrábí zbraně, vyrábí zbraně, vyrábí stále jen zbraně, jedna i druhá strana. Zbraně vyrábí všichni, všichni to dělají „pro dobrou věc“. Tedy nejhorší ze všeho je boj o mír.

Svědomy je nahrazeno zákony. V lidech už mnohdy ani žádné svědomí není, zmizelo. A tak je „vše dovoleno“

12.3. dle Jana Patočky¹⁰⁴

Patočka Jan, 1907-1977, studoval v Praze, Paříži, Berlíně a ve Freiburgu. Byl žákem Husserla i Heideggera. Po válce přednášel dějiny antické filosofie,

¹⁰³ Palouš Radim, *Ars docendi*, strana 66

¹⁰⁴ Kratochvíl Zdeněk, *Filozofie živé přírody*, strana 77, strana 137

v roce 1949 musel univerzitní působení téměř na 20 let přerušit. Teprve v roce 1968 se opět stává řádným profesorem Univerzity Karlovy, avšak již v roce 1972 přichází další nucený odchod. Napsal mnoho knih.

Narodil se v Turnově, pocházel ze tří dětí. Studoval v Praze filologii, germánské jazyky, pak v Paříži, učil se francouzsky, německy, řecky, latinsky. Ve Freiburgu, kde také studoval, se setkal s Finkem, Heideggerem, Husserlem.

Ve své filosofii vychází z Platóna a z Aristotela. Stejně jako Aristoteles přichází na problém prvního hybatele, který se nepohybuje. U Patočky je tento první hybatel **referent**.

Patočka říká tomuto Aristotelovu životnímu pohybu **referent** – smysl života. Nejdůležitější je telos, vnější účel a volba, vnitřní účel, entelecheá. Patočka definuje pohyb jako vstup do zjevu. Je to ukázání se, fenomenalíe, jev se ukazuje (fós = světlo). Podle Patočky jsou 3 tyto pohyby:

První (1.) životní pohyb u Patočky je **zakotvení**, je to pohyb života, kde už u malých dětí se toto objevuje, kde je to jejich smyslem života, kotvou jejich dětského pohybu, je domov, představovaný matkou a otcem, protože oni jsou tím zdrojem veškerého dětského životního smyslu. Dítě běží s radostí za rodiči, stejně jako za nimi běží i s bolestí. Referentem dětského světa je máma a táta, je to jejich telos. Proto má rodina a domov tak obrovský význam. Zakládají jistotu a důvěru v tento svět. To chybí dětem týraným, zneužívaným, bez rodičů, v neúplné rodině, atd.

Druhý (2.) životní pohyb u Patočky je **práce a boj**. Referentem tohoto pohybu, tedy smyslem tohoto pohybu, je cestování, je překonávání odporu země ve smyslu planety. Země nám může dávat to, co nám může prodloužit život. Jídlo, oblečení, vše, co potřebujeme k životu. Většina lidí žije tímto 2. životním pohybem. Mají smysl života, telos v práci. Proto je to velmi těžké, když někoho vyhodí z práce. Beru-li někomu práci, není to jen x Kč měsíčně, ale bereme mu jeho smysl života. Většina lidí žije pro práci. Země, která je smyslem života se někdy „zatřese“, přestává být referentem. To je nedobré, protože referent má jedinou vlastnost, referent se nikdy nepohybuje. Smyslem života je vždycky něco statického. Je to to, čemu se přibližujeme, je to to, co je na konci cesty, proto telos, účel se spojuje s teologií, s finalitou (fin = konec).

Účel se nepohybuje a proto je smyslem lidského pohybu. Podle Patočky je vstup do smyslu možný jen tehdy, když se odrazíme od něčeho, co se vůbec nepohybuje, a to je referent. Jakmile se ale Země zatřese, otřese, tak ten smysl, který viděl člověk v práci, tak ten je pryč. Zůstává zoufalý, je to ten otřes, který přichází, když vám někdo milovaný zemře, když zjistíte nějakou vážnou chorobu u sebe nebo blízkých. Stejně tak, vyhodí-li vás z práce, seberou vám sebejistotu = země se zatřásla. Toto otřesení můžeme očekávat péčí o duši, která je ve své nejhlubší podstatě péčí o smrt, na což se máme připravovat.

Filozof se odlišuje od nefilozofa tím, že ví o svém nevědění, kdežto ten druhý o něm neví. Filozof ví o tom, co je velmi důležité, co nemá tvar, co není clare et distinkte, co je součástí našeho života a je dokonce součástí každé naší prožívané životní chvíle. Tím, že žijeme, musíme vědět o ab Wesung i o an Wesung. Vědět něco o vlastním životě, o životním pohybu znamená, že musíme do našeho vědění a myšlení připustit i protiklad, který doplňuje neustále naše scházení do našich ergonů, do našich rozhodnutí a to je to, co tím scházením zaniká a tedy i uniká.

Není to jen tou hranicí za tím horizontem, ale je to tady všude, ale protože bytí nemá tvar, není na nějakém místě, nemá pozici, nevnímáme ho, není vidět očima, lze je pouze domýšlet. Vědět o tomto smyslu, to je podstata vědět o nevědění. Sokratovo: „**Vím, že nic nevím**“, by se dalo přeložit: „**Vím o bytí**“.

V 2. Patočkově životním pohybu je práce a boj, jde o překonávání země. Země nám vydá prostřednictvím zaměstnání a peněz, které za práci dostaneme, možnost koupě toho, co pro život potřebujeme k prodloužení vlastního života a členů rodiny. V tomto procesu vcházíme do vztahu s jinými lidmi a proto nutně do tohoto 2. životního pohybu vchází i boj.

Třetí (3.) životní pohyb u Patočky je život v pravdě, vysvětluje ho na frontovém zážitku, kdy se člověku, kterému se otřásla země, tj. smysl životního pohybu, který vychází z překonávání odporu země, že se tato ztráta dá nahradit ještě jiným smyslem, to je obrovská životní naděje.

Německý filozof a psycholog **Weisschoder** napsal knihu Zadní schodiště filosofie. Vykládá frontový zážitek z 1. světové války, boj muže proti muži, kdy země se otřásla: Proč tady stílí? Proč jsem tady? Nechci stílet a nechci být tady. Voják, většinou mladý, prožívá tyto otázky, nahlédne nesmyslnost té války, vraždění, nahlédne nesmyslnost svého postavení na tom místě, prožije nesmyslnost, on prožije bytí, nic, nicotu, nepochopitelné. Nic se užívá jako prázdno po něčem. Nic jako něčeho, co bylo před tím plné. Toto privační nic (privace je odnětí nějakého obsahu), to se nepojí s Heideggrovým bytím, Heideggerovo nic je něco, co je původnější než všechna jsoucna, jsou, jest, ale nemá to místo, nemá to nikde žádné místo. Můžeme to pochopit jako pozadí, ze kterého vyvstávají všechna jsoucna se svými tvary a se svými místy, která tyto věci ponují, situují a dávají těm věcem nějakou pozici. Heideggerovo nic je bráhma.

20tiletý chlapec je ve válce postaven vstříc absurditě války, ještě nic neprožil a už bojuje za co? Za svůj život, za jiné životy? Je nucen čekat na povely, na píšťalku, pak vylézt ze zákopu a stílet i čekat na zabíjení. Bojí se a nechápe absurditu zabíjení. (Podobné pocity mají lidé, náhle zranění, ti, kteří navždy ztratili schopnost pohybu paží i dolních končetin a stávají se vozíčkáři, stejně jako děti, které jejich rodiče zneužívají). Voják je nucen čekat na píšťalku, pak vylézt ze zákopu a jít proti nepříteli, který je také 20tiletý, stejně se bojí, nechápe tu absurditu zabíjení, má obrovský strach. Takový chlapec se dotkne bytí, toho, co většina lidí neprožije. **Apodiktická evidence**. Prožije bytí tak, že má apodiktickou evidenci, že má nejvyšší jistotu, která je propasírovaná přes jeho vlastní tělo, tento člověk se dotkl toho, co je nedělitelné, nevýslovné, co je za zrakem, proto zázrakem. Heidegger toto miluje u básníka **Helderena a Trota**, kteří o tomto píšou své básně. Dotýkají se toho, co je nevýslovné, ale co jest. To bytí jest, ale je jinak, než jsme schopni vnímat. Když si chlapec prožije tuto absurditu svého postavení, když tu otázku Proč? prožije, tak to je okamžik, o kterém Patočka říká, že má smysl **Březinova** báseň **Modlitba za nepřítele**. **V této chvíli již tento chlapec nevidí nepřítele**. Přestává se bát toho, co jest, to je jeho vlastní smrt.

Dokonce se říká, že staří Řekové o tomto metabolé (náhlé přeměně) věděli a své vojáky před bitvou se snažili dostat do tohoto posvátného stavu, kdy se přestali bát vlastní smrti, děsit se, když opustili (Patočkovými slovy) smysl života, emanující ze země, Gáji, kterou my překonáváme prací a bojem. Když se takový člověk po

frontovém zážitku vrátí z války, je možné, že změní celé své žití. Že promění celý svůj životní pohyb. Toto **metabolé v myšlení**, hodnocení, se ukazuje v životním pohybu v tom, že ten smysl života je ve věcech. Je třeba pečovat o duši. Abychom neviděli smysl života jen ve věcech, je třeba pečovat o duši. Péče o duši-epimelea je proto také péčí o smrt, protože se povaha té smrti v podobě ab Wesung, jakoby otevře. Bytí je něco, co je nesmírně důležité v životě každého člověka, ale ten dnešní člověk, jakoby na to zapomněl, on žije zatavený, zakotvený ve věcech, v jsoučnech, konzumní způsob života. A protože žije jenom ta jsoučna, je v jeho životním pohybu důležitá pouze dynamis a energie, proto v západní civilizaci vládne podle Heideggera fenomén, kterému říkáme GESTEL – povel, který skrytým způsobem k nám přichází z té situace, ve které se jako lidé nacházíme na té cestě, a nutí nás, ta situace, abychom dělali nějaké aktivity, které jsme si nevybraly, to je to, že patříme do systémů, které námi vládnou, do struktur, které nám beze slov dávají povely, patříme do technologií, které jsou ve skutečnosti jedinými vládci našeho světa. To Heidegger odsuzuje. Chce, aby byl člověk v distanci od systémů a struktur, i když musí dál v těchto strukturách svůj život realizovat. Z toho se nevystoupí.

Ale je třeba mít distanci. Ta distance od struktur a systémů, to je totiž svoboda. Svoboda je možná jen v péči o duši. Epimelea je základem životního pohybu, který je prorostlý i s péčí o tělo. Nedíváme se na člověka jako na dvě části, karteziánské tělo a zvláště na duši. Tělo a duše je jeden celek. Podle Patočky naše duše má tři části (to převzal od Platóna a Sókrata, to se táhne celými lidskými dějinami): logisticon, thymos, epithýmia = rozum, odvaha, srdnatost a žádostivost. Logisticon je podle Platóna v hlavě-rozum nám krouží v hlavě, takže duše je něco, co má zdroj svého pohybu v sobě, podle Platóna je duše nesmrtelná, a protože je nesmrtelná, tak také má smysl o ní nejvíce pečovat. Všechny části duše jsou pohyby, logisticon se neustále pohybuje v hlavě, thymos v thoracu. Válečníci mají srdnatost, odvahu, thymos. Epithýmia – žádostivost. Podle Patočky i Platóna platí, že o duši se pečuje, nejsilnější je logisticon, rozum, musí být silnější než epithýmia, protože když je v člověku žádostivost nejsilnější, takový člověk užívá svůj rozum proto, co chce epithýmia.

Takový člověk se někdy jmenuje **démos**, tj. člověk který podle Patočky a podle starých Řeků v každé situaci chce pro sebe vyrvat to nejlepší. Člověk, který třeba padá ze střechy, spolu s dalšími lidmi, chce padat nejlíp i v této chvíli. Démos je člověk, který dokáže využít svůj rozum tak, že slouží jeho žádostivosti, ta žádostivost je bezmezná, je apeironská. Není to dobrý člověk.

Jsou to všichni ti trýznitelé, kteří nedokáží tlumit své žádostivosti, ani své vlastní děti neušetří zneužívání, týrání a násilí. Péče o duši? Kdo vlastně zná péči o duši? jak se pečuje o duši? O duši se pečuje tak, že té duši vládne touha po pravdě. Touha po pravdě se objevuje v tom, že v sobě máme otázky. A na ty otázky hledáme odpověď. Ty otázky v nás neustále vytváří pocit pravdivosti. Hledání odpovědí na ty otázky se děje v dialogu. Dialog je základní figura péče o duši. To je síla Patočkova životního pohybu. Duše podle Patočky se stále pohybuje, zdroj jejího pohybu je v ní samé, nedostává ho od něčeho zvenku. Duše se může pohybovat buď směrem nahoru nebo dolů. Je nutné, aby se co nejvíce pohybovala směrem vzhůru.

Ten **obrat vzhůru** se u Patočky jmenuje **afória**. Tento pohyb vzhůru je pohyb k dobru, které on nazývá agathón.

Nietzsche říká, že člověk je provaz mezi d'ábelským a božským a že může po tomto provaze ručkovat nahoru a dolů. Tato myšlenka je obsažena i v Patočkově epimelei. Patočkův životní pohyb znamená projít afórií (obratem) a jít nahoru, tím pečujeme o vlastní duši i o tělo. To není nic jiného než tázání a odpovídání si buď s druhým, nebo již dávno mrtvým filosofem. Za těchto okolností je možné mluvit i se stromy jako sobě rovnými. Říká: Taky jsou chvíle, kdy mně byli nejbližší lidé, kteří jsou již 2000 let mrtví. Vcházel s nimi do bytostného dialogu. Bytostný dialog znamená touhu chytit tu věc přesně, v celku, chytit ji a peratizovat ji. Tato snaha, pokud byla člověkem založena, pečuje o duši a takový člověk žije třetím životním pohybem, žije pohybem v pravdě.

Neopravdovost je snaha po titánství. Neopravdový člověk emituje ze sebe jistotu, sílu, je v něm strach. Masaryk kritizoval titánství na pražských politicích. Také Maaryk říkal: Neopravdový člověk se nejvíce bojí člověka opravdového. Masaryk miloval opravdové lidi, např. Karla Havlíčka Borovského.

Deinos je takový člověk, který všechno překrouť, umí vše udělat tak, aby pro něj vznikla výhoda.

Patočka byl za komunistického režimu mnohokrát vyslýchán a vězněn v Ruzyni, jeho poslední výslech trval bez přestávky 13 hodin, Patočkovi bylo tehdy 72 let, měl nemocné cévy, jedna céva při tomto výslechu praskla a on zemřel (v březnu 1977). Bylo to dva roky po té, co podepsal Chartu 77, která byla uvozujícím slovem Helsinské konference v roce 1977. Jaká ubohost, týrat nemocného, starého, člověka.

Patočkovo hlavní téma, které je ve všech jeho knihách, je péče o duši – epimelea. Napsal **Péče o duši I. a Péče o duši II.** Vyšlo až po revoluci. Péče o duši se podle Patočky děje tak, že člověk v sobě má potřebu pravdy. Hledá-li člověk pravdivost, tak pečuje o duši. O duši se vždy pečuje dialogem. Dialog je tázání. Správný dialog je takový, kam vstupují dva s tím, že se v tom dialogu může ukázat něco, s čím ani jeden nepočítal a co může změnit ty základní jistoty člověka. Dialog je něco, do čeho se jde vždycky s rizikem. To riziko na sebe musíme vzít. To riziko na sebe bere člověk autentický, člověk, který ví o své smrti, o jediné jistotě. Chvíle dialogu není pro něj tedy tak strašně důležitá a on tedy nemusí v každém případě v tomto dialogu vyhrávat.

Neautentický člověk na sebe takové riziko vůbec nebere a proto je každý jeho dialog předem připraven. Václav Havel říká, že každý dialog, který je předem připraven, je ve skutečnosti lží. Do dialogu musíme vstupovat s tím, že se do dialogu dostane myšlenka, která změní naši jistotu. S tím se musíme smířit. To je ta autenticita, která je Patočkou pochopena z Hérakleita. My prostě na sebe musíme vzít tu nezajištěnost života, která tady vždycky je, a pouze člověk, který ji nechce vidět, tak si ji vždycky nějak zatlačí na dno. Riziko patří do života. Nelze otlačovat riziko, patří k životu. Člověk se má na rizika připravovat, trénovat se, to je ta péče o duši. Epimelea je zároveň i péčí o smrt. Smrt je jistotou, kterou nikdo neobelstí. Proto propedeutika ke smrti je příprava na smrt.

12.4. dle Karla Jasperse

Jaspers Karl, který žil v letech 1883-1969, byl německý německý filozof a psychiatr, **existencialista**. Jeho nejdůležitější práce je **Otázka viny**. Vyšla po 2. světové válce v padesátých letech a Jaspers v ní řeší vinu Němců ve druhé světové válce. Jaspers předkládá 4 druhy viny:

1. **metafyzickou** – dědičná od Adama a Evy
2. **morální** – přestoupení 10 přikázání Božích z Mojžíšova zákona
3. **politickou** – ta, která se objevuje na rozhraní legality a legitimitě
4. **právní** – legitimní (legitimitě=svědomí)

Největší problém vidí v legalitě legitimitě, tj. když nejsou dobré zákony, pak je zákonné i to, co je naprosto nelegitimní! V našem státě jest to zcela běžná praxe, nelegitimitě vládne světu! Soudci nesoudí! I proto není týrání a zneužívání dětí, žen a postižených občanů nijak zvláště trestáno, je-li vůbec. Noviny o tom informují zcela běžně i pro „atraktivitu“ tématu. Zbědované, zmlácené, ublížené ženy, následně trpící strachem z dalších atak mlácení, řvaní, šikanování, strachu. Zavražděné děti rukou rodičů, týrané a zneužívané děti většinou otcem.

12.5. dle Jean-Paul Sartra

Jean-Paul Sartre, žijící v letech 1905-1980, francouzský filozof, spisovatel a dramatik, existencialista. Býval marxista i maoista, posléze ateista. Nevěří v Boha a člověka definuje jako **díru v bytí** (der Loch). A protože je ta díra tady, nemá žádný obsah, tak je člověk absolutně svobodný. Z toho vzniká tzv. závrať ze svobody. Jeho téze je ta, že každý z nás je absolutně svobodný a protože je absolutně svobodný, tak je **každý za všechno zodpovědný a nemá právo na nic se vymlouvat**. Sartre je typický tím, že píše absolutně svobodně, o svobodě, která je podstatou každého člověka, neboť je dírou v bytí, Bůh není žádný, a co je největší tíha, je existence. Z čeho ta existence přichází se musí člověk rozhodovat, protože nemá žádnou jistotu, nemá nic, o co by se opřel, proto je život tak těžký.

Když psali vojáci, kteří byli ve vietnamské válce, z Ameriky Sartreovi, zda jsou vinni, napsal jim: „Ano, jste vrazi, měli jste volbu, mohli jste zastřelit sebe“.

Jeho nejkrásnější dílo je **Bytí a nicota**. Je to velmi krásné dílo. Svoboda člověka je nádhernost bytí, nezakládá však možnost omezit jiného člověka, usuzuji z jeho slov, tedy myslím na „své“ vozičkáře, na jejich životy a trápení, stejně jako zneužívání těchto lidí.

Co je zlo? Tupost, necitlivost, neschopnost myslet, nevědět, nepravda. Zlo je tam, kde není dobro. Nutnost reflektovat ostatní i sebe, říká Plotinos, uvědomuji si a souhlasím.

Kapitola 13.

Stoicismus a význam etiky

Je to už hodně dávno, v tzv. době helénské, kdy vzniká stoicismus, je to doba 4.,3.,2. a 1. století př.n.l. Tato filosofie ještě i po přelomu do našeho letopočtu nějakou dobu trvá. **Je to filozofie, která tvrdí, že podstata světa se skrývá v duši člověka.** Že jediné je v životě důležité a to je splynout s tou podstatou, kterou v sobě máme. Abychom takto mohli žít, tak se musíme oprostít od všeho, co nás neustále v sobě vyrušuje, musíme se z té své touhy uschovat do komůrky našeho srdce a chovat se proto podle 3 zásad:

Apatheá (pathos= vášeň), tedy **být apatický k vášni**. Vášeň je nesvoboda, ve vášni nejsme svobodní, protože musíme poslouchat tu vášeň a ne naše já. Kolik vášní dnes známe! Vášně,hráčské, pijácké,pracovní,automobilové, sportovní a samozřejmě erotické a sexuální, vášně, které naši předci ani neznali.

Je pravda, že lidské pudy k sexualitě jsou ty nejzákladnější, ostatně, jak jinak, bez nich by lidstvo neexistovalo, stejně jako je to u živočichů. Historie lidstva předkládá všechny možné zvrácenosti, které na poli sexuality existují. Obecně nelze říci, že si v těchto zvrácenostech libují jen muži, je jich však mnohem více, než žen.¹⁰⁵

Stoikem byl i **císař Marcus Aurelis**, žijící 121-180, římský filozof, po **Senecovi a Epiktétovi** poslední výrazný představitel nejmladšího období stoicismu.Válčil proti Germánům a Sarmatům. Jeho řecky psané **Hovory k sobě** svědčí o jeho ušlechtilém altruismu a vladařské odpovědnosti.Nenáviděl křesťany, protože chtěli svojí smrtí sdělovat světu, že se obětují pro Boha. On nechtěl, aby se ze smrti dělala manifestace, smrt byla pro něj obyčejná záležitost, nic zvláštního, když někdo svojí smrtí něco deklaruje, tak dělá něco, co Marcu Aureliovi vadilo, nesouhlasil s křesťany, kteří se chtěli umučit a tímto způsobem, tímto utrpením, získali lidi pro Boha. Smrt je něčím obyčejným a nemá se stát prostředkem pro něco, co je, dnešními slovy, reklamou. Své **Hovory k sobě** napsal prý někde u Vídně. Zemřel, aniž by si zkrátil život.

Další důležitý stoik je **Epiktétos (kolem 50-35), stoický filozof**, propuštěný otrok, o kterém je známo, že mu jeho pán v návalu zlosti zlomil ruku. A Epiktétos mu odpověděl:„Já jsem ti říkal, že mně tu ruku zlomíš“(úplně klidně). Dokázal být klidný, stoický. Člověk by si měl, podle Epiktéta, dát pozor, ke komu chodí na večeři, protože do sebe dostává vlastnosti toho člověka, který je jistý. Podle Epiktéta máme mluvit málo a hodně poslouchat. Nemáme někomu říkat, že hodně pije, ale říci, slušelo by ti více, kdybys sklenku ke svým ústům nosil pomaleji.Chce ten klid dostávat ze svého jednání i do druhých lidí. Stoický klid je pro něj cílem života, zdrojem štěstí, smyslem.

Také **Seneca**, žijící asi 4 př.n.l.–65 n.l., římský filozof, je stoik, učitel Neronův. Svůj život skončil sebevraždou. Nechal se otrávit hady, pustit žilou, pustil

¹⁰⁵ Hogenová Anna, Etika a sport, strana 102-104

na sebe horkou páru, pojistil se pro každý případ. Zabít ho chtěl **Nero**, který mu poslal dopis, že se má zabít. Nero nechal zapálit Řím, aby do sebe dostal **poetického Eróta**. Nutil manželky svých poslanců, aby souložily se psy a s medvědy. Vládcí vždycky mají pocit, že mohou všechno! Odporné experimenty končící i smrtí nevinných žen i mladých mužů jsou v odborné sexuologické literatuře popisovány stále. Zcela „nejexkluzivnější“ jsou pak soulože s dětmi.

13.2. Obrat v lidském myšlení: metafyzická filozofie

Obrat v lidském myšlení spojený se vznikem metafyzické filozofie je doprovázen prvními „definicemi“ člověka jako zoon logon echon a zoon politikon. Co vyjadřuje Aristoteles svou definicí člověka jako „bytosti mluvící a naslouchající“ ve smyslu rozumějící a bytosti společenské? První definici člověka bychom mohli vyložit jako pojetí bytosti, která mluví artikulovanou řečí, slyší a rozumí, řekněme zcela specifickým způsobem, např. má slyšet pro hudbu. Tento výklad je zcela možný a některé jeho varianty bychom našli i v novověkém myšlení, např. u Rousseaua, kde je člověk vymezen jen jako bytost, která mluví, a to údajně i tam, kde příroda mlčí. Člověk jako zoon logon echon je bytostí, která je přirozeně uzpůsobena naslouchat řádu světa, jeho harmonii, logu, nikoli jakýmkoli zvukům. Staří Řekové byli přesvědčeni, že kosmos „hraje“, zní nebo souzní.^{106, 107, 108, 109}

Člověk jako zoon logon echon je bytostí, která je schopna naslouchat řádu celku, která je schopna poznat, a tedy i slovem vyjádřit. Člověk je prostě bytostí, která ke svému životu potřebuje vědět, jaký je svět, v němž žije, jaký je zákon, jemuž se podřizuje, a který především ke svému životu potřebuje. S tím bezprostředně souvisí i druhé daleko proslulejší a známější Aristotelovo vymezení člověka jako zoon politikon, jako bytosti společenské nebo politické. Člověk je člověkem jen ve společenství, v polis, v obci, která má svůj nomos, zákon. Zákon obce je věčný, božský, nedotknutelný a člověk nemá právo ho zpochybnit, i kdyby to mělo znamenat jeho smrt. Z tohoto vymezení člověka jako občana polis se už u Platona a přes řadu názorových rozdílů potom i u Aristotela odvíjejí všechna další sociální, existenciální i profesní vymezení člověka. Být občanem neznamená jen právo účastnit se podle zákona na správě obce, ale umožňuje to především podle zákona „dobře žít“, tedy narodit se, být vychován a vyučen, mít právo založit vlastní rodinu a vychovávat své děti, být sochařem, vojákem nebo učitelem. Nomos, zákon, dává člověku to, co antika nazývá oikos, domov, místo kde máme své kořeny, kam patříme a bez čeho žádný člověk nemůže být celým člověkem a ani nemůže být nikdy šťasten, dává člověku svobodu.

106 Hogenová Anna, Areté, strana 8-9 a strana 41-43

107 Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, strana 23-29

108 Hogenová Anna, Etika a sport, strana 34-36

109 Kratochvíl Zdeněk, Filozofie živé přírody, strana 141-147

-

Svoboda antického člověka spočívá v participaci, vyjádřeno spolu s Platonem methexis, v účasti jednotlivého člověka na ideji lidství, jednotlivé duše na ideji krásy, pravdy, statečnosti, v podílení se občana na životě polis. Svoboda je tedy uskutečnění vlastní podstaty. Znamená práva i povinnost zaujímat v obci takové místo jaké člověku náleží, k čemu je uzpůsoben.

Biblický člověk není vymezen vztahem ke kosmu v řádu logu jako v antice, ale vztahem k bohu v řádu času, je to člověk dějinný, neboť otvírá svou existenci neznámé, nejisté budoucnosti a na rozdíl od antického člověka, jenž nalézá jistotu v racionálním řádu a obrací se k minulosti, ví biblický člověk o své nezabezpečení a přesto volí nikoli známou minulost, ale otevřenou budoucnost. Proto se v naději obrací k bohu jako sumě svých možností s prosbou, modlitbou, proto mu přináší oběti, přemlouvá ho, upomíná, touží s ním uzavřít úmluvu, smlouvu.

Kapitola 14. **Hendikep**¹¹⁰

14.1. Hendikep a rehabilitace

Nevýhoda, překážka, znevýhodnění, lékařsky porušení funkce ve vztahu jedince a společnosti u osob se zdravotním postižením. Jsou narušeny úlohy, role, které postižený ve společnosti zastává: soběstačnost, schopnost cestovat, partnerská a rodinná role, pracovní a zájmová činnost. Handicap může být odstraněn ucelenou (komprehensivní) rehabilitací.

Rehabilitace je *celospolečenský* proces, koordinovaná činnost všech složek společnosti s cílem zařadit člověka se zdravotním postižením zpět do aktivního života. Tedy, jedná se o resocializaci.

Kvalita úrovně rehabilitace je kritériem kulturní společnosti.

Rehabilitace postiženého musí směřovat k obnově tělesné zdatnosti na úroveň potřebnou pro *optimální kvalitu života*. V případě dlouhotrvajících či trvalých následků zajišťuje léčebná rehabilitace návaznost na ostatní složky ucelené rehabilitace – sociální rehabilitaci, pracovní rehabilitaci a pedagogickou rehabilitaci.

Je skutečně tak jednoduché konstatovat, co je znevýhodnění, co je proces resocializace a optimální kvalita žití postiženého? V dobře míněných definicích chybí jakási niternost prožívání, o lidské duši se nemluví ani šeptem. Poškozené Já necítíme ani z prohlášení OSN. Ale každý postižený prožívá svůj hendikep právě na úrovni svého poškozeného Já, svého jiného Já, své *jinakosti*. Ztráta hybnosti nohou či rukou je tím nejmenším, co třeba vozíčkáři nazývají problémem.

„Od doby, kdy byl u mne poprvé diagnostikován nádor, až ke vstupu do života vozíčkáře jsem si stále silněji uvědomoval, že jsem ztratil mnohem víc než schopnost plně ovládat nohy, přišel jsem také o část svého Já. Nešlo jen o to, že se ke mně lidé chovali jinak, což je pravda, hlavně jsem se *jinak* cítil ve vztahu k sobě samému. Změnil jsem se ve svém duchu, v představě o sobě a v základních podmínkách existence. Výsledkem byl navzdory velké podpoře ze strany rodiny a přátel pocit osamění a izolace, co víc, byla to změna k horšímu, oslabení všeho, čím jsem býval.“¹¹¹

Zdraví lidé uvažují o tělesném a jakémkoliv postižení jako o něčem, co se přihodilo jiným, méně šťastným lidem. Jich se to, naštěstí, netýká. Postižený člověk se sice dostane do jejich zorného pole, ale mysl to neregistruje, uplatňuje se selektivní slepota, která je tak běžná u lidí naší kultury.

„V roce, který jsem strávil v sahelské a súdánské zóně Nigerie a Nigeru, v oblasti endemické lepry a chybějících rukou, chodidel a nosů, mi chyběl úděl takto poznamenaných lidí stejně jako jejich jazyk, kultura a životní podmínky. Pro tuto propast jsem se do nich nedokázal vcítit a veškerý můj soucit se omezoval na pár drobných mincí vhozených do hrnků, s nimiž ke mně natahovali své pahýly.

110 Jesenský J., Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených

111 Čápková H., Práva cizinců a lidí v ústavech jsou ohrožena, strana 75

Koupit si pochybnou útěchu z dobročinnosti nestálo víc než pár drobných. Byl to výhodný obchod, gesto, které nebylo výrazem sounáležitosti, ale naopak separace. Když tělesné postižení zasáhlo mě, začal jsem být až chorobně vnímavý k sociálnímu postavení invalidních lidí a k tomu, jak k nim ostatní přistupují, a začal jsem si všimnout nuancí chování, kterým bych dříve nevěnoval pozornost. Jednou z prvních věcí, které jsem vyzoroval, bylo, že sociální vztahy mezi postiženými a zdravými jsou plné napětí, neobratné a problematické.“¹¹²

Hendikep evokuje ve zdravých lidech až absurdní chování. Za přepážkou sedící žena vysvětluje manželskému páru, jak vyplnit žádost o půjčku. Oslovuje střídavě krásnou mladou paní s obdivuhodným nalíčením tváře a střídavě jejího manžela. Při podpisu onoho formuláře si všimne, že manžel ukazuje své mladé ženě místo podpisu a po celou dobu jejího psaní drží prst v místě pro podpis vymezeném. Náhle překvapena pochopí a zeptá se: „Vaše žena je slepá?“ „Ano, ale slyší vás a umí mluvit,“ klidně odpovídá manžel.

Lidé běžně mluví na slepce hlasitě, jako by předpokládali, že jsou také nahluchlí. Ale úřednice od této chvíle hovoří již jen s manželem. Mluví „o jeho ženě“, která musí nechat u notáře potvrdit, že je slepá, poplatek činí 3.000,-Kč, a pak Vaše žena musí vyplnit prohlášení, že smlouvu o půjčce jí budete číst Vy, pane inženýre. Mladou ženu již ani jednou neosloví, přestala pro ni existovat. Snad si ta nebohá osoba myslí, že nevidomý člověk je také nesvéprávný a v tak důležitém okamžiku, jako je podpis úředního lejstra není schopen obstát. Je zcela nepodstatné a směšné, zda je možné, aby slepý člověk potřeboval pro půjčku další lejstro od notáře, potvrzené pravděpodobně dalším kusem papíru od lékaře a možná i od sociálního odboru a třeba i místní drbna by měla potvrdit, že žadatelka o půjčku, matka dvou dětí, vzdělaná žena, pracující občanka, člověk, milá sousedka odnaproti, je opravdu slepá.

Mladá slepá žena se ptá, kde je psáno, že toto notářské potvrzení musí mít, chce si vše ověřit. Úřednice trpělivě vše vysvětluje panu manželovi. Znovu mluví „o jeho ženě“ a co „musí Vaše žena udělat“. K místu, kde sedí manželka se neodvážá ani podívat, možná se jí to zdá neslušné. V očích nevidomé ženy se objevují slzy. „Tady máte pane Šíma smlouvu pro paní Šimovou“, ukončuje úřednice své vystoupení.

Takovéto situační variace jsou zcela běžné i u tělesně postižených. Dotlačíte-li nechodícího člověka k okénku prodeje jízdenek, zeptá se vás obsluha: „Kam jede?“ Přisunete-li vozík k okénku prodeje vstupenek do kina, zeptá se vás prodávající: „Na co to chce?“

Hendikep je čekat nečekané, tušit netušené a počítat s nekonečnou *jinakostí*, kterou sami nepocítíte. Handicap je neustále empiricky objevená skutečnost, kterou postižený sám nevnímá. Je mu implantována okolím, trpícím vlastními problémy a strachy, zabudovanými stereotypy nebo obyčejnou hloupostí a lhostejností. Je to cejch, špatně chápaný politiky a zákonodárci, je to vnímání lidí, kterým je vnímaná odlišnost nepřijemná, snad proto, že si libují ve stádnosti a vybočení, jakékoliv, je děs, je to jinakost těch druhých. Kterých druhých? Kdo je

jiný? Ten s modrýma očima nebo ten zelenooký? Jinakost, filozoficky vzato, je nejobecnější fenomén světa. Rozmanitost přírody, živé i neživé, je všudypřítomná. Je základem existence světa. V jinakosti je krása.

Hendikep tě naučí toužit po splynutí, být stejným, neodlišným, zapadajícím do vkusu ostatních, nejlépe, kdybychom nosili uniformu? Snad totalita nerozlišitelného, uspokojila by okolí?

Velmi vydařený týdenní zájezd, který organizovala zavedená česká cestovní kancelář do Švédska, se uskutečnil i pro vozíčkáře a velmi tělesně postižené mladé lidi a jejich doprovody. Rigidní program nebylo možné pozměnit ani na naléhání iniciátorů zájezdu, a tak autobus plný veselých a šťastných cestovatelů dorazil na trajekt o 8 hodin později. Na všech benzinových stanicích jsou i WC pro vozíčkáře, vystřídání 16 vozíků na toaletě však trvá déle než lidem chodícím. S tím cestovní kancelář nepočítala. Zaplacené vstupenky na trajekt, který již před osmi hodinami odjel, však Švédové uznali. Bylo nutné provést revizi nabitého programu pro zdravé a redukovat pro postižené. Tzv. delegát však neměl pokyn cokoli měnit a tak nebylo možné vzdát se ani návštěvy skály, kde ještě začátkem 17. století házeli dolů mrzáky a jinak tělesně postižené, stejně jako „mentály“, jak referoval do autobusového mikrofonu delegát, prý, aby se jich společnost zbavila.

Řidič autobusu byl trochu „měkkosrdcatý“ a také se přimlouval, aby se tato atrakce připravovaná pro zdravé vynechala, zvláště, když kouknutí na skálu znamenalo najet 40 km tam a 40 km zpět na trase, která byla pro tento den cestovní kanceláří určena. Náš průvodce byl neoblomný a museli jsme se všichni jet podívat na skálu, kde se házeli mrzáci dolů. Nakonec to byla největší legrace, jakou jsme ve Švédsku zažili. Celý autobus se otřásal smíchem, veselí nebralo konce, když jsme se předháněli ve výkřicích, co by kdo řekl a udělal, kdyby ho házeli dolů se skály. A což teprve pod skálou, kde autobus asi na dvě minuty zastavil, abychom si to významné skalisko, tyčící se do výše asi 60 m, porostlé obyčejným řídkým křovím, prohlédli. Vozíky smíchem jen nadsakovaly, každá další průpovídka byla vtipnější a vtipnější. Ta skvělá zábava a nálada nám vydržela až do večera. Společně jsme upřímně doufali, že i zdraví účastníci těchto poznávacích zájezdů se také tak dobře baví, když spatří tu důležitou skálu, baštu středověku.

Oba skvělí řidiči autobusu s plošinou se večer omlouvali, že nechtěli ke skále jet a jaké je to hrozné, když ti „chudáci“ se ze zoufalství tak strašně smáli. Snad nevěří dodnes, že se všichni smáli a smáli a byli šťastni, že prožívají tu chvíli opravdové legrace, té nejlegračnější, že se smáli nejopravdověji jak to jen jde.

I to je hendikep. Být normální a smát se absurdnostem, chechtat se jako každý jiný a přesto budít pocit, že to není samo sebou, takhle se smát, smích handicapovaných se zkoumá a kdoví, co za ním vězí, za smíchem znetvořených nohou a chybějících rukou musí přece něco být.

14.2. Stud hendikepovaných

A tak někteří hendikepovaní ustupují ze světa. To samozřejmě násobí jejich subjektivní pocity poškození a snížení vlastní hodnoty, které se projevují jako stud a vina. Proč by se měl člověk stydět za svoje postižení? A ještě záhadnější je, proč by

měl mít pocit viny? Vzájemnost viny je ve skutečnosti životním námětem paralytickovy rodiny, stejně jako je v menším měřítku ústřední věcí pro soudržnost-a hádky- všech moderních rodin.¹¹³

Stud a vina jsou jedno a totéž v tom, že snižují sebeúctu a rozrušují fasádu důstojnosti obrácenou ke světu. V naší kultuře mají navíc tendenci se navzájem stimulovat. Obvyklý vzorec probíhá tak, že špatný skutek vede k provinilému svědomí. Stane-li se vina veřejně známou, je třeba k tomuto sledu přidat stud a trest. Existuje tedy kauzální řetězec vedoucí od špatného činu k vině, ke studu, k trestu. Fascinujícím aspektem postižení je, že tento sled diametrálně a do důsledků obrací, přičemž uchovává jeho všechny články. U člověka postiženého na těle se řetězec táhne od trestu (poškození) přes stud k vině a nakonec k zločinu. Nejde o skutečný zločin, ale o sebeklam, který číhá v našich obavách a fantaziích, v neodbytně se vracející, nikdy nevyslovené otázce: Čím jsem si to zasloužil?

V tomto zmatečném světě převrácené kauzality vyvolává trest – neboť právě takto se zmrzačení podvědomě pojímá - zločin. K tomu všemu dochází navzdory skutečnosti, že člověk nemusí být za svůj stav nijak odpovědný, skutečná odpovědnost je irelevantní. Transmutace tělesného postižení ve vinu je čistým převrácením freudovského oidipovského dramatu.

Vina a stud je násobena i vnějšími vlivy. Současná civilizace uznává jen jedince dokonalého chování a myšlení - ve skutečnosti je za dokonalost považována agresivita a vychytralost. Spanilá dívenka – ještě dítě, házející svoji panenku do auta za účelem krádeže oplatky je všední podívanou pro statisíce diváků hledících na televizní obrazovky. Stejně tak příklad z televizní obrazovky: pravděpodobně hezká žena, stylizovaná oblečením, chováním a make-upem do podoby mladé nacistky, vykřikuje a ponižuje soutěžící v jakési vědomostní soutěži opakovanými výkřiky: Jste nejslabší, máte padáka! Jste nejslabší, máte padáka! Jste nejslabší, máte padáka! A také zcela v duchu dnešní doby, ti nejslabší v soutěži, mající možnost sami nejslabšího vyloučit, podle, zbaběle, ale vychytrale vylučují ty nejlepší, aby možnost vítězství zůstala pro ně. Tedy, agresivitu a nečestné chování evokují tyto hrátky, s výkřikem, že nejslabší, mající padáka, musí odejít, nepatří mezi ty *lepší*. Ačkoliv je to jen hra, stává se ve svém opakování modelem chování již pro děti nejmenší, už jen působivým výkřikem o vyloučení, teatrálně, až neúnosně opakovaným. Stokrát opakovaná lež se stává pravdou.

Je málo platné, že hendikepovaní mohou vyniknout a být skvělí v mnoha oblastech života, práce, umění i sportu, jsou považováni za slabé, odčerpávají peníze ze státního rozpočtu a „najednou se o nich stále mluví“. Některým spoluobčanům více vyhovovalo řešení komunistických bossů, kteří zavírali postižené do ústavů, dokázal-li postižený žít v rodině, pak navěky v 5. patře paneláků. Ale i lidé, vzdělaní a racionální, s dostatečnou mírou soucítění, nevědí, jak se k těmto lidem chovat. „Já nevím, jak se mám tvářit a co mám říkat,“ upřímně vysvětluje muž s vysokoškolským vzděláním, který denně navštěvuje rehabilitační zařízení a opakovaně sedí v čekárně vedle mladého muže na vozíku. „Skoro bych raději chodil na ty masáže v jinou dobu, abych se s ním nepotkával,“ žadoní.

113 Čápková H., Práva cizinců a lidí v ústavech jsou ohrožena, strana 80

Jak velická je jinakost člověka sedícího na vozíku? Nechodí, ale stejně jako pacient, který se s ním nechce setkávat, ne ze zloby (snad z ostychu), touží onen mladý vozičkář po lidské lásce a sounáležitosti, po úspěchu a vzdělání, po penězích a klidu v duši. Má stejné tužby jako každý, kdo v čekárně denně sedí. Jenže nechodí a tak „se neví, co si s ním povídat, jak se na něj dívat, co v jeho přítomnosti je a není zdvořilé a proč vlastně na rehabilitaci chodí, když stejně nechodí.“ Jinakost mladého kvadruplegika je však jen z nepatrného procenta v onom nechození. Je v jeho prožitku a zkušenosti, která je nepřenositelná, je v katarzi pochopení a smíření se s nechozením, je v očistě od nepodstatného, po bolesti ztráty zůstal klid, který vidíte v očích, tušíte v úsměvu a v omezené gestikulaci.

Výpovědi samotných postižených ukazují jak oni pocítují svoji „jinakost“: „Nemohu se bránit jako dříve, ani fyzicky, ani psychicky, ale jinak jsem to pořád já“. „Nemohu nosit boty na podpatcích a nemohu tančit“. „Nemohu dělat sport jako jsem dříve dělal“. „Nemohu vykonávat stejnou práci jako před tím“. „Nejsem jiná, jen okolí mně to dává znát“. „Jsem omezený v pohybu“. „Nemohu navazovat známosti jako zdraví lidé“. „Nemohu dělat, co bych chtěl“. Tedy tyto výpovědi nevyjadřují jejich jinakost, oni sami ji ve svých odpovědích nepopisují, říkají jen co mohou a co nemohou dělat.

O to více ale „vidí“ a představují či domýšlejí si jinakost postižených lidí lidé zdraví. Rodiče některých našich dobrovolníků, kteří rok co rok jezdí na rekondiční tábory a pomáhají postiženým, většinou velmi mladí lidé, mnohdy i ze základních škol, vyjadřují své obavy nad nebezpečností té práce, dokonce považují své děti za hrdiny, jsou-li ochotni takovou „nebezpečnou“ práci vykonávat. Nemohou pochopit, proč znovu a znovu, každý rok jezdí pomáhat, když by si mohli „užívat“. Vychloubají se však zároveň svými dětmi, které dělají „tu charitu“ bez nároku na odměnu. A tak příznání u táborového ohně, které třicetiletá žena, pracovnice pojišťovny, která tráví již 10 let každou dovolenou pomáháním na rekondičním táboře těžce tělesně postižených, nemůže vyvolat nic jiného než bouřlivý a bujarý smích. Otec se jí totiž před odjezdem, jako každý rok, opět zeptal: „Opravdu se ti tam chce jet? A neublíží ti ti postižení?“

Lidé se na postižené dívají jako na cizí druh, nemohou jejich reakce předvídat, hendikepovaný jedinec vypadává z horizontu normálních očekávání a zdravý neví, co mu má říct. Jedním východiskem z tohoto dilematu je vůbec žádný kontakt. U lidí na vozíku toho lze dosáhnout jednoduše tím, že se jim fyzicky vyhneme, což je pro člověka se dvěma zdravými nohama snadné řešení.

Obsolentní mechanismus nedůvěry v postižené lidi, je všudypřítomný. I mašinerie zdravotnictví neumí skvělé výsledky operatérů a dalších odborníků – specialistů zúročit. Péče především pro těžce zdravotně postižené je v mnoha rehabilitačních zařízeních nežádoucí, jednak proto, že těžká fyzická a odborná práce s těmito handicapovanými je málo placena, jednak proto, že většina rehabilitací je stále bariérová a také, zcela neuvěřitelně i proto, že na pacienta byl již vyčerpán tzv. limit příslušné pojišťovny a tak člověk na vozíku, jehož limit je stejný jako limit bankovní úřednice, může na rehabilitaci docházet jen tři měsíce, ať jakkoliv odborná literatura doporučuje základní rehabilitaci alespoň 5 let po úrazu u všech para a kvadruplegiků.

Navazující a proklamovaná práce institucí protetické, psychologické a sociální pomoci vážne na úředních předpisech, formulích, požadavcích, zákonech, lidské blbosti, penězích a lhostejnosti.

Mladá žena odešla ze zaměstnání a přerušila studium vysoké školy, kterou dálkově studovala, aby mohla pečovat o svoji babičku. Skoro neuvěřitelný úkaz v dnešní době, ale vnučka byla svobodná a její drahá babička si její péči zasloužila. Péče o 86tiletého člověka je náročná a protože každodenní kratičké procházky s babičkou už nebyly možné, po dlouhých tahanicích s několika lékaři, dosáhla vnučka předpisu na berle pro milovanou starou ženu. Vydání berlí a problémy s pojišťovnou se také trochu protáhly a tak než se dostaly berle k babičce, ta již potřebovala chodítko. Celý proces se opakoval znovu, jen s tím, že byl delší, pravděpodobně proto, že chodítko je dražší. Než chodítko přišlo do domácnosti obou žen, potřebovala babička vozík. Než se vyřídilo obstarání vozíku, babička zemřela. Paradoxním výsměchem tupému systému je, že ani nepoužité berle, ani nepoužité chodítko a vozík nikdo nechtěl zpátky. Nejsou předpisy na vrácení těchto pomůcek. Vnučka již znovu studuje a pracuje. Hořkost a bolest z jednorozhodného tahání o protetické pomůcky pro babičku kazí vzpomínku na nádherný rok posledního žití s babičkou, vypráví vnučka a její kamarádka dodá: „Měli jste babku šoupnout do důchodáku, tam to stát stojí pěkný prachy, ale chtěj to, tak to maj a ty jsi mohla mít pokoj. . .“

14.3. I stáří je hendikep

I stáří je v naší civilizaci velikým hendikepem. Jsou známé příběhy týraných i zneužívaných starých lidí, obírání o jejich důchody a celkově společensky, stáří je hendikep vždycky.

V přeplněné pražské tramvaji jsou tři za sebou seřazená sedadla označena červeným křížem, ukazují tak, že jsou vyhrazena pro osoby invalidní. Všechna jsou obsazena. Na jedné stanici přistupuje staříká žena, vetchá a drobounká jak malá panenka, s malým šedivým drdůlkem. Protáhne se skulinami mezi stojícími lidmi a zamíří vratce k označeným sedadlům pro postižené. Všechna jsou obsazena mladými muži. Jednoho, asi 20tiletého, který sedící je stejně vysoký jako ona stojící, s roztaženými nohama téměř do poloviny tramvaje, které musí stará žena obejít, požádá tichounkým hláskem, zda by ji pustil sednout. Nedodává nic k sedadlům, pro tyto účely vyhrazeným. Jen tiše poprosí: „Pustíte mě sednout?“ Mladý muž je s odpovědí hned hotov. Jednoduše a krátce řekne: „Ne.“ Zatajil se mně dech, ale než stačím reagovat, žena požádá dalšího muže, sedícího na vyhrazeném místě. Nevidím mu do tváře, sedí zády ke mně. I stařenka ho oslovuje za jeho zády. Muž se okamžitě vymrštil, vidím, že je to snad mladý Číňan, a ženu pouští ihned sednout. Ona děkuje a sedá si. Pohledem zavadila o mladíka, který ji sednout nepustil, jen zavadila pohledem, nemám pocit výčitky v jejích očích, snad je už zvyklá na některé mladé v tramvajích a už vůbec nic nekomentuje. Ale kupodivu se vše dotklo mladého, dosud „nedotčeného“ děvčete, stojícího vedle mě,

–

keré celou situaci také sledovalo. Dostatečně hlasitě pronese ta dívka, asi 17tiletá: “Bud’ ráda, že sedíš, babo, a drž hubu.“ Zlé je tam, kde chybí dobro!

Hendikep stáří, stejně jako každý jiný handicap, znamená střet s mocí a zákony. Znamená donekonečna prosit a žebrot u lékařů, u sociálních institucí vypisovat rodinné poměry, odpovídat na stovky otázek a obstarávat potvrzení. Znamená i prosit spoluobčany, kteří budou také jednou staří, o trochu porozumění a soucitu.

Hendikep je i hledání sponzorů. Objížďení sponzorů na vozíku je však složité.

14.4. Narušená identita hendikepovaných

Hendikep také znamená velikou únavu nad těmito procesy žebrot, žádání, prošení, vysvětlování, úsměvy a otázkami. Tato únava přistupuje k únavě tělesné, vyplývající z postižení, vyvolává pocit otrávenosti, znučenosti prakticky vším a všemi, touha stáhnout se ze světa, odplazit se do nějaké díry a zaklapnout nad sebou víko. Průměrnému člověku jsou tyto pocity také občas známé, věci se mu zdají nezvladatelné, rád by vším praštil, i když jen dočasně. U těžce postižených jsou naopak takové pohnutky chronické, někdy proto, že jsou skutečně v depresi, častěji ale proto, že se každý den musejí vyrovnávat s nepřátelským světem pomocí omezených možností svého poškozeného těla.

Mnozí lidé podlehnou nutkání k ústupu, stáhnou se do malého světa vydržovaného měsíčními šeky z invalidního důchodu, do života ohraničeného čtyřmi stěnami bytu a s vnější společností spojeného pouze televizní obrazovkou. Řada jiných postižených lidí vyrazí do každodenní bitvy se světem, ale i oni musí na zadním voji neustále svádět boj se silou, táhnoucí je zpět. Je to mocná dostředivá síla, neboť jí je obvykle ku pomoci změněný pocit jáství, který byl nahodán částečnou zkázou těla. Postižení pro postižené není pouhou fyzickou záležitostí, ale je to ontologie, stav jejich bytí.

Ze všech psychických syndromů pojících se k tělesnému postižení je nejpronikavější a nejničivější radikální úbytek sebeúcty. Tento pocit poškozeného Já, toho, čemu Erving Goffman říkal „stigma“ nebo „narušená identita“, nejtvrději zasáhne, když pochopíte a vyrovnáte se s tvrdým faktem, že jste s vozíkem spojeni natrvalo.

Sociální izolace vozíčkářů se stává akutní v jakémkoliv shromáždění ve stoje. Většina sociálních interakcí se odehrává nad jejich hlavami někdy i o 70 cm výše. Při zaklání hlavy, ve které je postižený nucen konverzovat, se napínají svaly hrtanu a jeho hlas je pak méně slyšitelný, o bolestech v oblasti šíje nemluvě. Mnohdy se stává, že jsou vozíčkáři po dlouhé chvíle ignorováni.

Hendikep je i osamění. Po překonání všech nástrah osudu vzniká touha, ta touha po druhém, po partnerovi, po lásce, touha, sama podstata lidství. Nejprve po lásce opravdové, potom již jakékoliv. Touha.

Ve své přelomové knize „Stigma: Poznámky k zvládání narušené identity“ napsal v roce 1963 Erving Goffman, že tělesně postižení lidé zaujímají stejně znehodnocený status jako například bývalí odsouzení, určité etnické a rasové

menšiny a duševně nemocní. Ať už si fyzicky postižený člověk o sobě myslí cokoliv, společnost mu připisuje negativní identitu a podstatná část jeho sociálního života je zápasem s tímto vnuceným obrazem. Právě z toho důvodu lze tvrdit, že stigmatizace není tak vedlejším produktem postižení, jako jeho podstatou. Největší překážkou v tom, aby se člověk plně zapojil do společenského života, nejsou jeho tělesné vady, nýbrž předsudky, obav a nedorozumění, které s nimi společnost spojuje.

Většina lidí si myslí, že tělesně postižení občané jsou asexuální nebo, a to je zvláštní, že naopak postižení holdují sexuálním orgiím a na svůj hendikep se tak snaží zapomenout. Pravdou není ani prvé ani druhé a tyto mýty, přetrvávající již z dob středověku se šíří dál přes staletí až do dnešní doby. Postižení lidé jsou sexuální a právě v těžkých chvílích svého handicapu si kladou otázky nad smyslem života, přemýšlí o hodnotách žití, o své vlastní hodnotě a vztahu ke společnosti. Do těchto úvah vždycky patří partnerství i přirozená lidská touha po vztahu, po velikém lidském štěstí přivést na svět děti, touží po vlastní rodině, touží po lásce.

14.5. Sexualita hendikepovaných, neprobádanost

Hendikep je také hledání a tápání, shánění informací, získávání zkušeností, kontaktování přátel a zase hledání. Nedostatečná informovanost, tabuizované téma našeho zdravotnictví o možnostech sexuálního života postižených je většinou na předních místech nevyslovených otázek, stejně jako besedování na toto téma s podobně postiženými. Při besedách či jen prázdninovém povídání na našich táborech, vždycky se najednou vyloupne otázka sexuality, nebo se někdo sám zeptá ve chvílích samoty na terapeutickém lehátku jen s terapeutem. V těchto rozhovorech najednou vyskočí slzy a pláč se řine bez zábran. Tak se odhalují rodinné hrůzy, bití, týrání i zneužívání, většinou to „dávné“, které už přestalo třeba pro smrt otčíma, či otce nebo rozchodu matky s partnerem.

Kapitola 15.

Závěr

15.1. Význam filozofie výchovy

Žijeme v době, kdy nám svítá poznání, že národ žijící za kopcem nejsou jen samí rudovlasí ďábli, kteří mají na svědomí veškerý zlořád na naší straně kopce. Něco z těchto temných domněnek proniklo i do vztahu pohlaví: už ne všichni lidé jsou beze zbytku přesvědčeni, že veškeré dobro sídlí v „Já“ a všechno zlo v „Ty“. Dnes už existují hypermoderní lidé, kteří se vši vážností ptají, zda nakonec není něco v nepořádku, zda člověk není trochu příliš nevědomý, příliš staromódní a proto, jde-li o potíže ve vztazích obou pohlaví, zda ještě stále nepoužívá neprávem středověkých metod, neřku-li způsobů jeskynních lidí.¹¹⁴

Sexualita tělesně postižených, ačkoliv dostatečně neprobádána a tedy právě proto, se zkoumá ve velmi vhodné době. V době sexuálního chaosu, ale již počínajícího ohledu k menšinám, v době příznivé pro veškerá kulturní míšení, v době, kdy se ruší pohledy na normu a normalitu. Přípustné jsou různé typy partnerství, nepřipustné je pouze vyvyšovat jeden typ nad druhý. Pohled na lidi s postižením se snad přes všechno to nechápání postupně mění, i když velmi, velmi pomalu. Mnohost norem a pohledů neznamená, že se ztratily zákonitosti. Stále máme představu o nutných stupních jedincova vývoje. Hledáme však zákonitosti vyššího řádu, do kterých se vejde proměnlivost jednotlivých osudů. Zrovna tak rovnost lidí a jednotlivých skupin občanů neznamená jejich stejnost. Odmítáme diskriminaci ve smyslu neoprávněného rozlišování a vítáme rozlišení specifických potřeb a odlišných důrazů při vytváření menšinové identity. Alespoň v důležitých projevech na důležitých konferencích.

I to je však dobrý začátek pro hledání pomoci postiženým ve všech aspektech jejich života, tedy i sexuálního.

Je nutno říci, že o odlišnostech, které by charakterizovaly sexualitu jedince s postižením, nevíme téměř nic nebo stále hodně málo. Nevíme ani, kolik tělesně postižených v České republice žije. Tyto údaje nejsou sledovány a nebyly ani v dobách dřívějších, tedy rozhodně ne od doby vzniku prvorepublikového Československa. Nevíme tedy, kolik našich spoluobčanů je diskriminováno nezájmem o jejich sexualitu, rodičovství či partnerství a už opravdu jen odhadem se mluví o zneužívání a týrání těchto postižených občanů v českých rodinách a ústavech.

Předpokládá se, že ta část tělesně postižených, sedících na vozíku z důvodu léze míšni pouřazové, vrozené nebo získané nemoci, činí v České republice kolem 10.000 postižených. Ročně, úrazem, jich přibývá kolem 400 dalších za rok. Tento počet se stále rychle zvyšuje, především vlivem úrazů na silnicích.

Filozofie má předsudky odhalovat a je od svého řeckého založení vázána na životní odpovědnost. Proto filozofie výchovy nemůže nedbat výukových

114 Biddulph S., Proč jsou šťastné děti šťastné, strana 90

skutečností, jakými jsou problém „názornosti“, „viny a trestu“, „zvyku a návyku“, „reprodukce a spojování“, aktuální? „školské situace“ aj.

Moje práce je inspirována úsilím právě to výukově „drobné“, to výchovně „přízemní“ učinit tématem filozofie výchovy. Ukazuje se, jak silně závisí porozumění tomuto zřeteli na filozofickém fundamentu, z něhož čerpá svou aktuální existenci. Protože jde o explicitní předvedení historických filosoficko-didaktických souvislostí, je zde tomuto tématu věnována pozornost největší.

Mechanické učení a trestání, zvláště tělesné, se dnes jeví jako nedůstojné anachronismy, které potlačují individuální tvůrčí rozvoj.¹¹⁵

Křesťanství onen starozákonní vhléd do běhu dějin nezruší, nýbrž „naplní“ potenciálně vyvoleným se stává člověk. Řecký pojem PSYCHĚ-duše je v křesťanství pojat jako oheň v každém člověku, oheň pravého, jediného, vždy tajemného a ve své naprosté preordinovanosti vlastně vždy „neznámého“, totiž každou naši vědomost překračujícího Boha. Už pozdní stoa chápe univerzální určenost člověka, rovnost šancí lidí (pro Seneku otrokem se stává člověk náhodou), i ve vztahu k společnému zřízení, na jedné straně je člověk „kosmopolitou“, na druhé straně je občanem univerzálního státu.

Budiž oslavena a pěstována výchova!

Bibliografie

1. Adamová L., Dudák V., Základy filosofie etiky, Fortuna, Praha, 2004
2. Adamsová C. Už žádná tajemství., Praha, Themis, 1997
3. Amesbergerová H., Auerová K., Halbmayrová B., Jelineková E. Sexualizované násilí (Ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů), BB/art, s. r.o. Praha, 2005
4. Augustyn J., Sexualita v našem život. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl. 1995
5. Badegruber B. Příběhy pomáhají s problémy. Praha, Portál, 1994
6. Baštecká B. Rodinný a sexuální život z hlediska vývoje a výchovy in Rodinný a sex. život zdravotně postižených. Praha, 2002
7. Baštecká B. Zranitelnost menšinové sexuality in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
8. Baštová-Wildová D. Pohled klinického psychologa na rodinný a sexuální život zdravotně postižených in Rodinný a sex. život zdravotně postižených. Praha, 2000
9. Beneš V. Poranění míchy, Praha, Avicenum, 1961
10. Bentovim A. Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha, Grada Publishing 1998
11. Biben M. Pěstoun z Litomyšlska tři šolačky zneužíval řadu let. MFD 22.5.2002 str.1
12. Biddulph S. Proč jsou šťastné děti šťastné. Praha, Portál 1997
13. Brichcín S. Kdo vlastně znásilňuje ženy? in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
14. Brouk B. Lidská duše a sex. Praha, Odeon 1992
15. Buriánek J. Sociologie. Praha, Fortuna 1996
16. Curran J. Daniel, Renzetti M. Clarie, Ženy, muži a společnost, UK v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2003
17. Cviková J. O sexuálním zneužívání dětí. Předškolská výchova 52, 1997-1998, č.3
18. Čacká-Pavlíková I. Znásilnění z pohledu trestního práva in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
19. Čápková H. Práva cizinců a lidí v ústavech jsou ohrožena. MFD 18.4.2002
20. Čírtková L. Vybrané poznatky z psychologických výzkumů obětí znásilnění in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
21. Dolanská J. Sexuální násilí a děti. Praha, Elektra 1999
22. Dolanská J. Znásilnění-opomenutá otázka in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
23. Drtilová J. Vzpouza deprivantů. Praha 1996
24. Drtilová J. Zlo na každý den. Život s deprivanty. Praha, Galén 2001
25. Dunovský J. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbaného dítěte ve studii pro monitoring v ČR, Sociální politika. 1, 1996
26. Dunovský J. Dítě a poruchy funkce rodiny. Praha, Avicenum, 1986

27. Dunovský J. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing 1995
28. Dunovský J. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbaného dítěte a dětská krizová centra u nás. Čs. Pediatrie 52, 1997
29. Dunovský J. a kol. Sociální pediatrie, Praha, Grada Publishing, 1998
30. Dunovský J. Sexuální zneužívání dětí se zdravotním postižením. České Budějovice, Jihočeská Universita 1999
31. Dunovský J. Co bychom měli všichni vědět o sexuálním zneužívání, České Budějovice, Jihočeská Universita 1999
32. Dunovský J. Komerční zneužívání dětí v ČR na přelomu tisíciletí. Praha, Humanitas Profes, 2000
33. Dvořáková L. Znásilnění. Sborník přednášek z 1. Národní konference, Praha, Elektra 2001
34. Dytrych Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing 1995
35. Fafejta M. Úvod do sociologie pohlaví a sexuality, Nakladatelství Jan Piszkiwicz, 2004
36. Fink Eugen, Hra jako symbol světa, Český spisovatel, Edice
37. Orientace, Praha 1993
38. Fink Eugen, Oáza štěstí, Mladá fronta, Váhy, 1992
39. Foucault Michael, Dějiny sexuality I., Vůle k vědění, Hermann a synové, 1999
40. Frycová D. Znásilnění. Sborník přednášek z 1. Národní konference, Praha, Elektra 2001
41. Gilligan J. Jak porozumět a předcházet násilí. Náhradní rodinná péče, roč. 3 2/2002
42. Godtel R. Sexualita a násilí. Praha, Český spisovatel, 1994
43. Hajnová R. Program sexuální výchovy dětí předškolního věku. Praha, Portál 1997
44. Halfarová H. Krizová intervence u dětských obětí fyzického a psychického násilí. Sborník komerční zneužívání dětí, Praha, Humanitas Profes 2001
45. Halfarová H. O násilí na dětech, Praha, Jalma 1998
46. Halfarová H. Týrání a sexuální zneužívání dětí. Praha, Internet 1998
47. Hylmarová K. Týrání a sexuální zneužívání zdravotně postižených v rodinách in Rodinný a sexuální život zdravotně postižených, Praha 2000
48. Hirigoyen M., Psychické násilí v rodině a zaměstnání, ACADEMIA 2002
49. Hladký A. Pojmy stres a zátěž. Čsl, psychologie 22. 1978
50. Hogenová A. Etika a sport. Praha, Universita Karlova 1997
51. Hogenová A. Pohyb a tělo. Praha, Universita Karlova, 1998
52. Hogenová A. Areté základ olympijské filosofie. Praha, Universita Karlova, 2000
53. Charvát J. Život, adaptace, stres. Praha, Avicenum 1969
54. Chvátalová H. Jak se žije dětem s postižením, Praha, Portál, 2001
55. Jandourek J. Úvod do sociologie. Praha, Portál 2003
56. Jelineková E. Pianistka, Nakladatelství lidové noviny, Praha 2004

57. Jesenský J. Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených. Praha, UK , Karolinum 1995
58. Král V. Hledání počátku a cíle, Advent –Orion Praha, 2001
59. Kopřiva K. Lidský vztah jako součást profese. Praha, Portál, 1997
60. Koukolík F. Vzpouora deprivantů, Praha 1996
61. Koukolík F. Zlo na každý den. Život s deprivanty I. Praha, Galén 2001
62. Kovařík J. Násilí, Sborník prací Komerční sexuální zneužívání dětí, Praha 2001
63. Kranzová R. O týrání a zneužívání dětí, Praha, Linka bezpečí, 1998
64. Kratochvíl Z. Výchova, zřejmost, vědomí, Herrmann a synové, 1995
65. Kratochvíl Z. Filosofie živé přírody, Herrmann a synové, Praha 1994
66. Krejčířová D. Vývojová psychologie. Praha, Grada Publishing, 1998
67. Křivohlavý J. Obranné mechanismy a strategie zvládání těžkostí. Čs. psychologie č. 33, 1989
68. Křivohlavý J. Psychologie nemoci. Praha, Grada Publishing, 2002
69. Křivohlavý J. Psychologická rehabilitace zdravotně postižených. Praha, Avicenum, 1985
70. Kutěj R. Otec znásilňoval hluchoněmou dceru, Hradecké noviny 20.3.2002
71. Kvalita života zdravotně postižených a starších občanů, FTVS UK, Sborník příspěvků z pracovní konference, 1995
72. Langmaier J. Vývojová psychologie. Praha, Grada Publishing, 1998
73. Langmaier J. Psychická deprivace v dětském věku. Praha, Avicenum, 1973
74. Lenoráková S. Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže. České Budějovice, Jihočeská Universita, 2000
75. Lévinas, Emmanuel, Čas a jiné, Dauphin, 1997
76. Lévinas Emmanuel, Být pro druhého, Zvon, Praha 1997
77. Lévinas Emmanuel, Etika a nekonečno, OIKOYMENH, 1994
78. Linková M. Znásilnění. Historický kontext a genderové stereotypy in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
79. Lukeš V. Kurz Zvládání násilí. Praha 1995
80. Mullerová E. Příběhy z měsíční houpačky. Praha 1995
81. Murphy, Robert, Umlčené tělo, Sociologické nakladatelství, Praha, 2001
82. Mašát V. Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže. České Budějovice, Jihočeská Universita, 2000
83. Matějček Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing, 1995
84. Matějček Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing, 1995
85. Matějček Z. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha, Grada Publishing, 2002
86. Medzihorský Š. Asertivita. Praha, Elfa, 1991
87. Mellan J. Znásilnění zdravotně postižených in Rodinný a sexuální život zdravotně postižených. Praha 2000
88. Mítohner M. Erotika a paragrafy. Praha, Grada Publishing, 1999
89. Mufsonová S. O týrání a zneužívání dětí. Praha, Linka bezpečí, 1998
90. Murphy R. Umučené tělo. Praha, Sociologické nakladatelství, 2001

91. Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Praha MV červen 2000
92. Násilí v rodině. Bílý kruh bezpečí, Praha 1995
93. Neubauer Z. Smysl a svět, Nadace D. a V. Havlových, Vize 97, Praha
94. Neubauer Z., Ivan M. Havel, Palouš M. Svatojánský výlet, Malvern, 1999
95. Neubauer Z. Golem a další příběhy o kabale, symbolech a podivuhodných setkáních, Malvern, 2002
96. Neubauer Z., O Sněhurce aneb cesta za smyslem bytí a poznání, Malvern, 2004
97. Novosad L. Formy a zdroje násilí páchaného na lidech s postižením.
98. Novosad L. Kapitoly ze základů speciální pedagogiky – somatopedie. Liberec, Technická Universita, Fakulta pedagogická, katedra pedagogiky a psychologie, 2002
99. Novosad L. Základy speciálního poradenství. Praha, Portál, 2000
100. Palouš Radim Světověk a časování, Nakladatelství Vyšehrad, spol s.r.o Praha, Bartolomějská 9
101. Palouš Radim, Dobrodružství pobytu vezdejšího, Karmelitánské nakladatelství, 2006
102. Palouš Radim, Ars docendi, Universita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum, 2004
103. Patočka, Jan, Péče o duši I., Oikoymenh, 1996
104. Patočka, Jan, Péče o duši II., Oikoymenh, 1999
105. Pelcová Naděžda, Filozofická a pedagogická antropologie, Nakladatelství Karolinum, 2004
106. Petříček M. jr. Úvod do současné filosofie, Herrmann a synové,
107. Pirkl F. Příběhy pomáhají s problémy. Praha, Portál, 1994
108. Pondělíček, Pondělíčková, Lidská sexualita, Avicenum, Praha, 1971
109. Pospíšil M. Zlost, hněv, rozčilení. Plzeň, Typos, 1999
110. Procházka I. Zkušenosti homosexuálních mužů se sexuálním zneužitím a násilím. Čs. psychiatrie, č. 93, 1997
111. Procházková J. Psychologická práce se znásilněnou ženou in Znásilnění. Praha, Elektra, 2001
112. Riegel J. Osobnost a emoční problémy. Praha, Avicenum 1981
113. Sedlák J. Domácí násilí stále rafinovanější. Universitas Revue Masarikovy University č. 4, Brno 2002
114. Sedlák J. Příznaky psychického týrání dětí v domácím prostředí. Předškolní výchova č. 56, č. 2 Praha, 2001-2002
115. Sedlák J. Asertivní techniky pro zdravotně postižené. Brno, nákladem vlastním
116. Sidonia a Sakateky čtrnáctero vykročení, Praha, Sofis 2004
117. Smolíková K. Program sexuální výchovy dětí předškolního věku. Praha, Portál, 1997
118. Šrámková T. Kvalita života mužů s posttraumatickou transversální míšní lézí. Sb. Rodinný a sexuální život zdravotně postižených. Praha, SZP v ČR 2000
119. Šrámková T. Poranění míchy očima sexuologa. Praha, Paraple, 1996

-
120. Šulová L. Jak učit výchovu k manželství a rodičovství? Praha, Avicenum, 1995
 121. Taubner V. Nejstřeženější tajemství-sexuální zneužívání dětí. Praha, Trizonia, 1996
 122. Urbánková Z. Problematika znásilnění v partnerském soužití in Znásilnění. Praha, Elektra 2001
 123. Vágnerová M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha, Portál 1999
 124. Vaníčková E. a kol. Sexuální násilí na dětech. Praha, Karolinum 1999
 125. Velemínský T. Sexuální zneužívání dětí se zdravotním postižením. České Budějovice Budějovice, Jihočeská Univerzita 1999
 126. Vitoušová V. Oběti znásilnění z pohledu Bílého kruhu bezpečí in Znásilnění. Praha, Elektra, 2001
 127. Wirtz U. Vražda duše, Portál, Praha 2005
 128. Weiss P. Sex. Praha, Alberta Plus 1998
 129. Weiss P. Sexuální chování obyvatel ČR. Praha, Alberta Plus, 1999
 130. Weiss P. Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti. Praha, Portál 1999.
 131. Wendsche P. Koncepce sexuologické péče o paraplegické pacienty na Spinální jednotce Úrazové nemocnice v Brně, Praktický lékař 75, 1995
 132. Zvěřina J. Sexuální chování obyvatel ČR. Praha, Alberta Plus 1999